

**La llengua de l'Església
a Catalunya,
País Valencià
i les Illes**

96

**QUA
DERNS DE
PASTORAL**

QP

- 0 Pastoral de Quaresma.
- 1 Evolució en la imatge del sacerdot. Antologia: Joan B. Manyà.
- 2 Pastoral del turisme. Antologia: Francesc Vidal i Barraquer (exhaurit).
- 3 Parròquia i comunitat.
- 4 Sacerdots en el treball. Vidal i Barraquer, home d'Església.
- 5 Parròquia i moviments obrers. Renovació a Lleida. Antologia: Guillem Rovira (exh.).
- 6 El sagrament de Penitència. Marginalització social a Barcelona (exhaurit).
- 7 La JOC, oportunitat perduda? Sobre pastoral infantil. Antologia: Jaume Collet i Bancelles.
- 8 De la cristiandat al pluralisme (exhaurit).
- 9 Pastoral rural (exhaurit).
- 10 L'Església catalana l'any 1970.
- 11 Escola i catequesi. Demarcacions diocesanes a les terres de Lleida.
- 12-13 La pastoral del bateig. La Llei fonamental de l'Església (exhaurit).
- 14-15 Consells presbiterals i pastorals (exh.).
- 16 Parròquies petites. Església catalana, 1971.
- 17 JAC, Escoltisme, Equips de la Mare de Déu. Església i home d'avui.
- 18 Els cristians i la política. Antologia: Manuel Carrasco i Formiguera.
- 19 Pastoral en medi urbà. Antologia: Josep M. Capdevila.
- 20 Entorn de la sacramentalització.
- 21 Conversa amb un monjo. Índex 1969-1971.
- 22 Psicologia, experiència religiosa i pastoral.
- 23 Fe i joventut catalana.
- 24 Com reestructurar el bisbat de Vic. Història de la JOC. Jacques Maritain.
- 25 Catequesi d'adults. Immigració nordafricana.
- 26 Pastoral urbana. Consells pastorals. L'ensenyament de la Teologia.
- 27 L'ACO i la Missió Obrera. El Secretariat d'universitaris cristians. Darrers dies de Joan Alsina. Antologia: Josep Carner.
- 28 Comunitats de base. Església catalana, 1973.
- 29 Pastoral en el món burgès. Antologia: Jaume Bofill i Mates. El cas Añoveros.
- 30 L'economia de l'Església (exhaurit).
- 31-32 L'Església al País Valencià. Els cristians i la ciutat. Talzà: El concili dels joves.
- 33 Nous camins de vida religiosa.
- 34 Teologia, política i alliberament. La Pastoral als Països Catalans l'any 1974.
- 35 La fe, categoria cristiana. Pasqua i joventut. El dret dels immigrants a ser catalans.
- 36-37 Ciutat de demà i educació religiosa. La immigració a Catalunya. Antologia: F. V. García, «el rector de Vallfogona» (exhaurit).
- 38 El laic, avui.
- 39 Canvis en l'Església i en els ministeris.
- 40 Església i canvi social. Capellans i classe obrera. Església catalana, 1975.
- 41 Renovar la celebració de Pasqua. Pastoral de vocacions. L'11 de maig de 1966.
- 42-43 Iniciació a la revisió de vida. Testimoni de preveres.
- 44 Programar un nou curs. Tipologies del ministeri. La marxa de la llibertat.
- 45 Relacions Església-Estat 1975-76. Cent anys de colònies. L'Església l'any 1976.
- 46-47 Equips de preveres. Transmetre la fe.
- 48 Confirmació i comunió. Economia de l'Església. Escarré a «Le Monde» (1963) (exh.).
- 49 Programar la pastoral. Els catòlics de Barcelona als pares conciliaris (1985).
- 50 Després de les eleccions.
- 51 Festes cristianes i religiositat popular.
- 52 L'Església en la represa de Catalunya.
- 53 El cardenal Vidal i Barraquer.
- 54 Fer cristians conscients i responsables.
- 55 Cristians en el món.
- 56 Cristians entre els marginats (exhaurit).
- 57 Aparellament i matrimoni.
- 58 Moment present de l'Església catalana.
- 59 Entre el desencant i l'esperança.
- 60 Talzà: una interpretació.
- 61 Damià Estela, testimoni d'excepció.
- 62 Assemblees a l'Església catalana.
- 63 Pastoral i llengua catalana (exhaurit).
- 64-65 Vida de fe i presència en el món.
- 66 Preguar amb el poble.
- 67 Mossèn Antoni Batlle.
- 68 Informe sobre Pastoral de joventut.
- 69-70 Els consells pastorals (exhaurit).
- 71 Cristians catalans al Tercer món.
- 72 Pastoral del bateig (exhaurit).
- 73-74 Qüestions sobre la parròquia.
- 75-76 El servei de la caritat (exhaurit).
- 77 Cardijn i l'evangelització del món obrer.
- 78 Pastoral dels malalts.
- 79 Descreença i agnosticisme.
- 80 Religiosos als barris.
- 81 Pastoral de preparació al matrimoni (exh.).
- 82-83 L'economia de l'Església catalana.
- 84 Pastoral rural.
- 85 Pastoral dels deficients mentals (exhaurit).
- 86-87 C. Cardó, Ll. Carreras i J. B. Manyà.
- 88 Els malalts marginats.
- 89-90 La pastoral a debat.
- 91-92 Església i normalització lingüística.
- 93 La parròquia, lloc d'educació de la fe.
- 94 Debat sobre la guerra i la pau.
- 95 Aportacions pastorals del C. Vaticà II.
- 96 La llengua de l'Església a Catalunya.

QUA DERNS DE PASTORAL

96

1986

SUMARI

● PÒRTIC

Per una Església catalana	5
---------------------------	---

● INFORME

Situació lingüística de l'Església catòlica a Catalunya i les Illes, <i>Salvador Bardulet i Josep M. Totosaus</i>	11
---	----

L'Església de Mallorca i la llengua catalana. Notes històriques i situació actual, <i>Pere Llabrés</i>	46
--	----

L'Església valenciana i l'ús de la llengua pròpia, <i>Pere Riutort</i>	72
--	----

● 4 VENTS

Des de la Terra ferma, <i>Jaume Montaña</i>	86
---	----

Tortosa, <i>Joan Masip</i>	88
----------------------------	----

Urgell, <i>Antoni Mirabet</i>	90
-------------------------------	----

● L'ESPECTADOR

Joan Oliver/Pere Quart, <i>Josep M. Totosaus</i>	93
--	----

LA LLENGUA DE L'ESGLÉSIA A CATALUNYA

Després del Congrés Internacional de la Llengua Catalana, que presidí Antoni Maria Alcover, canonge de la Seu de Mallorca i Vicari General del bisbe Pere-Joan Campins i Barceló (1898-1915), ha plogut abastament. I la nostra parla, que ressona, única i múltiple, de Fraga a Maó i de Salses a Guardamar, no s'ha pogut obrir serenament als mil parlars del món amic per a aportar-hi, amb la normalitat que li escauria, tota l'esplendor d'un verb antic. Ara fa cinquanta anys, precisament, s'hi va interferir un juliol fatidic, feixuc de conseqüències malastrugues. I aquí la teniu: molt vexada, i soferta i proscriu.

Però aquí la teniu, tanmateix. Redreçant-se. Penosament, és cert. I no a tot arreu. I no sense dificultats i trencacolls.

Vuitanta anys després del Congrés de 1906 n'acabem de celebrar un altre, que ha escampat els seus actes per tota la nostra geografia: Perpinyà (on la llengua agonitza —o quasi— als peus del Canigó, cantat ara fa cent anys per mossèn Cinto, i a prop de Prada, on reposa la despulla de Pompeu Fabra i a qui el mestre Pau Casals donà renom internacional), València (on és objecte de manipulacions interessades i barroeres, que pretenen fragmentar-la i oposar parlants a parlants, escriptors a escriptors, normes a normes), Andorra la Vella, Ciutat de Mallorca, Tarragona, Reus, Lleida i Barcelona.

L'Església catòlica no ha estat aliena a aquesta història anòmala. Eclesiàstics de rang hi han jugat el seu paper, en un sentit i en l'altre (citem aquí únicament el bisbe de Perpinyà Juli Carlsalade du Pont —1899-1932— per la seva noble actuació en una contrada especialment problemàtica). Ha estat —i continua es-

sent— instrumentada políticament. Arreu són visibles els rastres d'una anormalitat que mai no s'hauria d'haver produït.

El vessant lingüístic de l'Església catòlica ha fet objecte de nombroses comunicacions en aquest II Congrés. Per això, tot i que fa ben poc dedicàvem el n. 91-92 a «Església i normalització lingüística», ens ha semblat convenient recollir ara tres d'aquestes comunicacions, especialment significatives.

Després d'un primer contacte amb la senyora Aina Moll, els vicaris episcopals de Catalunya i les Illes van considerar convenient d'encarregar al Centre d'Estudis Pastorals una comunicació sobre «La situació lingüística de l'Església Catòlica a Catalunya i les Illes». El Consell de Direcció del Centre va dedicar-li un bon espai en una de les seves trobades; en va ser convocada una altra amb persones de tots els bisbats; gràcies als bons oficis dels vicaris episcopals van distribuir-se unes qüestionaris a totes les parròquies i a les entitats diocesanes. Tots aquests treballs van confluïr en la comunicació que va ser presentada a Lleida, el 5 de maig, per Salvador Bardulet i Josep Maria Totosaus en nom del Centre d'Estudis Pastorals. És el primer text que oferim.

El segon, «L'Església de Mallorca i la llengua catalana», és la comunicació que va presentar a Girona el Director del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca i col·laborador de QUADERNS, Mn. Pere Llabrés. El tercer es titula «L'Església valenciana i l'ús de la llengua pròpia». Va ser presentat a Lleida. És obra del pare Pere Riutort, un mallorquí afincat a València, on duu a terme, i fa anys, una tasca ben dura i meritòria, de la qual és clar exponent el «Llibre del Poble de Déu» (1975).

La lectura dels materials que oferim permet de comprovar, si calia, que al llarg i ample dels Països catalans l'Església catòlica no presenta un comportament lingüístic uniforme, ni de bon tros. Per això el PORTIC pren nota d'aquest pluralisme, no pas per canonitzar-lo, sinó per a posar-nos davant els ulls el camp que tenim per córrer i per a estimular a una presa de consciència que es tradueixi en treball mancomunat de tots aquells que creiem en una Església ben arrelada a Catalunya: a la seva llengua pròpia, la seva cultura, el seu tarannà, la seva història. A Catalunya; és a dir: a Catalunya Nord, al Principat, a València, a Mallorca, a Menorca, a Eivissa. Tots hem de ser agents actius de normalització lingüística i nacional. Tots hem de maldar per anar fent realitat una Església en què el treball de normalització ja no sigui necessari: una Església catalana normal en un país —Catalunya— normal. — J. T.

PÒRTIC

PER UNA ESGLÉSIA CATALANA

«Catalunya serà cristiana o no serà», havia estat, temps enrera, divisa d'un sector de catòlics de casa nostra. Nosaltres, en canvi, des del primer dia que vam concebre la idea que després ha anat materialitzant-se i prenent cos amb QUADERNS DE PASTORAL, hem volgut treballar per una Església ben arrelada a Catalunya, conscients que —invertint els termes d'aquella dita—, a Catalunya, l'Església serà catalana o no serà.

Per això ens complau d'inventariar els passos que es fan en aquesta direcció: la publicació de l'escrit col·lectiu dels bisbes de la Tarraconense «Arrels cristianes de Catalunya», l'edició del llibre del bisbe emèrit de Vic, Ramon Masnou, «El problema català», el redreçament

de la praxi lingüística dels nostres bisbats —i val la pena de citar explícitament Lleida i Tortosa—, pels camins de la normalització, els avenços en l'arrelament de força congregacions de religiosos i religioses... Així ens anem acostant al que hauria de ser simple normalitat: el català, llengua natural i pròpia de Catalunya, és la llengua pròpia i natural de l'Església de Catalunya.

L'Església no té més constitució que l'evangeli, que no és mesuradament bilingüe, sinó universal i ecumènic, i que no s'avé amb motivacions d'arrel política, i la llengua catalana no ha d'esperar el vist i plau de cap tribunal ni el passi de cap autoritat superior.

Però ens queda molt de camp per córrer. No han desaparegut de tot arreu els recels i les suspicàcies i hi ha bosses d'anormalitat massa vistents a l'interior del territori de la Catalunya estricta i de les Illes. Encara hi ha congregacions religioses que són cossos estranys i hermètics al país que els acull i religiosos que, després d'anys i anys de residència, no s'han avingut a dir cap paraula en català. Es refusen, doncs, a aplicar el principi que fan servir quan se'n van a països llunyans: es neguen a naturalitzar-se aquí i volen que siguem els altres els qui ens acomodem a ells, volen mantenir-se impolluts de tot contagi. Doncs bé, diguem-ho clar i net: aquests comportaments són pertorbadors.

Però és que, a més, la normalització no està en marxa a la totalitat de les esglésies on ressona la parla de Ramon Llull i de Francesc Eiximenis. A part d'Eivissa, portem la ferida del comportament de l'Església al País Valencià i a les comarques de la Catalunya Nord.

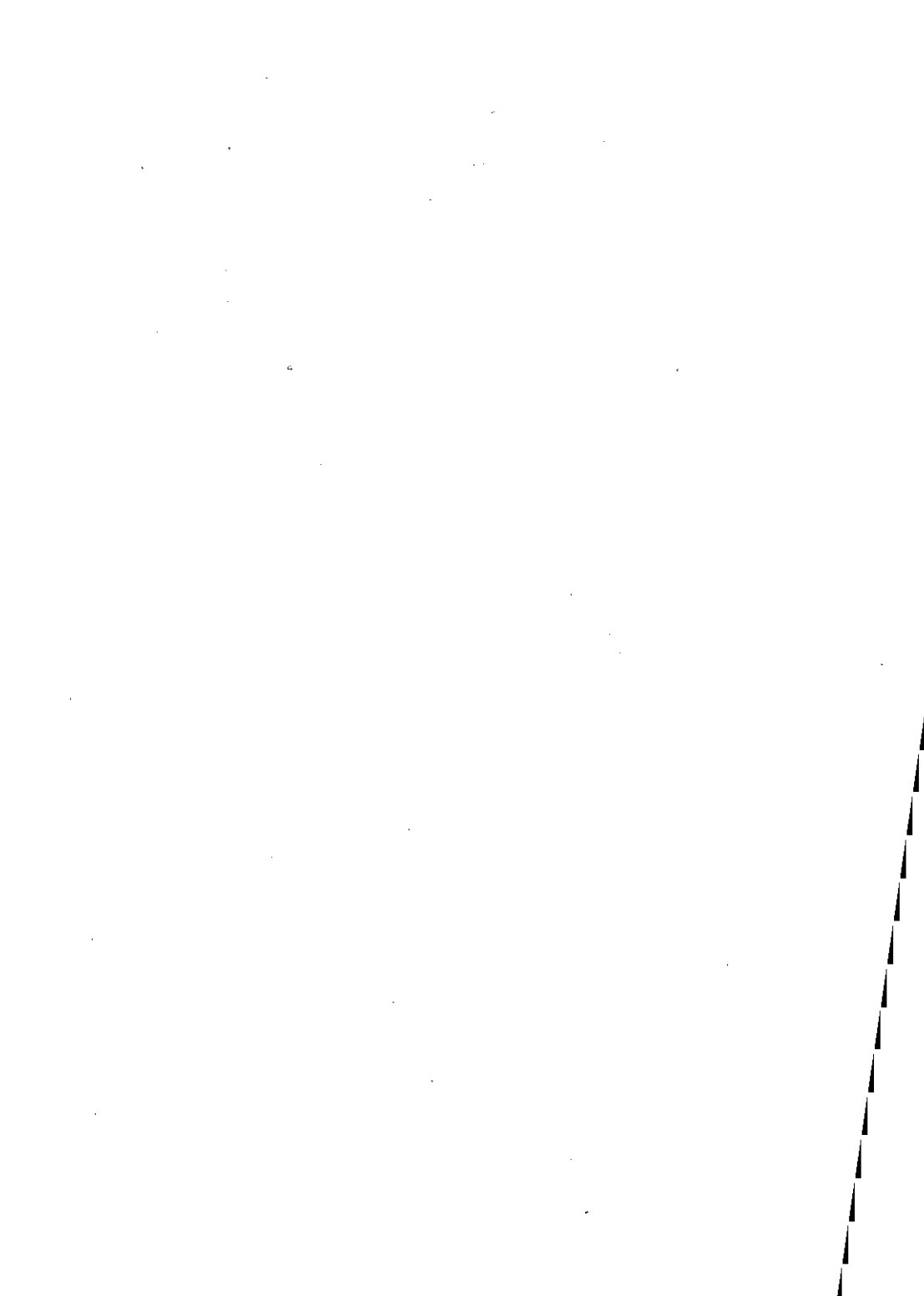
Al nord de les Alberes la vida cristiana és ben insignificant. L'Església ha aconseguit no ésser-hi catalana, fa anys. I és lícit preguntar-se si aquest fet no té potser cap relació amb la seva migradesa. No deu ser tan descabellat suposar que el bisbe Carsalade s'havia fet preguntes com aquesta.

Al sud de la Sènia la politització artificiosa i interessada de la qüestió lingüística està assolint graus demencials, i no pas sense connivències eclesiàstiques. No és estrany que el nacionalisme es torni anticlerical. La situació no s'encamina —ben al contrari— per vies de normalitat. Els pocs cristians que hi són sensibles han de treballar contra corrent enmig d'animadversions eclesiàstiques —per catalans— i nacionalistes —per cristians. El seu combat esdevé més meritori, cert; però aquest és un trist cònsol.

I bé, és hora de dir-ho amb claredat: Per molt que la intervenció sigui delicada, l'aïllament és suïcida; és, a més, la negació mateixa de la comunió, que és la vida de l'Església. El patrimoni històric, cultural i lingüístic ens és comú a tots els territoris de parla catalana i és absurd que unes esglésies s'hi reconeguin i d'altres no. Que unes es proclamïn agents de normalització i altres facin causa comuna amb els fautors de tota mena de distorsions.

Es en aquest context global que estampem la nostra divisa: «A Catalunya, l'Església serà catalana o no serà». Que volem treballar per una Església arrelada en el nostre poble, la nostra llengua i a nostra cultura: per una Església catalana.

INFORME

SITUACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA A CATALUNYA I LES ILLES

SALVADOR BARDULET I JOSEP M. TOTOSAUS

0.1 Importància. La importància d'aquesta comunicació deriva de la forta implantació de l'Església catòlica en tots els Països catalans. Per la seva estructuració i les seves activitats, constitueix com una xarxa que en cobreix tota la geografia, s'adapta als diversos agrupaments de la seva població, i presenta una gran diversitat d'activitats i, doncs, d'incidències.

0.2 Dificultat. D'aquí, també, la seva dificultat. No havent-hi, pròpiament, normes uniformes d'actuació lingüística, en resulta una pluralitat entre regions, entre diòcesis, entre comarques, o àdhuc a l'interior d'agrupaments més reduïts; també entre estaments o institucions diverses. D'altra banda, no havent-se fet cap estudi global sobre aquests comportaments ni havent estat divulgada la seva diversitat, es fa difícil de tenir-ne una visió global prou objectiva i matisada. Així, cadascú tendeix a mirar-s'ho tot sota el prisma de la seva experiència particular, que és indegudament generalitzada. Als qui coneixem ni que sigui mínimament la complexitat d'aquest col·lectiu ens sobta, per exemple, que encara hi hagi tanta gent per als quals l'Església catòlica es redueix als bisbes franquistes i als religiosos i religioses dels col·legis castellanitzats.

0.3 Contingut. La comunicació no abasta la totalitat dels Països catalans, sinó que se cenyeix només al Principat i a les Illes. I encara cal dir que l'òptica global està centrada en el Principat. Es distribueix en tres parts, que presentaran una ràpida visió històrica (I), la situació actual (II) i unes conclusions amb vista al futur (III).

1. COP D'ULL A LA HISTÒRIA

1.1. FINS A LA RENAIXENÇA

El català és la llengua de l'Església a Catalunya, després del llatí, naturalment, que n'és la llengua oficial. Sobre aquest punt no hi ha cap mena de dubte ni tan sols de vacil·lació. I això des dels seus mateixos orígens: recordem només, com a fet simbòlic, que les Homilies d'Organyà —un text eclesiàstic— són el primer testimoni literari de la llengua catalana que ha arribat fins a nosaltres. Recordem, també, que a partir de la unió amb Castella, la intervenció política fa sentir una ingerència castellanitzadora en la vida de l'Església, sigui en els nomenaments de bisbes i d'altres càrrecs eclesiàstics, sigui per obra de la Inquisició castellana, que és introduïda a Catalunya (i, en general, a tota la Confederació). Així i tot, les protestes per part dels òrgans de representació són constants. Recordem, així mateix, i de manera particular, que els concilis provincials de Tarragona mantenen en aquest punt una trajectòria ben nítida (cosa que no sabríem dir de la província eclesiàstica valentina, en la qual s'inclouen, també, les esglésies de les Illes) i que —a desgrat de la presència de bisbes d'origen castellà a seus catalanes— defensen amb decisió que la llengua de la predicació i de la catequesi és el català, abans i després de l'onada castellanitzadora que comporta el desenllaç de la guerra de successió, amb la caiguda de Barcelona (1714).

1.2. DE LA RENAIXENÇA FINS A LA GUERRA CIVIL

La participació ben primicera i activa a la Renaixença per part de seglars catòlics, d'eclesiàstics i de bisbes no necessita destacar-se. Verdaguer, Costa i Llobera i Torras i Bages són tres noms cabdals. Ja abans, Antoni M. Claret (1807-1870) havia recorregut Catalunya predicant exclusivament en català i havia escampat milers i milers d'exemplars (300) en multitud d'edicions (70) del llibre «El camí dret i segur per a arribar al cel». El gener de 1900, el bisbe Josep Morgades, el restaurador de Ripoll, defensarà en un pastoral que resultarà explosiva, tot i que escrita en castellà, que és en català que ha d'ésser predicada la Divina Paraula i ensenyat el catecisme a la diòcesi de Barcelona, una pastoral que acabava així: «ja que amb una pa-

ciència a penes concebible sofrim tant de temps el jou d'ésser administrats, ensenyats, i jutjats en castellà, la qual cosa ens perjudica greument, siguem exigents almenys a ésser instruïts en català pel que fa al cel i ens posa en relacions amb Déu».

La Renaixença va tenir en l'Església no només un vessant lingüístic. Va ser tot l'estil del catolicisme català que anà canviant. La simpatia de nombrosos sectors catòlics pel moviment catalanista va fer que —al Principat, sobretot— l'Església, com a cos social, deixés de moure's en l'òrbita del carlisme i combregués, cada dia més, amb el moviment de recuperació nacional i amb els moviments renovadors del catolicisme europeu. De manera que el catolicisme català va anar prenent una figura força distinta del de la resta de l'Estat espanyol. D'aquesta manera s'explica que les dificultats, que no havien desaparegut mai de part dels polítics centralistes, augmentessin considerablement amb el Directori del general Primo de Rivera, que es va proposar d'acabar amb l'ús públic de la llengua catalana, amb l'ajuda del Nunci Tedeschini i amb la intervenció d'algunes congregacions romanes. Es sabuda l'actitud ferma de l'episcopat català, que era presidit aleshores pel cardenal Vidal i Barquer.

I així arriba la República que, a Catalunya, no va representar per als catòlics aquell trauma que va significar a altres regions de l'Estat. L'Església del país mostrava una gran vitalitat: moviments renovadors (bíblic, litúrgic, catequètic, obra d'exercicis, pietat popular), revistes i publicacions (des la Bíblia de Montserrat o la Bernat Metge, fins a les col·leccions, els llibrets i els opuscles del Foment de Pietat). Ben aviat vindria el naixement de la Federació de joves cristians de Catalunya i del diari «El Matí». Tota aquesta vida s'expressava naturalment en català. És més: s'hi expressava conscientment i no per motius purament «pastorals», sinó per una fonda convicció d'arrelament a Catalunya i de participació en l'expansió del país.

Però no podem oblidar que era obra d'unes minories dinàmiques que marcaven la tònica i assenyalaven la línia de progrés. Però que restava a Catalunya molt catolicisme rutinari i que hi havia agents de descatalanització. Així, el bisbe de Barcelona era el navarrès Manuel Irurita, que tenia ben poques simpaties pel moviment catalanista, el bisbe de Tortosa era Félix Bilbao, i nombroses congregacions de religioses i religiosos (moltes d'elles dedicades a l'ensenyament) apareixien com a cossos forasters al país i a la seva llengua.

1.3. LA GUERRA CIVIL

La guerra civil, amb la revolució subsegüent, va representar el col·lapse, amb persecució cruenta: crema d'esglésies; incautació d'edificis; assassinat de bisbes, capellans, religiosos, religioses i laics significats; desaparició del culte públic i, naturalment, de totes les obres i les publicacions. La vida cristiana, però, no va desaparèixer, sinó que es va veure reduïda a una situació de penúria extrema i de clandestinitat, més o menys sabuda i tolerada, passades les primeres setmanes, —per bé que sempre a la intempèrie i amb l'ai al cor, i exposada a registres i a anar a parar a les presons del SIM—, i dirigida des de Barcelona pel pare felipó Josep Maria Torrent (nomenat vicari general pel bisbe Irurita, abans de morir) i des de Tarragona pel dr. Salvador Rial, el qual es mantenia en contacte amb el cardenal Vidal i Barraquer, aleshores a Itàlia i que havia pogut ser salvat «in extremis» pels bons oficis de la Generalitat.

1.4. LA POSTGUERRA

Amb el que aleshores en deien la «liberación», l'Església catòlica va passar a primer pla. Però no aquella Església pobre de la persecució i la clandestinitat, ni aquella Església dinàmica que parlava en català i que s'havia trobat brutalment col·lapsada l'estiu de 1936.

1.4.1. Una estructura aliena

L'Església catòlica tal com es pretén instaurar el 1939 ve d'una victòria militar forastera i porta una retòrica, unes intencions i unes dependències que en fan *una estructura aliena a l'entranya del país*.

La gran majoria dels seus dirigents també són nous; els d'abans, o bé han mort en el trasbals (com el P. Ignasi Casanovas), o bé es troben a l'exili exterior (com el cardenal Vidal i Barraquer i el Dr. Carles Cardó), o a l'exili interior (com el Dr. Joan Bpta. Manyà, a Tortosa, o el mateix Dr. Lluís Carreras, a Barcelona, marginat malgrat tot) o bé han experimentat una transmutació violenta a causa de les experiències-límit a què s'han trobat abocats.

De la llengua que parla aquesta Església que ens implanten amb la victòria franquista més val no parlar-ne. Si s'expressa en castellà, no és pas per raons pastorals: és perquè ha de ser també, vulgues no vulgues, vehicle d'unitat i d'hispanitat. I si no es fan sentir

en veu alta els dissidents, és per la por, per la repressió i per les experiències tràgiques que s'acabaven de viure i que distorsionaven la visió de les coses. Per això més val atènyer-nos als fets i deixar-nos de jutjar i, sobretot, de condemnar.

Deixem la paraula als nostres bisbes que acaben d'evocar «el desmantellament dràstic d'organitzacions d'apostolat, de publicacions i de centres de cultura que patí l'Església catalana el 1939» (...) «Una prova —afegeixen— que, unida a la cruenta persecució religiosa que la precedí, el 1936, i que també cal considerar, suposà un autèntic via-crucis per als catòlics catalans».

Aquí escau de fer notar que la situació de Mallorca, que havia quedat arrenglerada en el bàndol «nacional», és tota una altra. I que el bisbe Josep Miralles manté la continuïtat i fins edita catecismes en català durant la guerra i immediatament després, a desgrat de la prohibició de Madrid.

1.4.2. De la primera contestació a la normalitat

Tanmateix, amb l'Església de la victòria, que parla castellà, *neix l'Església de la contestació, que parla català*, amb tot el que aquest fet representava.

Així el 19 de febrer de 1939 apareix a Valls el primer full parroquial de després de la guerra: en català, com abans; el del diumenge següent, 26 de febrer, ja ha de ser en castellà. I plouen les denúncies. El mateix 1939, per exemple, el diari «La Solidaridad nacional» protestava a les seves pàgines perquè el rector de Pallejà o el d'Anglesola —posem per cas— utilitzaven el català en públic a l'església.

Tanmateix, els fidels parlen en català i els capellans de les parròquies també. Així s'estableix una dicotomia fictícia entre l'ús col·loquial i l'ús públic, que va cedint progressivament a favor de l'ús generalitzat del català, començant, és clar —però no només!— pels pobles més petits, en què tot adquireix un to més natural i espontani, i empès pel clergat més baix. No sembla, doncs, arriscat de dir que és fonamentalment a partir de les esglésies que el català recupera el seu caràcter de vehicle de comunicació pública després de la guerra, en amplis sectors si més no.

1.4.3. Situacions negatives

Aquesta visió més aviat optimista, que recolza en el clergat diocesà o secular i en algunes congregacions religioses de fonda

tradició catalana, començant pel monestir de Montserrat, representa la cara d'una situació que té també la seva creu, i de molt gruix: els bisbes de l'època, imposats pel govern de Madrid; l'ús oficial de la llengua castellana en tota mena de documents escrits (butlletins oficials dels bisbats, escrits dels bisbes, fulls dominicals, comunicats diversos), als seminaris, a les catedrals; les ciutats episcopals de Lleida i Tortosa, a cavall d'unes situacions ben peculiars i amb uns bisbes ben característics; les nombroses congregacions de religiosos i religioses, les d'ensenyament sobretot, amb molt personal no català i sovint amb una sensibilitat anticatalana.

Aquestes situacions negatives són les que donen la imatge per al gran públic, sobretot de ciutat: per a ell Montserrat, els caputxins, el Dr. Ramon Masnou, bisbe de Vic des de 1952 (auxiliar) i 1955 (residencial) —i que sempre ha utilitzat el català, fins a les cartes pastorals—, o el rector de pagès només representen excepcions.

1.4.4. El clergat secular i els moviments apostòlics

Però ens plau de destacar que, per a una visió conjunta, *el clergat secular* té un pes molt important: és d'extracció totalment catalana (amb un percentatge aragonès, a Lleida, i valencià, a Tortosa); s'ha format en uns seminaris, en molts dels quals —a desgrat del castellà oficial— es respira ben aviat un ambient català i àdhuc catalanista; és, de bon tros, el més nombrós; cobreix la totalitat de la geografia del país —ciutats, viles i pobles— i és l'eix dels *moviments de renovació*, com són l'escoltisme o els moviments anomenats d'Acció catòlica especialitzada, que van aconseguint d'obrir-se pas entre les malles d'una «Acción Católica Española» oficial fins arribar a desbancar-la.

Aquests moviments són netament catalans i s'expressen en català a l'hora de parlar; i un repàs als butlletins i a altres publicacions testimonia també que el català s'hi introdueix així que pot fins a fer-se pràcticament llengua única (amb excepció dels moviments obrers, que compten amb un gran nombre d'immigrats i on el bilingüisme hi és més accentuat).

1.4.5. L'expressió escrita

I ja que toquem l'*expressió escrita*, val la pena recordar que la premsa comarcal té dues cares: l'oficial —la premsa del «Movimiento», que, naturalment, s'expressa en «español»— i l'altra, que neix, generalment, a redós de les parròquies, que de seguida parla

un altre llenguatge, i que, així que pot, introdueix textos en català i acaba catalanitzant-se pràcticament del tot.

També «Serra d'Or» neix a redós de Montserrat (1959). Com les dues primeres revistes catalanes de l'interior, de la postguerra, són «La veu de la Parròquia» (1947-50) i «Ressò» (1951-52), animades per mossèn Ramon Muntanyola des dels Omells de Na Gaia, la segona de força més volada i amb protagonisme de sectors de Barcelona.

Es també gràcies a Montserrat —el Montserrat de l'abat Aureli M. Escarré— que tenen lloc les festes d'entronització de la Mare de Déu, l'any 1947, les quals han estat considerades de primera importància pel que fa a la presència pública i massiva de la llengua catalana, escrita i parlada.

1.4.6. El concili Vaticà II

El concili Vaticà II (1962-1965) assenyala uns anys d'especial efervescència.

Les publicacions religioses en català es multipliquen: recordem les col·leccions de les editorials Estela, Nova Terra i 62.

Amb la reforma litúrgica, arriba l'hora de subsituir el llatí per la llengua del poble. El moviment és indeturable i es constitueix la comissió interdiocesana per a la versió dels textos litúrgics en català i la comissió interprovincial (que inclou els bisbats de Catalunya, el País Valencià i les Illes). Les versions van apareixent i el català esdevé llengua litúrgica.

A l'inici de la dècada dels 60 havia aparegut la versió del Nou Testament pels monjos de Montserrat (1960), que en successives edicions aconseguí grans tiratges (82.000 exemplars la de l'any 1972) i al final de la dècada apareixien les versions de la Bíblia sencera: Fundació Bíblica Catalana (1968) i Bíblia de Montserrat (1970).

1.4.7. La renovació de l'episcopat

Assenyaem finalment el camí de la catalanització de l'episcopat:

— 1952, primer bisbe del país de la postguerra: el Dr. Ramon Masnou, auxiliar de Vic.

— 1955, Ramon Masnou, bisbe de Vic; Narcís Jubany, bisbe auxiliar de Barcelona.

— 1964, Josep Bascuñana, bisbe de Solsona; Narcís Jubany, bisbe de Girona.

— 1966, Marcelo González, arquebisbe coadjutor de Barcelona; campanya «volem bisbes catalans».

— 1967, Marcelo González, arquebisbe de Barcelona i Miquel Moncadas, bisbe de Menorca.

— 1968, Ramon Malla, bisbe de Lleida; quatre bisbes auxiliars a Barcelona.

— 1969, Ricard M. Carles, bisbe de Tortosa.

— 1970, Josep Pont i Gol, arquebisbe de Tarragona; Joan Martí Alanís, bisbe d'Urgell; Teodor Übeda, bisbe auxiliar d'Eivissa.

— 1971, Narcís Jubany, arquebisbe de Barcelona.

— 1972, Teodor Übeda, bisbe de Mallorca.

— 1973, Jaume Camprodon, bisbe de Girona.

— 1976, Josep Gea, bisbe d'Eivissa.

— 1977, Miquel Moncadas, bisbe de Solsona i Antoni Deig, bisbe de Menorca.

Així quedava acomplerta, doncs, la catalanització del nostre episcopat, pas fonamental amb vista a la normalització de la nostra Església.

1.5. LA DEMOCRACIA

L'inici del règim democràtic no es fa notar en l'Església catalana d'una manera particular ni pel que fa a la vida, en general, ni, d'una manera específica, des del punt de vista lingüístic, que és el que constitueix el tema d'aquesta comunicació. L'evolució ja s'havia anat fent de mica en mica, pel que fa a l'esperit, a la pràctica i a l'aparició de noves institucions. També les inèrcies són, si fa no fa, les mateixes i es localitzen en els indrets ja coneguts.

És veritat que la nova situació política fa possible una llibertat de llenguatge que no havíem tingut abans. I que un document com «Arrels cristianes de Catalunya», que els bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense feien públic el 27 de desembre de 1985, no hauria pogut contenir, segurament, unes expressions tan clares pel que fa a l'afirmació de la nació catalana i al compromís de l'Església com les que presenta. Però aquestes són qüestions de detall.

Per mostrar l'altra cara de la moneda, basti recordar que la vinguda del Papa Joan Pau II a Barcelona i a Montserrat, la tardor de 1982, es va moure en uns paràmetres que haurien pogut ser els del franquisme més tronat pel que afecta al reconeixement de la nostra llengua i el nostre fet nacional. També les inèrcies, doncs —i en aquest cas als més alts llocs de Roma i de Madrid— continuen essent les de sempre.

2. LA SITUACIÓ ACTUAL

2.1. INTRODUCCIÓ

Presentar una panoràmica de la situació lingüística de l'Església catòlica a Catalunya i les Illes no és pas cosa fàcil. De segur, doncs, que aquesta tindrà llacunes i oferirà apreciacions discutibles. No estranyarà a ningú que comencem reconeixent que els diversos apartats de què consta són desigualment treballats. Fem també un altre advertiment important: si hem deixat al marge de la nostra comunicació el sector, tan vast, de les escoles anomenades «de l'Església» (col·legis de congregacions religioses masculines i femenines, col·legis parroquials i col·legis d'alguna institució peculiar) no és solament a causa de la seva complexitat, sinó també perquè hem considerat que formen part de l'àmbit de l'ensenyament, al costat de les altres escoles.

2.2. L'ÚS OFICIAL DE LA LLENGUA

Entenem aquí per «ús oficial» aquell que afecta l'estructura diocesana i que depèn, doncs, del bisbe de manera més directa, per bé que la ratlla de separació amb els organismes de què ens ocupem a l'apartat 2.4 sigui sovint difícil d'establir i que algun dels qui hi incloem depengui del bisbe de manera molt directa.

2.2.1. La normativa

a) Hem de dir que *no existeix una normativa general*. Fins al moment present els nostres bisbes no han cregut del cas haver de donar orientacions globals sobre l'ús de la llengua per part dels diversos responsables i no cal dir ja que no han fixat de manera oficial i ni tan sols indicativa les obligacions lingüístiques dels qui exerceixen un càrrec públic en l'Església, sigui en el camp litúrgic, sigui en l'educatiu, sigui en el més vast i general de la pastoral. Ni han establert tampoc cap mena de reciclatge, com ho ha fet la Generalitat per als mestres.

b) És veritat que *han parlat ara i adés en defensa de la llengua catalana*, que la Conferència Episcopal Tarraconense publicava una

nota, el 1975, sobre «el moment present i les perspectives futures de la llengua i la cultura catalanes», i que els bisbes Teodor Òbeda, de Mallorca i Miquel Moncadas, de Menorca, feien pública també el mateix any una declaració conjunta sobre «la responsabilitat dels cristians en la promoció de la nostra llengua i cultura». I no podem oblidar, sobretot, la presa de posició del document col·lectiu «Arrels cristians de Catalunya» dels bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense (27.12.1985), ben clara i inequívoca, per exemple, quan afirma: «És en aquesta ininterrompuda tradició de fidelitat a Catalunya que ens reconeixem i refermem»; o bé: «Avui, després d'un època de bandejament, (el català) torna a ser llengua oficial i el seu ús en la nostra societat entra en via de normalització, per tal de recuperar el temps perdut i assolir els nivells d'utilització que escau a la llengua pròpia d'un país. Els bisbes comprovem amb goig aquesta realitat i volem contribuir a l'esforç general de la societat per tal que la llengua de Ramon Llull i de Jacint Verdaguer assoleixi la plena recuperació».

Però el fet és que aquestes afirmacions inequívokes estan esperant, encara, orientacions i normes concretes per a dur-les a la pràctica ¡Quina diferència del que va esdevenir-se l'any 1939, quan, per exemple, el 3 de març el P. Josep Maria Torrent (vicari general amb funcions de bisbe del bisbat de Barcelona) notificava (segurament més a contracor del que diu la lletra): «Accediendo gustoso a las indicaciones que nos han sido hechas por las dignísimas Autoridades de esta Provincia, rogamos a los reverendos Rectores de las iglesias, en la seguridad de que nuestro ruego será devotamente atendido, que en los actos de culto público que se celebran en sus respectivos templos, no se use otra lengua vernácula que la lengua española»!

c) També és veritat que *s'han fet passos oficials*. Ja hem parlat abans de la constitució de la comissió per a la versió dels textos litúrgics. Actualment existeix versió catalana oficial aprovada de tots aquests textos, antics i nous. També del «Llibre de les hores» (l'antic Breviari) que conté la pregària oficial de l'Església que resen els capellans i canten els monjos.

Ha tingut lloc la catalanització dels llibres parroquials i altres impresos; és a dir, del registre. Els bisbats ofereixen els llibres oficials en una doble edició —cosa que vol dir la possibilitat de continuar tenint-los en castellà. I ofereixen també fulls impresos per a tots els gustos: en català, en castellà, bilingües. Hi ha algun bisbat, tanmateix, que continua encara oferint llibres i fulls impresos només en castellà.

Un camí semblant han seguit els Tribunals eclesiàstics, per bé que més a poc a poc. De tota manera, persisteix l'anomalia de

prendre declaracions en castellà a persones d'expressió catalana quan es preveu que l'expedient haurà d'anar a Roma o a Madrid.

2.2.2. La pràctica

a) *La Conferència Episcopal Tarraconense* s'expressa únicament en català. Recordem que, fins al moment present, les Illes pertanyen a la Província eclesiàstica valentina (juntament amb els tres bisbats del País Valencià i el d'Albacete), la qual s'expressa exclusivament en castellà. Sembla però que ja és un fet la constitució pròxima d'una Província pròpia per a Mallorca, Menorca i Eivissa.

b) *Els comunicats pastorals dels bisbes* són escrits, o bé únicament en català (Girona, Mallorca, Menorca, Solsona, Tarragona, Urgell, Vic), o bé bàsicament en castellà (Eivissa; a Lleida i Tortosa comença a introduir-se el català), o bé en totes dues llengües (sovint a Barcelona, i alguna vegada a Tarragona i a Vic).

c) *Els butlletins oficials dels bisbats* han catalanitzat el títol, llevat d'Eivissa i Tortosa (que el mantenen en castellà) i Lleida (que el duu en totes dues llengües). Quant al contingut, hi ha els que són pràcticament només en català (Barcelona, Girona, Mallorca, Menorca, Solsona, Tarragona, Urgell, Vic), hi ha els que comencen a introduir el català (Lleida i Tortosa), i n'hi ha un (Eivissa) íntegrament en castellà. Si no preniem en consideració la secció documental, que transcriu documents de Roma o de Madrid, la proporció del català augmentaria de manera considerable: en algun butlletí és l'única presència de la llengua castellana.

d) *Els Consells del presbiteri i els Consells pastorals diocesans* s'expressen sempre en llengua catalana (llevat d'Eivissa, Lleida i Tortosa).

e) *Les diverses Delegacions diocesanes o Vicaries episcopals* (el que en podem dir la «cúria pastoral») utilitzen massivament el català (amb les excepcions que s'endevinen). Diguem, a tall d'exemple, que el Secretariat dels joves de Menorca publica un òrgan —«Església jove»— en menorquí.

f) *Els fulls diocesans o dominicals* presenten també diverses variants, des de l'ús exclusiu de la llengua catalana (Girona, Solsona, Tarragona, Vic, Urgell), a un bilingüisme favorable al català (Mallorca, Menorca), sàviament dosificat (Barcelona), o amb net predomini castellà (Lleida, Tortosa). El suplement per a la Vall d'Aran (bisbat d'Urgell) duu el títol i l'editorial en aranès i les altres pàgines en català i en castellà.

g) El Bisbat d'Urgell publica una *revista mensual* totalment en català, «Església d'Urgell». El Bisbat de Barcelona, un *Full in-*

formatiu també mensual i exclusivament en català.

h) Pel que fa a l'ús de la llengua en els actes litúrgics ens remetem a les dades del qüestionari que presentarem a l'apartat següent (2.3). Cal afegir només dos advertiments. Que pel que fa a les parròquies, tant a les misses dels dies de cada dia, com a les misses més solemnes (festa patronal, posem per cas, o ordenació d'un capellà), com a les altres celebracions o trobades de pregària, el català hi és més present que no pas a la mitjana de les misses dominicals (on regeix més el criteri d'acontermentar, també, la població no catalana). I que, en general, les esglésies dels religiosos ofereixen un percentatge més crescut d'actes de culte en llengua castellana.

2.3. LES PARRÒQUIES

Per a poder oferir una visió actualitzada de la situació lingüística de les parròquies, el Centre d'Estudis Pastorsals va elaborar un qüestionari que va ser distribuït a les 2.335 de Catalunya i les illes. Les respostes rebudes han estat introduïdes a l'ordinador per en Francesc X. Arumí, amb el qual ha col·laborat també en Salvador Bardulet. Oferim a continuació els resultats d'aquest estudi.

2.3.1. Dades i consideracions generals

Les dades ofertes en aquest estudi parteixen totes de les 898 enquestes rebudes fins el dia 9 d'abril de 1986, data en què es va tancar l'entrada de dades a l'ordinador.

D'acord amb el nombre de parròquies de Catalunya i de les Illes cridades a respondre el qüestionari, l'han contestat un 38'45 %. Cal advertir, però, que realment les respostes cobreixen un percentatge més alt. Més d'una enquesta que, teòricament, va ser tractada com que retratava la situació d'una sola parròquia, de fet recollia la situació de dues o tres. Només el Bisbat de Solsona va tenir en compte aquesta previsió: a cada enquesta constava el nombre de parròquies estudiades.

Passat el 9 d'abril han arribat encara més enquestes. Han arribat també d'altres estudis més exhaustius, referits a algun aspecte concret de l'enquesta i emmarcats en un arxiprestat, comarca o ciutat. Cap d'aquestes dades no és aportada a l'estudi que ara s'ofereix. S'hi podran incorporar més endavant.

Cal reconèixer que la totalitat dels qui han contestat l'enquesta, llevat d'alguna excepció comptada, opten per arribar a una nor-

malització lingüística a l'Església, la qual cosa queda palesada en la mateixa manera de respondre l'enquesta.

L'anterior constatació ens obre l'avinentesa per a unes altres consideracions generals sobre l'aspecte més concret que ara ens ocupa. L'Església catòlica a Catalunya, globalment considerada, és catalana i en català fa el seu camí. El col·lectiu de responsables immediats de les parròquies, dels moviments i d'altres comunitats són del país i senten el país, pensen, parlen i escriuen en català. Els signes externs que podrien fer pensar una altra cosa són deguts: a uns petitíssims nuclis, gairebé individualitzats, de responsables que provenen de fora del país; i a un intent de respondre pastoralment a nuclis de població castellanoparlant; també aquests signes es donen en unes zones geogràfiques frontereres en què, per una inèrcia històrica, la llengua catalana ha entrat en desús per aquella postura, ben simplista per cert, de «val més utilitzar el castellà perquè tothom l'entén».

Una enquesta ens dona percentatges i xifres. No li podem demanar més. Cal, però, saber llegir el rerafons normalitzador i integrador d'una parròquia de barriada, per exemple, tot i que l'enquesta ens dona que les celebracions que es fan en aquell lloc són totes en castellà. Això és el que feia notar un prevere de barri de perifèria en donar la seva enquesta.

Allò que no hi ha, però, en el col·lectiu de responsables de la pastoral és el mateix grau d'entusiasme en l'esforç d'integració, o en la valoració de la prioritat que suposa optar per una Església del país.

Altres consideracions, positives o negatives, s'aniran fent a mida que es vagin donant les dades dels diferents apartats de l'enquesta.

2.3.2. Distribució per bisbats i per comarques

Bisbat	Enquestes	Parròquies	%
Barcelona	249	438	57
Girona	101	387	26
Lleida	20	233	9
Solsona	150	171	88
Tarragona	92	192	48
Tortosa	54	141	38
Urgell	46	408	11
Vic	110	242	45
Mallorca	65	104	63
Menorca	11	19	58
Eivissa	(no contesta)		

Comarca	Enquestes	Comarca	Enquestes
Alt Camp	19	Ribera d'Ebre	10
Alt Empordà	15	Ripollès	9
Alt Penedès	18	Segarra	45
Alt Urgell	12	Segrià	22
Anoia	27	La Selva	16
Bages	54	Solsonès	32
Baix Camp	20	Tarragonès	24
Baix Ebre	16	Terra Alta	9
Baix Empordà	24	Urgell	20
Baix Llobregat	24	Vall d'Aran	1
Baix Penedès	11	Vallès Occidental	37
Barcelonès	95	Les Garrigues	6
Bergadà	41	Garrotxa	16
Cerdanya	0	Gironès	22
Conca de Barberà	11	Maresma	34
Garraf	9	Montsià	6
La Noguera	16	Vallès Oriental	43
Osona	37	Andorra	4
Pallars Jussà	4	Mallorca	65
Pallars Sobirà	2	Menorca	11
Priorat	12	Eivissa	0

2.3.3. Missa dominical

A les celebracions de les misses del diumenge, establertes amb un ritme fix i periòdic, és on, en general, apareix més una normalitat d'ús de la llengua catalana. Més, si les confrontem amb d'altres tipus de celebracions (bateigs, casaments...) en les quals l'ús d'una llengua o d'una altra queda supeditat a les peticions o desigs dels interessats.

Negativament, cal aportar el fet que, en alguns indrets ben normalitzats, s'està mantenint encara alguna missa en llengua castellana per pura inèrcia o per por de contrariar els qui, més per motius polítics que per res més, la reivindiquen.

Un detall a fer notar de les xifres que es donen i que és mostra de la voluntat normalitzadora del col·lectiu de responsables de les parròquies, és el d'aquells indrets on a les misses en llengua castellana s'hi introdueixen uns elements en català, com ara cants, pregària eucarística...

Els qui donen raó dels criteris pels quals es mantenen les misses en castellà apunten tots el mateix: l'atenció pastoral als castellanoparlants.

DADES GLOBALS A CATALUNYA I A LES ILLES

Total de misses en català (Cat.):	2.115	77 %
Total de misses en castellà (Cas.):	638	23 %

DADES GLOBALS PER BISBATS

Bisbat	Cat.	%	Cas.	%
Barcelona	665	65	354	35
Girona	271	94	17	6
Lleida	37	61	24	39
Solsona	276	96	12	4
Tarragona	175	72	67	28
Tortosa	81	60	55	40
Urgell	127	95	7	5
Vic	283	94	17	6
Mallorca	165	68	77	32
Menorca	35	81	8	19

DADES MÉS ESPECÍFIQUES

- A quants llocs només hi ha misses en català (Nom. cat.)
- A quants llocs només hi ha misses en castellà (Nom. cas.)
- A quants llocs hi ha misses en català i en castellà (Cat.-cas.)
- A quants llocs, a les misses en castellà, s'hi introdueixen elements en català (Elem.)

Bisbat	Nom. cat.	%	Nom. cas.	%	Cat.-cas.	%	Elem.
Barcelona	91	36	27	10	130	52	18
Girona	81	80	0	0	16	16	0
Lleida	9	45	1	5	10	50	6
Solsona	140	93	2	1	8	5	4
Tarragona	56	60	6	6	30	33	9
Tortosa	27	50	9	16	18	33	4
Urgell	42	91	1	2	3	6	2
Vic	97	88	3	3	10	9	2
Mallorca	30	46	7	11	28	43	18
Menorca	6	54	0	0	5	45	2

2.3.4. Bateigs, casaments, funerals

En aquestes celebracions l'ús de la llengua castellana és més elevat donat que hi intervé més la petició o el desig de les famílies.

¿Hi ha massa condescendència en aquest punt? Hi ha massa renúncia a la llengua del país en bé d'una real o suposada atenció a unes persones immigrades i no del tot integrades o a unes altres que, amb motiu d'aquell esdeveniment, han vingut de fora? És un fet que, en molts indrets, hom condescendeix a fer una celebració en llengua castellana només per una família que ha vingut de fora. Uns interrogants que són damunt la taula a l'interior mateix de l'Església i que provoquen opinions molt variades i maneres de fer no coincidents.

Quant als bateigs, són molts els llocs que ja tenen programades d'antuvi celebracions en llengua catalana i celebracions en llengua castellana. Es tracta dels llocs on els bateigs es fan collectius.

Cal advertir que, a l'hora de donar el nombre de bateigs, així com també de funerals i de casaments, en llengua catalana i en llengua castellana tinguts al darrer trimestre de 1985, algunes enquestes faciliten el total de l'any.

BATEIGS

- A quants llocs els bateigs es fan només en català (N. cat.)
- A quants llocs els bateigs es fan només en castellà (N. cas.)
- A quants llocs uns bateigs es fan en català i uns altres en castellà (C.C.)
- Bateigs fets en llengua catalana i en llengua castellana durant el primer trimestre de 1985 (T.C.) - (T.C.S.)

Bisbat	N. cat.	%	N. cas.	%	C.C.	%	T.C.	%	T.C.S.	%
Barcelona	56	22	33	13	133	53	1.758	35	3.269	65
Girona	37	37	0	0	38	38	525	68	245	32
Lleida	8	40	4	20	4	20	63	46	73	54
Solsona	92	61	1	0,6	9	6	246	94	17	6
Tarragona	45	49	3	3	33	36	481	59	339	41
Tortosa	35	65	6	11	9	17	104	76	33	24
Urgell	38	83	1	2	7	15	263	84	49	16
Vic	58	53	1	1	36	33	573	68	271	32
Mallorca	28	43	6	9	21	32	236	68	112	32
Menorca	8	73	0	0	2	18	132	98	3	2
TOTALS							4.324	49	4.411	51

CASAMENTS I FUNERALS

- A quants llocs els casaments i funerals es fan només en català (Nom. cat.)
- A quants llocs els casaments i funerals es fan només en castellà (Nom. cas.)
- A quants llocs uns casaments i funerals es fan en català i uns altres en castellà (Cat.-cas.)

Bisbat	Nom. cat.	%	Nom. cas.	%	Cat.-cas.	%
Barcelona	47	19	25	10	151	61
Girona	38	38	2	2	36	36
Lleida	9	45	1	5	9	45
Solsona	82	55	1	0'6	18	12
Tarragona	46	47	4	4	28	30
Tortosa	33	61	7	13	11	20
Urgell	39	85	1	2	6	13
Vic	57	52	1	0'9	41	37
Mallorca	25	38	6	9	26	40
Menorca	7	64	0	0	2	18

- Casaments fets en llengua catalana (M.T.Cat.) i en llengua castellana (M.T.Cas.) durant el darrer trimestre de 1985.
- Funerals fets en llengua catalana (F.T.Cat.) i en llengua castellana (F.T.Cas.) durant el darrer trimestre de 1985.

Bisbat	M.T.Cat.	%	M.T.Cas.	%	F.T.Cat.	%	F.T.Cas.	%
Barcelona	693	35	1.293	65	1.383	53	1.221	47
Girona	216	62	135	38	522	73	192	27
Lleida	25	62	15	38	119	60	79	40
Solsona	178	93	14	7	341	87	50	13
Tarragona	158	45	190	55	314	62	194	38
Tortosa	37	67	18	33	105	89	13	11
Urgell	128	72	49	28	210	85	36	15
Vic	284	67	142	33	563	70	238	30
Mallorca	150	72	59	28	350	79	91	21
Menorca	106	82	24	18	132	98	3	2
TOTALS	1.975	50'4	1.939	49'5	4.039	65'6	2.117	34'3

2.3.5. Catequesi infantil

La catequesi infantil és una d'aquelles activitats que existeix pràcticament a totes les parròquies de Catalunya i les Illes. De les dues preguntes proposades a l'enquesta, una fa referència a la llengua utilitzada pels catequistes a les sessions de catequesi, i una altra a la llengua dels textos facilitats als catequizands.

Positivament, cal veure en la catequesi infantil un mitjà normalitzador i integrador. Les trobades entre catequizands d'una mateixa parròquia o interparroquials, les escoles de formació per a catequistes, siguin d'àmbit comarcal, diocesà o del país, formen un entreteixit de relacions i d'intercanvis que van configurant la catequesi com una força iniciadora als costums, personatges, història i tradicions del país. I això, d'una manera molt natural, complint la tasca que li és pròpia d'iniciar els infants a la fe en una Església arrelada al país.

Negativament, es pot apuntar la gran quantitat de textos en llengua castellana que encara s'ofereixen als infants. Tenint en compte la tasca normalitzadora que ja s'ha fet i que es va fent en el camp de l'ensenyament, i que fa que gairebé tots els infants llegeixin bé el català, creiem que, des de la catequesi, s'hauria d'anar deixant de distribuir textos en llengua castellana.

- A quantes parròquies els catequistes utilitzen majoritàriament a la catequesi la llengua catalana (Cat.) i la llengua castellana (Cas.)
- Nombre de llibres de text en català (T.Cat.) i en castellà (T.Cas.) distribuïts des de les parròquies durant el curs 1985-1986.

Bisbat	Cat.	%	Cas.	%	T.Cat.	%	T.Cas.	%
Barcelona	136	55	113	45	14.373	42	19.883	58
Girona	73	72	28	28	8.758	89	1.087	11
Lleida	11	55	9	45	388	51	376	49
Solsona	94	63	56	37	4.613	94	292	6
Tarragona	55	60	37	40	4.298	68	2.063	32
Tortosa	40	74	14	26	503	43	666	57
Urgell	45	98	1	2	1.577	85	287	15
Vic	83	75	27	25	7.828	87	1.212	13
Mallorca	43	66	22	34	526	30	1.226	70
Menorca	11	100	0	0	1.231	91	125	9
TOTALS	591	65'8	307	34'1	44.095	61'8	27.217	38'1

2.3.6. Publicacions

El motiu de posar al qüestionari una referència a les publicacions periòdiques ha estat per constatar una realitat que, de fet, ja es preveia teòricament. No es tractava pas de fer un estudi minuciós d'aquesta mena de publicacions. Senzillament, confirmar-ne l'existència i valorar-les com un element molt senzill però constant de normalització lingüística.

La majoria d'aquestes publicacions són, en general, molt senzilles quant a contingut i quant a mitjans d'impressió, però és la gota constant que va caient setmana rera setmana, mes rera mes.

El Centre d'Estudis Pastorals disposa d'una llarga mostra d'aquesta mena de publicacions. Als enquestats, se'ls demanava que adjuntessin al qüestionari una exemplar de l'última publicació editada.

La no coincidència en el totals de les dues preguntes és deguda al fet que alguns responen positivament a l'existència de publicacions sense concretar-ne la llengua.

— Total de publicacions de les parròquies de Catalunya i les Illes i periodicitat: setmanal (S), mensual (M), altres periodicitats (A)

Total	S	M	A
455	193	100	162

— Llengua que s'utilitza a les publicacions: catalana (Cat.), castellana (Cas.), indistintament les dues llengües (Cat.-cas.)

Total	Cat.	%	Cas.	%	Cat.-cas.	%
426	347	81'5	43	10'1	36	8'4

2.3.7. Moviments d'infants i d'adolescents

Si en una parròquia hi ha establert algun d'aquests moviments que es troben organitzats en l'àmbit d'Església catalana i que en els seus estatuts o conviccions hi consta explícitament una opció pel país, vol dir que aquesta parròquia compta amb un element normalitzador i integrador. Encara que aquesta parròquia es trobi situada geogràficament en un nucli castellanoparlant i encara que la llengua utilitzada en el moviment sigui majoritàriament la castellana.

A l'enquesta constaven explícitament dos moviments: Escoltis-

me i MIJAC. Hi havia unes ratlles en blanc per a altres moviments. Aquest apartat d'altres moviments ha sortit molt variat i fins i tot dispers. Des d'Hora-3 i d'alguns moviments d'infants i d'adolescents d'àmbit diocesà fins a JOC, JOBAC i d'altres agrupacions juvenils que potser no responen a la pregunta específica.

— A quants llocs hi ha establert l'Escoltisme i quina llengua s'utilitza: catalana (Cat.), castellana (Cas.), indistintament les dues (Cat.-cas.)

Llocs	Cat.	%	Cas.	%	Cat.-cas.	%
79	75	94'9	1	1'2	3	3'8

— A quants llocs hi ha establert el MIJAC i llengua que s'utilitza: ut supra

Llocs	Cat.	%	Cas.	%	Cat.-cas.	%
43	35	81'4	5	11'6	3	6'9

— A quants llocs hi ha establerts d'altres moviments i quina llengua s'utilitza: ut supra

Llocs	Cat.	%	Cas.	%	Cat.-cas.	%
329	279	77'7	38	10'5	42	11'7

2.3.8. Algunes activitats de cultura popular

Es ben bé a títol il·lustratiu que s'ha demanat a les parròquies que deixessin constància d'aquesta mena d'activitats que es desenrotllen al seu entorn, sigui organitzades per la mateixa parròquia, sigui només acollides als seus locals.

Es tracta d'unes activitats que ajuden a apreciar i conservar les tradicions populars (pastorets, pessebres vivents, caramelles) o a iniciar en la música i el cant (corals).

Com s'ha esmentat en apartats anteriors, allà on hi ha una activitat d'aquesta mena, hi ha un espai que ajuda a fer país.

Fent el repàs de les enquestes hom s'adona d'una coincidència curiosa: allà on la normalització lingüística es troba més endarrerida no hi ha pràcticament activitats.

Les activitats apuntades a l'apartat d'aplecs i d'altres festes són moltíssimes i variadíssimes. De les que s'expliciten, s'ho val d'accentuar la d'algunes parròquies establertes en llocs de majoria de castellanoparlants en les quals s'organitzen classes de català per a adults.

- Parròquies on es fan o s'acullen activitats artístico-populars:
 Pastorets, Pessebre Vivent (P.V.), Caramelles (Cara.), Coral (Coral),
 Altres (A)

Bisbat	Pastorets	P.V.	Cara.	Coral	A
Barcelona	39	27	42	70	137
Girona	21	13	3	24	51
Lleida	1	2	1	4	7
Solsona	15	10	38	14	60
Tarragona	15	9	5	18	47
Tortosa	2	2	1	7	22
Urgell	9	6	17	11	30
Vic	23	13	44	26	67
Mallorca	15	15	3	21	29
Menorca	1	0	0	2	4
TOTALS	141	97	154	197	454

2.3.9. Comunitats religioses assistencials i sanitàries

Expressament no s'ha preguntat res en referència a les comunitats religioses dedicades a l'ensenyament. Es va creure que, de la seva tasca normalitzadora, en podia respondre directament el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Les enquestes, s'ha de reconèixer, no han estat gaire explícites, potser tampoc no ho podien ser, a l'hora de contestar les preguntes d'aquest apartat. Tot i que algunes respostes provenen directament de les mateixes comunitats, d'altres —tal com es demanava— són les parròquies que donen raó de les comunitats que es troben establertes al seu territori.

Al costat de comunitats religioses que s'han llançat a aprendre a parlar i a escriure el català, n'hi ha d'altres que prefereixen viure i comportar-se com una colònia castellana establerta a Catalunya.

- Nombre global de Centres sanitaris o assistencials regentats per comunitats religioses
 — Llengua que utilitzen en els actes públics: catalana (Cat.), castellana (Cas.)

Centres	Cat.	%	Cas.	%
256	157	66'3	99	38'6

2.4. ALGUNS ORGANISMES SIGNIFICATIUS

Ja hem notat abans (2.4.) que en algun cas (p.e. els seminaris diocesans) es tracta d'organismes molt directament depenents del bisbe diocesà. Així i tot els incloem en aquest apartat per raons fàcils de comprendre. També notarem que l'enumeració que presentem és força aleatòria i que potser ens deixem alguna institució que tindria prou drets per a figurar-hi.

a) El primer gran apartat el constitueixen *els centres docents més vinculats als bisbes*. Facultat de Teologia de Catalunya, Centre d'Estudis Pastoral de les diòcesis catalanes, Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, Seminaris diocesans, Escoles de Teologia, ICESB, Fundació Vidal i Barraquer, Escoles de Catequistes... En general cal dir que tots aquests centres usen com a llengua pràcticament única el català: és la llengua de la Facultat de Teologia, del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, del Centre d'Estudis Pastoral de les diòcesis catalanes i de la gran majoria de Seminaris diocesans. Pel que fa als Seminaris menors (assimilats pràcticament a col·legis de 2a. etapa d'EGB i BUP), la unanimitat no és tan clara i, en algun cas, apareixen anomalies massa notables. L'ICESB ofereix, també, cursos en llengua castellana.

b) Vénen després *els centres docents que depenen de congregacions religioses*. El Centre d'Estudis Martí Codolar (dels Salesians), l'Institut de Teologia fonamental (dels jesuïtes), l'Institut de Teologia i humanisme (dels dominics), etc. Aquí el desequilibri en favor del castellà és notable.

c) Un tercer bloc són *els monestirs*. Els grans monestirs: Poblet, i sobretot Montserrat, amb la seva força d'irradiació. Però també monestirs més petits: Vallbona de les Monges, St. Daniel, de Girona, Sta. Maria de Solius, St. Pere de les Puelles, Sta. Maria de Pedralbes, St. Maties de Bellesguard, de Barcelona, la Sagrada Família de Manacor, a Mallorca etc. Els monestirs, en la seva immensa majoria, han conservat l'arrelament a la terra i són centres on el català és, pràcticament, la llengua única.

d) En un darrer grup *més dispers* podríem incloure-hi les Càritas, les delegacions de Missions i els diversos secretariats interdiocesans (Catequesi, Escola Cristiana), o associacions també interdiocesanes (com l'Associació Bíblica de Catalunya o l'Associació de Teòlegs Catalans). Tots aquests organismes, en general, s'expressen en català. A l'hora de la propaganda pública, però, o quan es tracta de recaptar diners (pensem en Càritas, en Germanor o en el Domund) n'hi ha que recorren al bilingüisme. Notem també l'anomalia que representa que, sovint, organismes d'aquests facin arribar a totes les parròquies de Catalunya impresos o cartells

editats a Madrid, sempre pensats i massa sovint també escrits en castellà.

2.5. REVISTES RELIGIOSES

El món de les publicacions religioses en català és prou complex. Limitem-nos a enumerar unes quantes revistes.

a) ANALECTA SACRA TARRACONENSIA. Revista científica d'història eclesiàstica publicada per la *Balmesiana* entre 1925-36 i represa el 1939. 2 volums anuals. Ben poca presència, actualment, de la llengua catalana, que hi resulta residual;

b) QÜESTIONS DE VIDA CRISTIANA (a partir de 1958). Revista editada pel Monestir de Montserrat. 4 volums l'any;

c) QUADERNS D'ORIENTACIÓ FAMILIAR (DELTA) (a partir de 1961). Editada per l'ICESB. 4 quaderns l'any. També hi ha edició castellana.

d) CORRESPONDÈNCIA DE DIÀLEG ECLESIAL (a partir de 1961, darreament parada i que ara torna a reprendre). Revisteta multicopiada. 10 quadernets l'any.

e) DOCUMENTS D'ESGLÉSIA (a partir de 1966). Monestir de Montserrat. Quaderns quinzenals.

f) QUADERNS DE PASTORAL (a partir de 1969). Centre d'Estudis Pastorals. Revista bimestral.

g) CATEQUESI (a partir de 1973) Revista bimestral del Secretariat Interdiocesà de Catequesi de Catalunya i les Illes.

h) FOC NOU (a partir de 1974). Revista de Serveis cristians. Publicisa (el Ciervo). Revista mensual.

i) REVISTA CATALANA DE TEOLOGIA (a partir de 1976). Facultat de Teologia de Catalunya (abans Secció St. Pacià). 2 volums anuals. No només en català: també en castellà, i en altres llengües més excepcionalment.

j) COMUNICACIÓ (a partir de 1979). Centre d'Estudis Teològics de Mallorca. Publicació bimestral.

k) CATALUNYA CRISTIANA (a partir de 1979). Setmanari d'informació i cultura religiosa. També hi ha edició castellana.

No serà fora de lloc recordar aquí que el Monestir de Montserrat continua donant suport a la Revista *Serra d'Or* (1959) i que els PP. Missioners dels Sagrats Cors continuen figurant com a propietaris de la revista *Lluc* (1968), dos serveis que l'Església ha prestat a la llengua i la cultura del país. També durant una colla d'anys —abans que no aparegués *El Temps* (1983)— a València només hi havia una revista mensual en català —*Saó*—, que es deia al començament «papers pastorals del País Valencià» (1976).

No incloem en aquest apartat els nombrosos butlletins interiors (alguns de molta difusió) que publiquen la majoria de moviments i organitzacions. Algunes dades seran aportades a l'apartat següent.

2.6. ENTITATS I MOVIMENTS D'ÀMBIT DIOCESA

Paral·lelament al qüestionari enviat a les parròquies (vegeu abans 2.3.) se n'edità un altre que va ser distribuït entre entitats, moviments i institucions d'Església d'àmbit diocesà.

Les preguntes feien referència a quatre apartats: 1) la llengua familiar dels membres; 2) la llengua utilitzada en les activitats; 3) la llengua utilitzada en les publicacions, en el cas de tenir-ne; 4) el plantejament lingüístic cara al futur.

Notem que han respost aquest qüestionari algunes entitats que ja figuraven a l'apartat 2.4.

2.6.1. Dades generals

Ha contestat el qüestionari un *total de 135 entitats* les quals es reparteixen per *bisbats* de la següent manera:

Barcelona	22	Urgell	20
Girona	10	Vic	21
Lleida	5	Mallorca	4
Solsona	18	Menorca	0
Tarragona	17	Eivissa	0
Tortosa	15	Cataluna (d'àmbit general)	3

Les *entitats* que han contestat es reparteixen de la següent manera:

Delegacions	41	Seminaris	3
Moviments (joves i adults)	25	Associacions familiars	3
Fraternitat i hospitalitat	9	Consell de Laics	1
Organismes curials	10	Facultat de teologia	1
Càritas	6	Associació bíblica de Cat.	1
Mitjans de Comunicació	5	(d'àmbit català)	
Escoles de teologia	4	Secretariat de past. sanitària	1
Consells pastorals	4	(d'àmbit català)	
Esplai	4	Altres	14
Consells presbiterals	3	(d'àmbit català)	

La proporció aproximada de la llengua catalana dels membres de les entitats és de 89'97 %.

La proporció aproximada de la llengua catalana emprada en les activitats de les entitats és del 89'93 %.

La llengua utilitzada a les publicacions pren la següent proporció: tot en català: 78 %; tot en castellà: 5 %; indistintament en català i en castellà: 17 %.

2

2.6.2. Plantejaments lingüístics

De les entitats que anoten el plantejament lingüístic que s'han fet o que fan d'altres aportacions sobre la realitat en què es troben, en transcrivim les mostres següents:

— Donar preferència al català, respectant expressar-se en castellà a qui no li sigui possible d'altra manera. Veiem la dificultat de molts ordes religiosos. No creiem que s'ho hagin plantejat massa. Això desequilibra en actes generals (Secretariat Interdiocesà de Pastoral Sanitària).

— La nostra llengua pròpia és el català. Als seminaristes provinents de llengua familiar castellana se'ls demana, progressivament, el domini del català parlat i escrit (Seminari de Barcelona).

— La llengua no ha d'ésser cap trava per a ningú, però hem de treballar i viure en la nostra llengua: el català (MUEC de Mallorca).

— La realitat sociolingüística dels nins és d'un gran percentatge de parla castellana, però hem d'anar cap a una normalització lingüística (MIJAC de Mallorca).

— Ho tenim clar: en català! Futur: arribar al 100 % en català (Escola de Teologia de Tortosa).

— Donada la situació del bisbat, cavalcant en dues províncies, no es fa problema lingüístic, i s'usen ambdues llengües, tot augmentant l'ús del català (Delegació Diocesana de Mitjans de Comunicació de Tortosa).

— Les circulars es fan bilingües donada la situació del bisbat (Delegació Diocesana d'Ensenyament i Catequesi de Tortosa).

— A les nostres comarques no tenim cap problema de parlar en català; però sí que en tenim per a escriure'l i llegir-lo. Es per això que escrivim en castellà encara que l'alternem força amb el català (Equips de matrimonis de la Mare de Déu de Tortosa).

— Donada la situació del bisbat, que inclou una part valenciana on no hi ha encara prou sensibilitat i estimació de la llengua vernàcula, es fa difícil de fer-ho tot en català car hi ha una oposició visceral... Cal un treball lent però constant, amb l'esperança que assolirem una normalització de la llengua (Consell Diocesà de Pastoral de Tortosa).

— Donada la gran majoria de clergat d'origen valencià que no coneix ni valora la seva llengua, caldrà seguir un treball lent de sensibilització (Consell Presbiteral de Tortosa).

— Intentar introduir l'ús del català en l'àmbit del nostre treball, cada vegada més (Delegació de Missions de Barcelona).

— L'opció per la cultura i el nostre entorn ens porta a una preferència per la llengua del país, sense que això sigui un rebuig o menyspreu del castellà (Grup Francisc Eiximenis de Lleida).

— A la part aragonesa del bisbat ho enviem tot en castellà (Delegació de Missions de Lleida).

— El nostre Arquebisbat està normalitzat des de l'any 1971 (Arquebisbat de Tarragona).

— Implantació progressiva del català (Grup juvenil «Camins oberts», de Tarragona).

— Tendim a fer-ho tot en català, però suaument (Fraternitat cristiana de malalts de Tarragona).

— Les nostres activitats es fan sempre en català (Associació Bíblica de Catalunya).

— Ens agradaria poder fer les publicacions exclusivament en català, però això només ho podem fer amb els estudis. Les publicacions periòdiques han d'incloure algun text en castellà, ja que si no ho fem així, sempre hi ha algú que es queixa de la «discriminació» que fem de les persones de parla castellana (Càritas Diocesana de Barcelona).

— L'article 2,3 dels Estatuts diu: «La llengua pròpia de la Facultat és la catalana, que és la pròpia de la nació i de la cultura en les quals s'insereix la Facultat» (Facultat de Teologia de Catalunya).

— Continuar en el procés de catalanització de les escoles adherides al Secretariat (Secretariat de l'Escola Cristiana de Barcelona).

— Ho fem sempre tot en català i pensem continuar fent-ho així en el futur (Delegació d'Ensenyament Religios, de Vic).

— La utilització d'una altra llengua que no sigui el català fóra anormal (MIJAC diocesà, de Vic).

— Hem considerat sempre normal fer servir la nostra llengua (Secretariat Diocesà de Catequesi de Vic).

— No hi tenim massa problemes. L'únic, potser, és amb els religiosos o les religioses sanitaris que alguna vegada ens demanen que ens expressem en castellà (Secretariat diocesà de Pastoral de Vic).

— Bona part dels joves són de provinença castellana però el contacte amb els altres joves catalanitza completament; sempre apuntem a la utilització només del català (Joc diocesana, de Vic).

— Havíem fet, molts anys enera, algunes coses en castellà, quan hi havia immigracions recents. Actualment no cal (Moviment

diocesa de Cursets de Cristiandat, de Vic).

— Un dels pilars del Moviment és el País i, per tant, volem promoure la catalanització dels espais on ens integrem (Hora-3 de Lleida).

— Parlar i escriure en català cada vegada més en les nostres activitats (Càritas diocesana de Lleida).

— Tenim molt clara la qüestió. El català és la nostra única llengua de relació (MIJAC diocesa de Girona).

— El Butlletí és en català, però els documents de la Conferència episcopal espanyola són publicats en castellà. ¿No caldria pensar a oferir, a nivell de tots els bisbats de Catalunya, la documentació de la Santa Seu, CEE, etc. traduïda al català per als Butlletins Oficials? (Butlletí de l'Església de Girona).

— El català és l'idioma que s'usa i s'usarà (Servei diocesa de Colònies i Vacances d'Urgell).

— El que va —o es preveu que ha d'anar— fora de Catalunya, ho fem en castellà (Tribunal Eclesiàstic d'Urgell).

— Normalitat absoluta (Cúria diocesana i Consell presbiteral de Solsona).

— Únicament acceptem la propaganda que ve de Madrid per a les campanyes missionals i que no es fa en català (Delegació de Missions de Solsona).

2.6.3. Algunes conclusions

Les enquestes rebudes de les entitats i la mostra que s'acaba d'oferir dels plantejaments lingüístics que es fan, donen una visió ampla de les diferents realitats de l'Església del país: bisbats molt normalitzats, bisbats amb zones més conflictives, ús del bilingüisme que en llocs és signe d'esforç normalitzador i en d'altres és condescendència perillosa.

Ens trobem, això no obstant, amb un col·lectiu, globalment considerat, amb afany i projecte integrador i normalitzador.

Es clar que cal distingir tres àmbits diferents:

a) els moviments i les entitats nascuts i organitzats amb un intent de clara fidelitat a la realitat del país i amb vocació autònoma. En aquest cas la normalització, a més de ser pràctica, hi és per principi;

b) els moviments o les entitats que es troben molt estretament lligats en l'àmbit estatal. Els costa molt més, quant a publicacions i campanyes, d'arribar a una total normalització del català;

c) els organismes o les institucions eclesiàstics, diguem-ne més oficials. Tot i que a nivell intern s'avança en la plena normalitat

del català (en alguns indrets no s'havia abandonat mai) hi ha un escrúpol a l'hora de fer arribar la normalitat de la llengua més enllà de les fronteres del país. És quan es distingeix entre aquells documents que han d'anar a l'interior del país (que seran fets en català) i aquells altres que han d'anar a fora (i que es faran en castellà). O bé s'instaura a perpetuïtat el bilingüisme (com acaba de passar amb els impresos d'expedients matrimonials aprovats per tots els bisbats de Catalunya). A la pràctica, es qualifica la llengua catalana com de segona categoria. Mentre es procedeix així, no s'haurà arribat a una normalització total.

2.7. LES PERSONES

En aquesta secció recorrerem sumàriament els diversos estaments de persones que integren l'Església catòlica: capellans, religiosos, religioses, laics.

2.7.1. Els capellans seculars o diocesans

Són els que estan adscrits a les diòcesis. En principi, procedeixen del territori i han estudiat en el Seminari diocesà respectiu i, actualment, a la Facultat de Teologia de Catalunya o al Centre d'Estudis Teològics de Mallorca. S'encarreguen de la immensa majoria de les parròquies, llevat del bisbat de Barcelona on, des de fa un cert temps, unes quantes parròquies són confiades a religiosos.

El clergat diocesà és un dels col·lectius professionals més íntegrament català: és d'extracció catalana i parla i escriu correctament i correntment el català, que és la llengua pràcticament única que utilitza llevat que motius pastorals el portin a usar-ne una altra en el culte o en la relació personal.

A Lleida hi ha el problema lingüístic que creen els capellans de terres aragoneses del Bisbat que —entenent el català— es resisteixen a usar-lo i fan pràcticament impossible una normalització idiomàtica de la vida diocesana. A Tortosa hi ha el clergat que procedeix de les comarques castellonenques. A Barcelona s'ha produït els darrers vint anys la vinguda de capellans de bisbats de llengua no catalana, que actualment deuen acostar-se a la cinquantena en un col·lectiu de 723; en general s'han adaptat força bé i entenen el català, però, fora de comptades excepcions, els costa molt d'expressar-s'hi, sobretot en públic.

2.7.2. Els religiosos i les religioses

Constitueixen un món molt complex i es fa difícil donar estadístiques numèriques i lingüístiques. Pot ser indicatiu el cas de Vic. Compta amb 306 capellans diocesans (42 dels quals resideixen i treballen fora de la diòcesi). Hi treballen 3 capellans d'altres bisbats i 89 religiosos (36 dels quals són, també, capellans) i 1026 religioses. Barcelona és un cas a part.

La complexitat del món dels religiosos prové de la seva organització. Els monestirs són, per regla general, comunitats per la vida; per això, tal com hem dit, acostumen a estar ben arrelats al país: pensem en Poblet, en Montserrat, en Vallbona de les Monges. Les altres congregacions estan organitzades per «províncies» i acostumen a destinar el personal a l'interior de la província respectiva. Quan aquesta divisió provincial té en compte les realitats lingüístiques i culturals, es produeix una bona compenetració: tal és el cas dels caputxins, dels escolapis, o de les carmelites vedrunes i (per bé que no faci tant de temps) dels claretians i dels jesuïtes.

Però quan aquesta divisió no les té en compte, es produeix una doble distorsió lingüística (i nacional): els catalans es veuen empenyos a descatalanitzar-se (és a dir a castellanitzar-se) en nom d'un suposat universalisme i d'una estranya «caritat»; i són destinats a Catalunya religiosos i religioses procedents d'altres indrets, mentre que sovint els catalans són enviats a altres terres. Com que, a més, són moltes les congregacions religioses amb cases a Catalunya que es nodreixen, pràcticament, de personal no català i que tenen les seves cases de formació en altres terres peninsulars, és fàcil d'entendre quins en són els resultats.

Cal deixar constància que, de fa uns anys, la cosa ha experimentat un gir positiu, sobretot en algunes congregacions, i que hi han col·laborat, ben eficaçment, la *Reunió d'Abats i Provincials* i, més recentment, la *Unió de Religiosos de Catalunya*, i, pel que fa als religiosos d'ensenyament, el *Secretariat de l'Escola Cristiana de Catalunya*. Però som molt lluny, encara, del que haurien de ser una situació i uns comportaments normals.

2.7.3. El laïcat actiu

El que es congrega entorn de les parròquies i que nodreix els moviments apostòlics i col·labora en les celebracions litúrgiques, la catequesi, la preparació matrimonial, etc. acostuma a ser majoritàriament català a les parròquies del centre de Barcelona. I ho és, sense més, a les altres poblacions grans i petites.

Les coses canvien, naturalment, a la perifèria barcelonina i d'altres ciutats. L'Església ha jugat —com recorden els nostres bisbes al document que hem citat abans, «Arrels cristians de Catalunya»— una acció integradora important. En l'actualitat potser no és tan vistent, sobretot a les zones d'immigració massiva, on l'Església té plantejat un problema, sovint de solució difícil, que caldria estudiar i al qual caldria aplicar-se aciençadament, però també de manera resoluta.

2.8. VALORACIÓ GLOBAL

Si després d'aquest recorregut volem donar una impressió de conjunt, ens cal dir que la situació lingüística de l'Església a Catalunya i les Illes és bàsicament satisfactòria, però que presenta alguns buits, que caldria omplir, i algunes incoherències, que caldria redreçar. Els buits es refereixen bàsicament a l'absència d'una normativa o, si més no, d'unes línies d'actuació pel que fa a una política de normalització lingüística que sigui operativa i coherent. Les incoherències o anomalies afecten —no hem tenir por de dir-ho— el món dels religiosos i les religioses, als quals ja ens acabem de referir, i els bisbats de Lleida, Tortosa i Eivissa.

El bisbat de Lleida cavalca sobre terres catalanes i aragoneses. Si mirem el territori, està repartit, per dir-ho així, entre Catalunya i l'Aragó: i no és només qüestió de la franja, sinó que arriba fins a Montsó i Penyalba. Si atenem els habitants, el pes demogràfic de llengua catalana hi és aclaparador. I tanmateix, l'anormalitat hi és manifesta, mantinguda, a més, pel clergat diocesà d'extracció aragonesa i per la típica i rutinària «prudència» del govern diocesà.

El cas de Tortosa és diferent: cavalca també sobre terres terolenses (poc) i castellonenques i s'alimenta, a més, del particularisme tortosí. Això fa que, per bé que la llengua col·loquial és el català en la pràctica totalitat, a l'hora de la comunicació escrita i del culte les coses presentin un gran desequilibri, favorable al castellà. La normalitat només es dona a la zona nord del Bisbat, que comprèn la Terra Alta, part del Priorat i la Ribera d'Ebre.

3. CONCLUSIONS

Aquesta comunicació acaba amb unes conclusions amb vista al progrés en la normalització lingüística de l'Església catòlica. Es desprenen del que s'ha anat exposant, es mouen a nivells força diferents i posen en joc responsabilitats diverses.

3.1. El català, llengua pròpia de l'Església de Catalunya

El català, llengua pròpia de Catalunya, és la llengua pròpia de l'Església de Catalunya. En aquest punt no hi ha d'haver vacil·lació de cap mena. Demanàriem que aquest axioma, que deriva de la universalitat de l'Església, tan bellament expressada en el relat de la Pentecosta, i de la seva encarnació en aquests col·lectius que són els pobles i les nacions, fos assumit per tots els estaments i totes les institucions. L'Església està per damunt de les divisions estatals i de les categories que aquests estableixen entre llengües. I no ha de calcar l'Administració civil establint el bilingüisme. L'Església catalana no és bilingüe: té una llengua pròpia —la llengua del poble català— i fa ús de totes les altres llengües que calgui, amb una gran capacitat d'adaptació i per motius exclusivament pastorals.

3.2. L'Església, instrument de normalització lingüística

Per això *l'Església de Catalunya* promou la integració de tots els habitants de Catalunya en un sol poble, i treballa també, a la seva mesura, perquè tots ells coneguin bé la llengua del país i s'hi expressin. *Ha de ser, doncs, instrument de normalització lingüística de tots els que se li acostin.*

3.3. Cap a un plantejament global i coherent

En la situació present, quan sortim d'uns llargs anys d'anormalitat, i quan la immigració ha produït un aiguabarreig tan considerable, *és de tota urgència un plantejament global i coherent de la*

dimensió lingüística de la vida de l'Església, amb vista a aconseguir la seva plena normalitat. Ja és hora de deixar d'avençar d'esma, o de fer només plantejaments sectorials, parcials i sovint contradictoris, o d'escudar-se en unes genèriques raons «pastorals», o en la pura i simple comoditat.

L'Església —que no té el pes de condicionaments polítics— no ha de tenir por de fer de capdavantera en la nostra societat. Demanem, doncs, *tot un programa d'actuació*, que inclogui unes fites, uns itineraris, uns terminis i uns procediments concrets. Perquè es tracta, evidentment, d'un veritable procés.

3.4. Anomalies a redreçar

Aquest plantejament ha de contemplar les situacions anòmales més vistents per tal de redreçar-les. Per exemple:

a) *Els agents no catalans de la pastoral*. És absolutament imprescindible que tots aquells que exerceixen una responsabilitat pastoral a Catalunya —capellans, religiosos, religioses i àdhuc laics— s'expressin normalment en català de paraula i per escrit. I que coneguin el país i l'Església del país. Es fa, doncs, necessari de donar unes normes i d'establir uns cursos: de llengua catalana, evidentment, però que també han d'incloure el coneixement del nostre poble i de la nostra Església. Ja no és tolerable —si ho ha estat mai— que hi hagi persones amb responsabilitat d'Església que, per falta d'arrelament a Catalunya, siguin factors de desarrelament o que afavoreixin la persistència de grups desarrelats;

b) *Tot el que fa referència al Registre*: llibres parroquials, fulls impresos, expedients, partides... No és suficient que hi hagi, també, llibres i fulls impresos en català; no és correcte el bilingüisme calcat de la pràctica de l'Administració civil. Cal donar **directrius**, i assegurar-se que es compleixin, per tal que la norma habitual sigui l'ús de la llengua catalana;

c) *La pràctica dels tribunals eclesiàstics*. El català no ha d'ésser només la llengua normal i pròpia per a actuacions que se circumscriu a l'interior dels nostres bisbats, sinó també quan calgui traslladar-les a altres nivells, sigui a Roma, sigui a Madrid. Cal exigir que tinguin, allí, traductors que coneguin prou bé la llengua catalana, en comptes de plegar-se, aquí, a iniciar actuacions en altres llengües. El català és llengua pròpia de l'Església a Catalunya i l'Església universal té totes les llengües com a pròpies. Els problemes pràctics que puguin presentar-se han d'ésser resolts en el lloc que els correspon i per aquells a qui pertoca;

d) *Tot el que configura la identificació de les diòcesis, de les parròquies i de les altres entitats d'Església.* Noms, segells, capçaleres de cartes, sobres impresos, fulls de comunicació, cartelleres, circulars... han d'ésser en llengua catalana. És una situació anòmala —hauria de desaparèixer normativament— que parròquies i associacions continuïn mantenint segells i capçaleres en llengua castellana. En aquesta mateixa línia d'imatge cal vetllar perquè les persones que es cuidin de la recepció o que atenguin el telèfon s'expressin normalment en català.

3.5. Bosses d'anormalitat especialment significatives

Hi ha unes *bosses d'anormalitat especialment significatives* i que han d'ésser redreçades.

a) *Els bisbats de Lleida, Tortosa i Eivissa.* La normalització hi ha de progressar. Si hi ha problemes territorials i personals, aquests han d'ésser afrontats. Però no es poden permetre actuacions antinormalitzadores des de càrrecs de responsabilitat ni és tolerable que es perllonguin situacions que poden contribuir a fer de l'Església un cos estrany al poble que ha de servir. Tampoc no és correcte de deixar-ho tot a les bones voluntats individuals.

b) *Algunes zones* (per exemple determinades poblacions turístiques, la part antiga de Ciutat de Mallorca) *i algunes esglésies* per a les quals el català és una llengua inexistent o que hi té una presència purament simbòlica. Les zones turístiques reclamen una atenció específica i un afinament de criteris d'actuació lingüística.

c) *Les congregacions religioses.* Gosem demanar fermament als seus responsables que estudiïn la manera d'*adaptar les seves estructures organitzatives* a la realitat lingüística i cultural del nostre poble, de manera a afavorir que les congregacions mateixes s'hi aclimatin i naturalitzin i parlin la llengua catalana. En tot cas, si que és urgent —i amb aquesta urgència els ho demanem— que *revisin els seus criteris d'actuació* a l'hora de la destinació de les persones; en principi haurien de ser enviats a Catalunya religiosos catalans o bé religiosos prou oberts, comprensius i preparats per a aclimatar-s'hi, i els responsables haurien d'assegurar-se que siguin capaços d'expressar-se correctament en català i els haurien d'empènyer a fer-ho. I s'ha d'acabar d'una bona vegada l'ambient de desconfiança per tot el que fa olor de català, si encara perdura en alguna congregació. Gosem demanar a la «Reunió d'Abats i Provincials» i a la «Unió de Religiosos de Catalunya» que assumeixin la nostra petició i facin passos perquè sigui duta a terme.

3.6. Sobre les escoles de l'Església

Hem dit que deixàvem, volgudament, al defora d'aquesta comunicació tot el que fa referència a *les escoles de l'Església*. No volem, però, estar-nos d'anotar aquí que aquestes escoles *han de caracteritzar-se per una especial atenció a l'arrelament català i a la normalització lingüística*. També els seus responsables han de tenir ben present que el català és la llengua de l'Església a Catalunya. I ja no n'hi hauria d'haver cap que —com va ser desgraciadament el cas de tantes d'elles, anys enrera— fos agent de descatalanització.

3.7. Sobre les relacions amb les altres esglésies

Per a les relacions amb les altres esglésies és vàlid el mateix principi: si *l'Església a Catalunya* té el català com a llengua pròpia, *ha de ser coneguda i reconeguda per les altres esglésies amb aquesta seva identitat lingüística*. Qualsevol mena de disfressa en aquest punt la desnaturalitzaria i en falsejaria la imatge.

a) *En les relacions amb la «Conferencia del Episcopado Español»* i amb els diversos organismes que en depenen cal demanar no solament un normal pluralisme lingüístic, sinó encara més: un acolliment positiu i afavoridor de la nostra pròpia identitat. Les campanyes generals (dia de la Caritat, dia del Malalt, dia del Dòmund, etc.), les publicacions, els impresos han de tenir en compte la realitat lingüística i cultural de Catalunya. La «Conferencia del Episcopado Español» hauria de parlar les llengües que parlen els pobles de les esglésies que hi conflueixen;

b) *Les relacions amb la Santa Seu*. Els resums quinquennals que els bisbes envien a Roma haurien d'ésser redactats en català, així com els informes que hi faci arribar la Facultat de Teologia o qualsevol altre instància. I en general és urgent que els nostres bisbes facin els passos que calgui per a ésser coneguts i reconeguts, ells i les seves esglésies, en la seva identitat cultural i lingüística pròpia;

c) En aquest mateix camp cal demanar que siguin fets els passos oportuns per tal *que la Santa Seu faci ús normalment de la llengua catalana* en les seves relacions amb els bisbats dels nostres països i que el Papa la incorpori entre la llarga llista d'aquelles que utilitza quan desitja al món sencer Bona Pasqua i Bon Nadal i expressa, així, la catolicitat universal d'una institució que té com a pròpies totes les llengües que parlen els seus fidels.

3.8. Sobre els sectors de la immigració

Volem referir-nos, directament, als *vastos sectors de la immigració* que s'han establert a la perifèria dels nostres grans nuclis urbans, i que constitueixen veritables illots. *L'Església és* —i convé que vagi essent— *factor d'integració humana i de normalització lingüística*. Tots els agents pastorals que hi treballen haurien d'ésser ajudats a descobrir els camins més adients d'aquest vessant de la seva actuació.

Evidentment el problema lingüístic i humà que presenten molts d'aquests nuclis no és només una crida adreçada a l'Església, sinó *un desafiament a tota la societat civil i els seus responsables*. Des d'aquí, doncs, —des de la nostra voluntat de col·laboració— ens permetem de fer-los una crida per tal que emprenguin aquelles actuacions que poden afavorir la penetració de la llengua catalana en aquests ambients i que fonamentalment han de ser obra de l'urbanisme, de l'escola i dels mitjans de comunicació.

3.9. Sobre les esglésies de tots els Països catalans

Aquesta comunicació no s'ha ocupat de tot l'àmbit territorial de la llengua catalana, que coneixem com a *Països Catalans*. Les seves conclusions, tanmateix, hi són aplicables, per bé que la situació d'anormalitat hi sigui tan greu com a la Catalunya Nord o al País Valencià. Gosem, doncs, demanar a *les esglésies d'aquestes regions que reconsiderin la seva actitud lingüística* i que facin costat a aquells que treballen per la normalització o la recuperació d'un patrimoni que els és tan propi com a les esglésies del Principat i de les Illes. Aquestes, quant a elles, no poden desinteressar-se d'uns problemes que afecten un mateix patrimoni comú o d'unes distorsions tan vistents com les que es produeixen en cercles eclesiàstics. Hem de buscar, doncs, camins per trencar el nostre isolament i establir connexions: així anirem avençant cap a aquell dia en què tractarem de manera conjunta unes qüestions que ens són comunes. En una paraula, hem de maldar per fer efectiva, també aquí, —i amb tacte, delicadesa i respecte—, la nostra comunió.

L'ESGLÉSIA DE MALLORCA I LA LLENGUA CATALANA

PERE LLABRÉS

I. INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

Per entendre la situació actual de l'ús del català, com a llengua normal i pròpia de l'Església de Mallorca, en els seus diversos sectors i activitats, cal primer esbrinar l'abast d'aquest ús en la història per seguir-ne la trajectòria i, sobretot, per avaluar millor la situació actual de les actituds teòriques i pràctiques que actualment podem descobrir en l'àmbit de les comunitats catòliques de la nostra illa.

Començo, doncs, aportant unes dades històriques per tal que serveixin d'introducció i situïn la perspectiva global que present sobre l'ús del català a la nostra Església.

La normalitat medieval

Es ben just començar el breu recorregut històric per la personalitat de Ramon Llull. Ell, per motius apostòlics i segons l'ideal de la Cristiandat que es va formant a partir de la seva conversió (cap al 1262), usa la llengua del poble a què es dirigeix, sigui el cristià català, a qui s'adreça en romanç, sigui el món musulmà, per al qual aprèn l'àrab i hi redacta nombroses obres. La nostra llengua catalana, per la ploma de Ramon Llull, és la primera llengua romànica que podem anomenar eclesial, perquè el pensament teològic i filosòfic, i científic en general, hi és expressat amb la finalitat única de fer avançar la Cristiandat, com escriuria al final del seu poema *Desconhort*.

Ramon Llull ha conservat al llarg de la història del nostre poble un mestratge i una exemplaritat singular en l'ús de la llengua pròpia, en el conreu de la ciència, en tota l'amplitud de la vida eclesial.

L'Església mallorquina de l'edat mitjana, al costat del català, la llengua vernacle i vulgar en què predicava i adoctrinava el poble, conservava, com sabeu prou, el llatí com a llengua sàvia. Ambdues llengües eren emprades en situacions diverses i per motius i finalitats distintes. Si el poble mallorquí sentia i cantava, s'expressava per bé i per mal en llengua catalana, era en aquesta llengua que l'Església medieval li dava «bons amonestaments» i l'ensenyava, com ens testimonia Fra Anselm Turmeda entre els segles catorzè i quinçè.

La fidelitat a les disposicions tridentines (s. XVI-XVII)

El Concili tridentí, que acabà l'any 1563, reclogué en el recinte «sagrat» del llatí la litúrgia i la Bíblia, però manà expressament que la predicació al poble, l'explicació de les celebracions i l'ensenyament catequètic s'havien de fer en llengua vernacle o vulgar.

El primer bisbe reformador tridentí, l'aragonès Diego de Arnedo (1561-1572), ja inicià la sèrie de sínodes postridentins, per aplicar a Mallorca, la reforma conciliar el 1562 i en celebrà el segon l'any 1567, però no en conservam les actes. Del 1562 al 1691 se celebren a Mallorca onze sínodes, dels quals vuit foren estampats. Doncs bé, en tots aquests apareix ben manifesta la fidelitat a les disposicions tridentines sobre l'ús de la llengua vulgar en la predicació i la catequesi, per bé que molts d'ells fossin presidits i publicats per bisbes no catalanoparlants.

Però en aquest període de la nostra història la llengua castellana comença a tenir entrada en el nostre poble pel seu prestigi polític i cultural. L'oligarquia mallorquina, la que ha de tractar assumptes del seu interès amb la Cort dels Austries i consumeix literatura impresa, va considerant més i més la llengua forastera del poder com a llengua de cultura i de prestigi.

Precisament en el darrer Sínode postridentí, el celebrat pel bisbe Pere d'Alagó l'any 1691, ja hi és notable la influència del castellà: molts de termes són traduïts del llatí —en el qual és estampat el Sínode— al castellà i fins i tot documents sencers hi són publicats en la llengua del Rei de Madrid. El mateix bisbe Alagó fundà el Seminari Conciliar de Mallorca i en les seves Constitucions manà que els seminaristes parlassin en llatí i que «asimismo aprendan la lengua Castellana, que para la Mallorquina, como es natural; no es menester tanto cuidado». És un clar testimoni del 1700 de com el castellà s'introduïa en l'àmbit clerical mallorquí.

La pertorbació de les disposicions borbòniques

El Decret de Nova Planta de dia 28 de novembre del 1715, després de l'ocupació de la ciutat de Mallorca per les tropes de Felip V el proppassat 11 de juliol, va marcar l'esfondrament de l'antic Regne de Mallorca amb tota la seva tradició política, jurídica i cultural.

A partir de la implantació de la monarquia borbònica, de tendència centralista a la francesa, va augmentant la pressió perquè es faci general a les nostres Illes l'ús de l'idioma castellà i el desprestigi social i cultural de la llengua pròpia del país.

Va ser sobretot Carles III que amb la cèlebre reial cèdula de dia 23 de juny de 1768, promulgada a Mallorca el 31 d'agost, imposà l'ús del castellà a les escoles.

Aquesta cèdula, que tantes pertorbacions causà a la nostra llengua i, per tant, al nostre poble, volgué ser executada fins a les últimes conseqüències eclesiàstiques per dos bisbes, que se sentien a Mallorca més fidels a la Majestat Catòlica de Madrid que a la doctrina de l'Església, dictada al Concili de Trento i als Sínodes de Mallorca. El bisbe Garrido de la Vega (1763-1772) volgué implantar immediatament en la praxi de l'Església el que ordenava la Reial Cèdula del 1768. S'hi oposà el capítol de canonges de la Seu i de fet el bisbe res no aconseguí pràcticament amb les seves imposicions. Però el seu successor, l'andalús Juan Díaz de la Guerra (1772-1777), un bisbe il·lustrat i tomista que mai no volgué comprendre res dels costums, les tradicions i la cultura del nostre poble, antillullista furibund, va remoure cel i terra en el seu breu pontificat —fins que fou tret de Mallorca cap a Sigüenza— per endossar els «piadosos fines de S.M.» que el castellà s'implantàs plenament a l'illa. Trobà també una forta oposició en la nostra clerecia, canonges i rectors, qui retreien la doctrina ferma de l'Església en aquest punt i veien com un artilugi demoníac que el bisbe imposàs el castellà en la predicació i la catequesi, ja que així els allots i joves sobretot mai no arribarien a entendre els misteris de la fe i les normes de la vida cristiana.

De fet, malgrat l'oposició, el bisbe Díaz de la Guerra aconseguí que els llibres parroquials s'escrivissin en castellà i que a la Seu de Mallorca també sempre es predicàs en castellà.

Decadència i desprestigi de l'idioma propi

Per bé que el bisbe Bernat Nadal restaurà l'ensenyament del catecisme en mallorquí, fent imprimir la *Doctrina cristiana* i el

seu compendi, que serviren de text oficial diocesà fins al 1958, els cops que en l'ordre cultural va rebre el català a Mallorca es deixaren sentir força en el desprestigi social i en la decadència de la llengua.

Això s'esdevenia sobretot a Ciutat, on l'exemple de la Seu era nefast, de tal forma que podem dir que fins al dia d'avui el beateri que pretén més d'ínfules intel·lectuals es complau en les pràctiques pietoses i en les prediques de la que considera «llengua de la cultura», perquè és la llengua de l'escola i de la cultura impresa oficial.

Certament a la part forana de Mallorca, principalment perquè el castellà en el segle XIX era majoritàriament desconegut o mal comprès, —cosa que per altra banda era considerada una manca de cultura—, tota la vida de l'Església es desenrotllava en català, del més pur i expressiu, tal com ens testimoniaran els escriptors de la nostra Renaixença.

S'ha repetit molt aquella queixa de Mn. Costa i Llobera, escrita el 1893, per haver rebut una desaprovació «principalment dels eclesiàstics» perquè havia predicat en mallorquí el sermó del B. Ramon Llull.

Els ideals de la Renaixença:

el bisbe Campins, Mn. Alcover i Mn. Costa i Llobera

La incorporació de l'Església de Mallorca als ideals cristians i lingüístics de la Renaixença troba la seva expressió culminant en el pontificat del bisbe Pere Joan Campins i Barceló (1898-1915), contemporani de Torras i Bages. Tingué dos col·laboradors i impulsors de la seva obra d'amplíssima restauració espiritual, que el dirigiren obertament en el recobriment i redreçament de la llengua pròpia del poble i de l'Església de Mallorca. Foren Mn. Antoni M. Alcover, el seu Vicari General, i Mn. Miquel Costa i Llobera.

Primerament el bisbe Campins establí l'ensenyament de la llengua i la història de Mallorca en el Seminari diocesà el 1898, essent el capadavanter en això entre tots els bisbes dels països de llengua catalana. El 1899 escriu per primera vegada en el B.O. del bisbat una carta pastoral en català, cosa que prosseguirà al llarg del seu pontificat, fent publicar en castellà i català els documents que havien de ser llegits al poble. S'oposà fermament al decret del Govern Romanones, el 1902, que imposava el castellà en l'ensenyament del catecisme. Publicà en llatí i català els càntics dels pelegrins a Lluc, amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la coronació de la Mare de Déu (1909), ordenà la publicació del «Bolletí dominical» redactat tot en català per a les parròquies de Mallorca (1910), i tenia

el projecte de fer estampar un missal i ritual per als fidels, cosa que es dugué a terme després de la seva mort en dues edicions de 1916 i 1934.

D'aquest temps són en la nostra Església les valuoses aportacions filològiques, folklorístiques i literàries de Mn. Antoni Maria Alcover, l'apòstol de la llengua catalana, organitzador i president del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), qui des del Palau episcopal de Mallorca l'any 1901 llançà la crida per a l'Obra del Diccionari, sacerdot ben exemplar per altra banda, que es preocupà fonament de la pietat i instrucció del nostre poble en la llengua que li és pròpia.

Devora Mn. Alcover, recordem les figures de Mn. Miquel Costa i Llobera, de Mn. Llorenç Riber i de Mn. Salvador Galmés, que certament donaren prestigi literari i cultural a la nostra llengua entre la clerecia i el poble fidel, si bé per distintes raons i circumstàncies, la seva obra no fou tan eficaç com s'hauria pogut esperar, sobretot perquè el pontificat del bisbe Campins no tingué una continuïtat digna i adequada.

Una postura ferma de l'Església durant la guerra civil

Des del 1930 al 1947 va ser bisbe de Mallorca Josep Miralles i Sbert. La seva postura envers la llengua era pragmàtica: s'havia d'usar aquella llengua que fes arribar la «bona llavor» a la gent de forma entenedora i com més ampla millor.

En el Sínode que convocà, presidí i féu estampar el 1932 la seva postura es manté ben fidel a Trento: la predicació, la catequesi i les admonicions en les celebracions sacramentals s'han de fer en la llengua vernacla i vulgar, segons la llengua dels fidels a qui van destinades aquestes accions de l'Església.

Tal postura la mantingué ferma el bisbe Miralles davant la censura civil que li volia prohibir l'edició del catecisme en mallorquí, que ell havia anunciat el 1936 (recordem que Mallorca va ser del bàndol nacional des del 19 de juliol de 1936), i davant pressions, probablement d'elements falangistes, que volien imposar l'ús general del castellà en l'Església i que ell impedí amb una nota al B.O. del bisbat dia 30 de setembre del 1937.

Així, doncs, al contrari del que succeïa en els països catalans que anaven ocupant les tropes franquistes, a Mallorca l'Església pogué continuar usant la llengua pròpia en la predicació i en la catequesi.

II. LA SITUACIÓ JUST ABANS DEL VATICÀ II

He fet aquesta divisió històrica en el meu plantejament, abans i després del Vaticà II, perquè crec que aquest Concili en la nostra Església és una fita de primera magnitud no solament quant a l'ús sinó quant a l'apreci eclesial de la llengua catalana entre nosaltres.

Postures dels bisbes Hervàs (1947-55) i Enciso (1955-64)

El que no aconseguí la guerra civil amb el bàndol nacional «victoriós», ho arribà a assolir el comportament obertament governamental i pro-castellanitzador dels dos bisbes que tingué Mallorca entre Josep Miralles i el Concili Vaticà II.

El bisbe Hervàs, valencià, mai no utilitzava en actes públics la nostra llengua, fora d'alguna expressió en comptadíssimes excepcions, ni tampoc la utilitzava en les converses normals amb capellans i fidels. Molta gent el considerava castellano-parlant de naixement. Són del seu temps els «Cursillos de Cristiandad» (1949), un element altament castellanitzador en la nostra pastoral i en la pietat popular.

El bisbe Enciso, natural de la Rioja alabesa, repressor del nacionalisme basc en el seminari de Vitòria a la postguerra, no es declarà obertament en contra de la llengua, però no l'afavorí gaire tampoc. Mallorca ja s'arrossegava aleshores per un pendent —sobretot en els medis eclesiàstics— per on creixia el menyspreu i l'abandó de la llengua, pròpia i fins i tot era considerat progressista, en les esglésies, anar substituint exercicis pietosos fets tradicionalment en mallorquí per altres recitats en castellà.

El bisbe Jesús Enciso va ordenar l'any 1961 una edició de les oracions del catecisme en mallorquí, que motivà amb una carta pastoral signada el 20 de novembre. Els motius lingüístics de tal edició són de caràcter íntim i casolà. Els nins han de saber, sí, les oracions en castellà, però per tal que no hi hagi escissió entre la llar i la pregària i la catequesi, s'ha de conservar la pràctica de resar en mallorquí, per les seves connotacions espirituals i íntimes. Aquesta edició del 1961 venia a complir el que ja el mateix bisbe Enciso havia disposat en el seu Sínode del 1959, art. 379. Per cert aquest Sínode és el primer que es va publicar en castellà a Mallorca.

L'interès del bisbe Enciso perquè els nins mallorquins aprenguessin les oracions en mallorquí no va ser correspost per capellans ni religioses. Senyal ben clar que el mal ja estava prou encarnat. Ja l'any 1947 havia estat fundat el secretariat catequístic diocesà, que mai no es va plantejar el problema lingüístic, cosa que

equivalgué a introduir el castellà a balquena en tot l'ensenyament catequètic. De fet en aquest període havien escassejat les edicions de catecismes en mallorquí.

Una postura contrària a la llengua la mantingué també el bisbe Enciso quan l'any 1963 féu retornar la revista *Lluc* al bilingüisme amb què s'estampava des de l'any anterior. Si bé no hi havia cap ordre en contra del Ministeri d'Informació perquè la publicació es fes tota en català, Enciso va ordenar taxativament que havia de ser estrictament la meitat en castellà i l'altra en mallorquí.

Panorama general de l'ús de la llengua els anys 1950 i 1960

Els anys 50 i 60 han de ser qualificats, quant a l'ús de la nostra llengua per part de l'Església mallorquina, com a «ventenni negre», un buit fosc que contradiu una tradició de segles on la llengua vernacla havia conservat el seu vigor en la pràctica eclesial, per bé que experimentàs les vicissituds de les èpoques.

Certament no va ser només l'actitud dels dos bisbes que he ressenyat amunt la que causà aquest desordre. Cal afegir-hi el moment polític, l'ambient cultural, i també la immigració de gent castellano-parlant atreta pel «boom» turístic que esclatava amb tota la seva força.

La clerecia no estava prou sensibilitzada en la qüestió lingüística, cal reconèixer-ho. Més aviat estava desorientada. El bisbe Enciso havia suprimit l'any 1956 l'ensenyament de la llengua de Mallorca en el Seminari. Però hem de dir que aquesta assignatura als darrers anys havia anat subsistint de mala manera i sense cap prestigi.

Davant la immigració la clerecia reaccionà començant a introduir sermons i altres actes en castellà, i sobretot a realitzar-hi progressivament i gairebé absolutament l'ensenyament catequètic.

Recordem que en aquells anys preconciliaris les tasques eclesials que es podien fer en la llengua del poble eren la predicació, la catequesi, algunes monicions i exhortacions en les celebracions sacramentals i els exercicis de pietat. Doncs bé, mentre a la part forana i sobretot en la pagesia —fora de les petites ciutats— l'ús del català en aquestes activitats era normal, a Ciutat la nostra llengua reculava a favor d'una implantació progressiva del castellà, i això —ja ho he dit— es considerava un símptoma de progressisme, de cultura sovint, i sempre d'adaptació pastoral als immigrants.

Cal remarcar aquí que en aquestes dècades dels 50-60 el nostre poble experimenta la més gran transformació de la història des de la repoblació que l'illa experimentà a partir del 1229. És el temps

també de la invasió en les nostres llars dels poderosos mitjans moderns de comunicació social: tots, pràcticament, en castellà.

Per altra banda, els col·legis de l'Església, com els públics, patien la castellanització imposada pel règim i la seva cultura oficial. Que basti dir que totes les prohibicions de la llengua i les humiliacions als alumnes que parlaven mallorquí, retretes tantes vegades, aquí es produïren arreu en els col·legis dirigits per religiosos, sobretot en els de les religioses de més alta categoria.

D'aquesta tonalitat no se n'escapava el seminari diocesà, on totes les classes s'impartien en llatí o castellà, en aquestes llengües es feien també els exercicis de pietat —fora d'un rosari a la setmana en mallorquí—, amb el cas curiós de recitar en castellà les invocacions a la Vera Creu durant la setmana de Passió, tretes del *Libre de Contemplació* del b. Ramon Llull. Record encara que va ser mèrit meu juvenil convèncer el rector del Seminari que ens les deixàs resar en la llengua original i nostra, l'any 1961. Ara, això sí, mai no aconseguiren que els seminaristes parlàssim un dia a la setmana en foraster, tal com pretenien els superiors, que veren el fracàs del seu intent enmig d'acudits estudiantils i versions rocambolesques del mallorquí al castellà. Més estrepitos fou aquest fracàs en el convictori sacerdotal, creat als finals dels anys 50, on el director volia imposar el castellà com a única llengua col·loquial.

A tot aquest trist panorama s'hi ha d'afegir la «immigració» de religiosos i religioses castellano-parlants en aquesta època, que entrebancaren encara més dins l'Església l'ús normal del català.

III. LA RECEPCIÓ DE LES DISPOSICIONS CONCILIARS SOBRE LA LLENGUA VERNACLE EN LA LITÚRGIA

Ja he avançat que aquesta situació «negra» de la nostra llengua en les tasques pastorals de l'Església abraça les dècades dels anys 50 i 60. Doncs bé, fixeuvos que per desgràcia nostra la data importantíssima del 7 de març de 1965 s'escau en la segona dècada del «ventenni negre». De seguida en veiem les dades.

La impreparació davant una data clau

El bisbe Jesús Enciso, que fou relator al Concili Vaticà II del segon capítol de la Constitució de Sagrada Litúrgia —i que, per cert, es va mostrar en la seva tasca molt favorable al llatí—, va morir dia 21 de setembre de l'any 1964.

Mallorca tenia la Seu vacant en el moment de començar la normalització de l'ús de les llengües vernacles a la Litúrgia, segons les normes de la Instrucció per a l'aplicació de la Constitució conciliar de Litúrgia de dia 18 d'octubre del 1964. Entre aquesta data i el 7 de març va regnar un gran desconcert en la diòcesi, regida aleshores pel Vicari capitular, Mn. Francesc Payeras i Mulet. Dades negatives foren la pertinença de les diòcesis de les Illes a la Província eclesiàstica de València i la manca absoluta de connexió amb les diòcesis del Principat per a resoldre aquest assumpte.

Aleshores jo estudiava Litúrgia a Roma. El Vicari Capítular em cridà pel gener del 1965 i em lliurà una carta, que prèviament em llegí, per a Mons. Annibale Bugnini, secretari del «consilium» romà per a la reforma litúrgica. La carta era escrita en nom dels dos bisbes de les altres Illes, Bartomeu Pasqual, de Menorca, de 90 anys d'edat, i Francesc Planas, d'Eivissa. Aleshores la jerarquia de les Illes era totalment mallorquina. La carta era prou vàlida en el seu plantejament i en les solucions que oferia. Record que Mons. Bugnini com a resposta a la carta i a les meves explicacions em digué que la Santa Seu aprovaria el que determinassin els Ordinaris de les Illes. Vaig contestar de seguida al Vicari Capítular proposant-li ja apressadament solucions immediates. Però un altre missatger arribat a Roma va enterbolir tot l'assumpte, de tal forma que poc temps després va dictar-se a Mallorca la norma que no es prengué cap decisió sobre la llengua vernacle en la Litúrgia fins que arribàs el nou bisbe, que encara no havia estat designat.

Oficialment el Vicari General es va limitar a publicar les normes de l'episcopat espanyol, en les quals s'aproven els missals en català editats per Foment de Pietat i Montserrat. Oficiosament recomanà que tothom passàs del llatí al castellà en la missa, fent pressió en alguns casos.

¿Què succeí? Doncs que, fora de dues misses a dues esglésies de Ciutat, i fora d'algunes parròquies i esglésies de la part forana (Felanitx, Sa Pobla, Muro, Costitx, Búger, Sant Francesc d'Inca, i tal volta alguna més que no record ara) totes les misses se celebraren en castellà, segons les normes vigents i mal aplicades a Mallorca. I algun responsable clerical tingué la barra d'anunciar el diumenge anterior al 7 de març: «Diumenge que ve ja direm la missa en llengo vernacle, és a dir, en castellà» (!?).

Els pocs que resistiren aquella injusta agressió, totalment fora de l'esperit i del dret conciliar que només parlava de «llengua vernacle» i no de llengua estatal o nacional, empraren les versions en català del Principat. Obra Cultural Balear estampà les respostes dels fidels a la Santa Missa amb el text aprovat pels bisbes catalans. Un vicari de Manacor sí que féu una tímida adaptació d'aques-

tes respostes i les va publicar pel seu compte. Així mateix les protestes arribaren fort al Vicari Capitular, responsable d'aquell desordre i d'aquella injustícia, que s'està redimint encara ara tan penosament.

Que consti que aleshores haguera estat una bona solució, provisional, tal volta, donar aquesta norma: que les misses en què se sol predicar en mallorquí, que es diguin en mallorquí; si es predica en castellà, que es diguin en castellà. Ningú no hauria patit.

El difícil redreçament

Dia 23 de març del dit any 1965 es féu públic el nomenament del bisbe de Guadix com a nou bisbe de Mallorca, Rafael Alvarez Lara, andalús de naixement. Va ser un nomenament desconcertant. El bon home, des de la seva entrada a Mallorca, es veié embolicat en pressions a favor i en contra del mallorquí a la litúrgia, en mil discussions sobre mallorquí i català, llengua literària i llengua col·loquial, i d'això ell no en sabia gota.

Mentrestant pel juliol es va celebrar a Montserrat el segon Congrés litúrgic, on Francesc de B. Moll en una ponència ja va posar els fonaments dels criteris per a l'edició de llibres litúrgics en català adaptats al llenguatge de les Balears, mantenint sempre el nivell i la unitat literària.¹

Francesc de Borja Moll i jo fórem nomenats membres de la Comissió interdiocesana per a la versió dels textos litúrgics al català. També en fou nomenat membre Mn. Andreu Caimari,² un canonge que era, amb un religiós i un laic, l'encarregat pel Vicari Capitular de solucionar el problema pendent, però que entrebanca més que no afavorí la solució esperada.

1. FRANCESC DE B. MOLL, *L'ús del vernacle en la litúrgia a les illes Balears* (II Congrés litúrgic de Montserrat, vol. II. Montserrat 1967), ps. 193 ss.

2. Mn. Andreu Caimari havia estat canceller del bisbe Josep Miralles, escriví nombroses obres, en poesia i en prosa, en català, però sempre va demostrar grans vel·leïtats castellanistes. L'any 1959 va publicar el poema *Els nostres alferes a Lluch*, que vol ser una exaltació èpica de la contribució militar mallorquina al bàndol franquista de la guerra civil, peça rara sens dubte en la producció poètica catalana. Per cert que en el Consell presbiteral on Mn. Gabriel Rebassa llegí la seva ponència —vegeu nota 5—, tot i que acabava amb una cita de Mn. Caimari, aquest s'oposà públicament a la normalització del català a l'Església de Mallorca.

Amb la benevolença del nou bisbe, per la tardor del 1965, ja posàrem mans a l'obra. Poguèrem celebrar una reunió al bisbat de Mallorca amb dos representants de Menorca i un d'Eivissa. El primer fruit d'aquella reunió va ser l'adaptació del text oficial català de l'Ordinari de la Missa, publicat en el B.O. dels tres bisbats³ i enviat com a separata a totes les parròquies i esglésies, i també l'adopció dels criteris lingüístics per a les futures publicacions.

Per l'Advent del 1966 ja aparegué el primer fascicle del Missal d'altar, segons la versió de Montserrat, edició que s'acabà dia 30 de novembre del 1967. A començaments del 1967 aparegué també el *Ritual dels sacraments*, que fou la primera edició en què poguérem aprofitar part de la composició en linotípia de l'edició típica catalana. Des de llavors les edicions litúrgiques, adaptades del català—sempre s'ha servat aquesta denominació de la llengua—per a ús de les diòcesis de Mallorca, Menorca i Eivissa no s'han estroncat.

Diré breument que el mateix 1967 s'estampà el Cànon romà; el 1969 aparegueren el nou *Orde de la Missa* i la *Pregària dels feels*, i en el B.O. del bisbat, entre 1969 i 1970 apareix publicat el nou *Leccionari dominical B.*⁴ Per aquelles saons es feren moltes edicions ciclostilades, provisionals, per introduir la lectura ferial i més endavant el nou Missal de Pau VI. No es disposava encara de la versió oficial i per això s'oferien edicions provisionals i poc costoses. També en ciclostil aparegué el 1968 el *Salteri del Breviari romà* i el 1971 es pogué relligar el *Leccionari dominical (cicle C)*, imprès a Mallorca, del qual es féu una reedició a Barcelona i amb una mida més gran el 1979. El 1971 començà una col·laboració editorial amb el Secretariat Nacional de Litúrgia espanyol per tal d'enllestir edicions bilingües: aquell any aparegueren el *Ritual del Matrimoni* i el *Leccionari dominical (cicle A)*. També en edició bilingüe aparegueren el *Ritual d'exèquies* (1971), el *Ritual de la Unció i de la Pastoral de malalts* (1974) i el *Ritual de la Penitència* (1975). Altres leccionaris, impresos just en català i adaptats, són el *Leccionari dominical (cicle B)* de l'any 1972, i els tres leccionaris ferials, publicats els anys 1973 i 1974, i el *Leccionari Santoral* (1975). A les darreries del 1977 aparegué el *Missal romà* de Pau VI en edició per a l'altar. L'any 1978 es publicà un apèndix a la *Litúrgia de les Hores*, amb els propis de Mallorca, Menorca i Eivissa, que foren relligats amb els quatre volums, editats per Regina i àmpliament difosos a les Illes. També l'any 1983 es van publicar en edició adaptada *Laudes i Vespres de la Litúrgia de les Hores*. Enguany han aparegut les noves pregàries

3. *Boletín oficial del Obispado de Mallorca* (BOOM), 1966, p. 345-52).

4. BOOM, 1969, p. 269, fins al BOOM, 1970, p. 291.

eucarístiques, la V, i les pregàries de reconciliació i per a les misses amb infants, editades en català adaptat a Mallorca.

A part d'aquestes edicions, que podem qualificar d'oficials, se n'han publicat moltes d'altres, menors, que han servit també per a les celebracions sacramentals (com el *Ritual del baptisme d'infants* de l'any 1971, que serveix per al sacerdot i per als fidels).

Les primeres normes i la progressiva adopció del català

Tot just aparegueren les primeres edicions, el 1966, ja es pensà que unes normes havien de regular el compliment de la legislació conciliar sobre l'ús de la llengua vernacle nostra en la litúrgia. Així ja el 21 de desembre del 1966 el Consell presbiteral encarregà al rector-arxiprest de Felanitx, Mn. Gabriel Rebassa, una ponència que llegí en la reunió de dia 6 de juliol de l'any següent.

Sens dubte aquesta ponència és una fita molt important en el redreçament del català en la nostra Església. La pretensió de Mn. Rebassa és, de bell antuvi, «argumentar, des del punt de vista pastoral, l'ús de la llengua vernacle a la litúrgia». En la primera part ho fa recolzat en la doctrina de l'Església i en la tradició de la nostra diòcesi; en la segona part tracta del problema que plantegen els immigrants de parla castellana, tot presentant una solució raonable i desfent possibles malentesos, i apel·lant a estadístiques fiables⁵. D'aquesta sessió del presbiteri en sortiren unes normes que possiblement aleshores fossin les més completes i raonables de totes les diòcesis de parla catalana. Els rectors, atesa la realitat sociològica de la població, havien de redactar un horari de misses, especificant quines es dirien en mallorquí i quines en castellà, que seria presentat al bisbe a través de la Comissió diocesana de Litúrgia per a la seva aprovació. A Ciutat aquest horari seria determinat conjuntament pels rectors de parròquia i esglésies «a fi que en cada sector hi hagi misses en les dues llengües a totes hores». L'homilia seria predicada en la mateixa llengua que se celebraria la missa. En els sagraments i les exèquies, les celebracions serien en la llengua dels qui els demanaven. Recordava l'obligació d'ensenyar les oracions en mallorquí als nins de parla mallorquina, tal com ja havia establert el bisbe Enciso el 1961, i finalment recomanava la fundació d'una càtedra de mallorquí amb caràcter obligatori per a

5. *Documents d'Església* (28), 1967, c. 1981-1992.

tots els seminaristes per tal d'aconseguir una bona formació pastoral dels futurs ministres de la Litúrgia i la Paraula.⁶

Les normes feren progressar certament l'ús del mallorquí a la litúrgia, però desgraciadament no foren decisives. El pes d'una curta i desventurada actuació entrebancava que la nostra llengua entràs per la porta gran en les celebracions sacramentals. Poc després de la publicació de les normes, es va fer una reunió tristíssima al palau episcopal amb els rectors de Ciutat. Gairebé unànimement es negaren a acceptar uns horaris que només suposaven la meitat de misses en mallorquí i castellà a les parròquies i esglésies; sobre tot ningú no en volia de vespertines, molts sols n'anunciaren una i ben de matí, altres cap ni una. Lamentablement aquest fet perdura immutable a més d'un indret, com veurem.

El camí era encetat i podíem esperar temps millors. Pel gener del 1968 la revista *Lluc* estrenava una nova etapa, que dura fins avui: tota es publicava en català, i vaig tenir el goig d'escriure-hi un article «La nostra llengua vernacle a la litúrgia», que serveix de reflex de tota aquella situació que s'anava redreçant venturosa-ment.⁷

IV. EL CAMÍ DECISIU D'UNA RECUPERACIÓ PLENA

Certament el Concili Vaticà II ha suposat un canvi impressionant en la nostra Església, també en l'espai de l'ús de la llengua pròpia, malgrat les mancances i vacil·lacions que hem vist. D'un magre postconcili, passarem a una etapa en què la decidida actuació del bisbe actual ha afavorit un postconcili més efectiu i conseqüent.

El bisbe Rafael Alvarez va dimitir el 1972 i dia 17 de febrer va ser nomenat Administrador Apostòlic el valencià Teodor Ubeda, bisbe propi de Mallorca des del 13 d'abril del 1973. Essent bisbe auxiliar d'Eivissa, ja tingué ocasió d'anar-se desferrant de l'educació castellanista rebuda en el seminari de València. Crec que molts a Mallorca, preveres i laics, l'hem ajudat a estimar i comprendre el nostre poble en tots els seus vessants.

6. BOOM, 1967, ps. 200-1. Podeu veure aquestes normes també reproduïdes, i en la versió catalana, a *Documents d'Església*, 28, 1967, c. 1988-9.

7. PERE LLABRÉS, *La nostra llengua vernacle a la Litúrgia*, a «Lluc», n. 562, gener 1968. Vegeu un comentari d'aquest article a JOSEP MASSOT, *Els mallorquins i la llengua auctòctona* (Barcelona, 2.ª ed. 1985), p. 309. En aquest mateix llibre, llegiu a les pàgines 312-314: «Una nova etapa de Lluc».

Dues dades fonamentals el 1975 i el 1976

Les innovacions conciliars induïen els creients a plantejar-se més lúcidament i profundament la qüestió de la llengua pròpia en l'Església. La doctrina d'aquesta també anava progressant. És un símptoma d'aquesta inquietud el fullet que va publicar a València el P. Pere Riutort per l'octubre del 1972, publicació dirigida igualment al País Valencià i a les Illes Balears, que formen una única Província eclesiàstica. La primera part recull els documents del Magisteri de l'Església relatius a la llengua popular, i la segona presenta l'aplicació que hauria de tenir aquesta doctrina entre nosaltres.⁸

La nostra Església no podia deixar d'assumir aquesta doctrina. L'avinentesa va ser el Congrés de Cultura Catalana. Lluç va publicar pel juny del 1975 un número amb aquest títol: «Les Illes al Congrés de Cultura Catalana». Vaig demanar al nostre bisbe Teodor, que també era Administrador apostòlic d'Eivissa, si volia signar un document conjunt amb el bisbe de Menorca, Miquel Moncadas, consemblant al que havien publicat feia poc els bisbes de les diòcesis catalanes. D'aquesta iniciativa va sortir la declaració titulada: «La responsabilitat dels cristians en la promoció de la nostra llengua i cultura».⁹ Primerament els bisbes contempen amb esperança que la nostra llengua recobri en l'ensenyament i en els mitjans de comunicació social aquell lloc que li és propi com a veu normal de la cultura de tot un poble. Encoratgen, per tant, els cristians a assumir la responsabilitat d'apreciar, promoure i difondre l'ús de la nostra llengua. Als preveres se'ls exhorta a usar la llengua del poble en la predicació de l'Evangeli, l'educació en la fe, l'oració personal i comunitària. Recomanen a les escoles cristianes que introdueixin i promoguin eficaçment l'aprenentatge de la nostra llengua. «Volem també que, a nivell de les nostres Esglésies diocesanes, l'ús de la nostra llengua es vagi normalitzant sempre més en tot el que sigui convenient». Tot això no ha de significar cap discriminació amb els immigrants d'altres regions d'Espanya, dels quals se n'ha de fomentar la integració en la nostra Església i a la nostra societat.

Josep Massot ha escrit que aquest document és menys ambigu

8. *L'ús de la llengua vernacle en les diòcesis de la Província eclesiàstica valentina —País valencià, Illes Balears—* (València, 1972). És una edició de la Junta diocesana d'acció catòlica de València, amb un pròleg del bisbe auxiliar, Josep Gea Escolano.

9. Aquesta declaració dels bisbes de les Illes Balears va ser publicada primerament per la revista «Lluç» n. 649, juny 1975, p. 189-192.

que el que publicaren els bisbes de la Tarraconense per l'abril del 75.¹⁰ Vaig escriure aleshores que les paraules dels bisbes de les Illes «podrien ser històriques i haurien de ser punt de partida per a un recobriment ple de la nostra consciència d'Església local».¹¹ Venturosament va ser així, com veurem. De fet la declaració comentada inicia la presència de la nostra llengua novament en el B.O. del bisbat de Mallorca, que no coneixia declaracions d'aquests tipus, ni emprava el català per publicar documents del bisbe des de feia molt de temps. De fet ja pel gener del 1976 apareix una «Exhortació pastoral sobre el sagrament de la Penitència» del bisbe Teodor en castellà i en català.¹²

L'altra dada decisiva que cal recordar i subratllar és la celebració de la setmana de Pastoral urbana a Ciutat pel juliol del 1976. Tota la preparació ja es féu en català, i es va trencar amb això l'antic i dolent costum de fer-ho en castellà tot per tal que tothom ho entengués. Recordaré només la conclusió 6 de la ponència III: «La llengua de Mallorca ha de ser la pròpia i normal a les celebracions litúrgiques a Ciutat». Insta a revisar els horaris de misses abans del 28 de novembre. La conclusió 1a. de la ponència V diu: «La llengua de Mallorca ha d'ésser la pròpia i normal en la nostra litúrgia, tasques pastorals i documentació, sens oblidar que hi ha altres persones que també són Església de Mallorca i que encara no s'han integrat plenament dins el nostre poble». En el comunicat final comença així: «Perquè som hereus d'una Església missionera i d'aquells bisbes, preveres, religiosos, religioses i laics que s'identificaren amb el nostre poble i estimaren de cor la seva llengua i cultura, consideram un deure que neix de l'Evangeli la participació en la tasca de retrobament de la identitat del nostre poble. Lamentam omissions i deficiències, i ploram claudicacions davant el poder. Constatam amb alegria la voluntat de promoure i defensar la llengua de Mallorca, com ho demostren la realització i les conclusions d'aquesta Setmana».¹³ Més rodó no hi podia sortir. Immediatament no tingué tot l'èxit desitjat però els seus fruits maduraren a poc a poc i crec sincerament que si ens trobam en la situació actual és gràcies a aquelles conclusions, ben assumides per la immensa majoria.

10. JOSEP MASSOT, *Església i societat a la Mallorca del segle XX*, (Barcelona, ed. Curial, 1977) p. 333.

11. PERE LLABRÉS, *Fidelitat al poble i a l'Evangeli. Un comentari a la declaració dels nostres bisbes*, «Lluc», n. 649, juny 1975, p. 13.

12. BOOM, 1976, p. 14-19.

13. BOOM, 1976, p. 210, 212, 215.

Al voltant de la Setmana de Pastoral urbana ja hi ha una seriosa normalització de la nostra llengua en el B.O. del bisbat, creixent fins avui en dia.

Fixau-vos com el Vaticà II, amb el moviment que provoca també d'acostament al poble, descobreix que l'ús de la llengua pròpia i natural no és quelcom de pragmàtic just, sinó que també és una fidelitat al poble vertader, i a posta les actituds bilingüistes i diglòssiques es van bandejant dels plantejaments de la nostra Església.

La progressiva normalització

Deu anys s'han escolat gairebé des de llavors. Hem avançat un bon tros de camí i ens en queda encara un bon tros a recórrer.

Ajudaren a prosseguir el camí encetat el document del Consell episcopal de dia 26 de febrer del 1978, aparegut al «Full dominical»: «L'Església de Mallorca i l'autonomia». També un grup de capellans per l'abril del mateix any publicà: «Davant la urgència de l'autonomia», en què declaraven que els creients en Jesús «hem d'assumir la realitat del nostre poble, la seva història i la seva llengua, rebutjant les postures distants i collaboracionistes amb els poders dominadors, tradicionals i novells... En el nostre cas el petit i l'indefens és el nostre poble, desproveït de l'ús normal de la seva llengua... per aquell qui encara segueix considerant-se vencedor i considerant el nostre poble com a província». Deploren també que la normalització de la llengua en l'administració eclesiàstica no sigui plena, la castellanització de la Litúrgia en determinats sectors, o de l'ensenyament en alguns col·legis d'Església on s'ignora l'ensenyament del català. En un posterior document aquests capellans insistien en aquest punt de l'ensenyament, referit especialment als religiosos i monges: «La catolicitat autèntica no és la que imposa l'acomodació del poble al servidor, sinó la que fa dels religiosos uns servidors del poble del qual s'assumeixen els seus valors i la seva llengua i història».

L'any 1979 el B.O. del bisbat s'estrenà amb aquest subtítol: «Església de Mallorca»; des de l'1 de gener del 1980 porta ja aquest títol normalitzat: «Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca. Església de Mallorca». Per altra banda els documents cada vegada més s'hi publiquen en català. També des del 1979 els llibres parroquials ja es poden escriure en català. Altres detalls ja els veurem més endavant.

V. LA SITUACIÓ ACTUAL DE L'ÚS DEL CATALÀ EN L'ESGLÉSIA MALLORQUINA

Veiem ara quin és l'ús actual de la nostra llengua en els diferents sectors i en els nivells diversos de l'Església catòlica a Mallorca.

Misses en català i en castellà a Ciutat de Mallorca

Quant a l'ús del català en les misses dominicals (dissabtes hora-baixa i diumenges), crec que puc donar unes dades gairebé completes al cent per cent de Ciutat i de la part forana.

He dividit Ciutat en quatre sectors. Crec que la divisió no és arbitrària del tot, però tampoc no és exacta al cent per cent.

El *primer* sector comprèn les parròquies i esglésies del centre històric de Ciutat, que és el recinte enclòs en les antigues murades.

El *segon* sector, que comprèn les parròquies i esglésies de l'eixample i de les barriades més foranes de Ciutat, és divers quant al status sociològic dels habitants, però és prou consemblant quant a situació lingüística. Per estalviar més divisions m'he decidit per englobar aquests dos sectors en un de sol.

El *tercer* sector és el de les barriades que tenen un fort contingent immigratori. Precisament aquest sol estar comprès, geogràficament, entre l'eixample i les parròquies més foranes, algunes de les quals tenen un caràcter marcadament rural.

Finalment el *quart* sector, el componen les parròquies i esglésies de llocs turístics.

En el *recinte antic* de Ciutat, se celebren un total de 125 misses, de les quals 105 són en castellà i només 20 en mallorquí. És a dir, el 84 % de misses se celebra en castellà mentre el català és relegat a un 16 %.

En el *segon* sector se celebren 138 misses, de les quals 87 són en castellà i 51 en català. El percentatge és del 63 % en castellà i del 37 % en català.

En el *tercer* sector es diuen 47 misses, de les quals 40 en castellà i 7 en català. Això suposa un percentatge del 85 % en castellà i un 15 % en català.

En el *sector quart* hi ha 33 misses, de les quals 30 en castellà i 3 en mallorquí. Un 90 % en castellà. Convé dir que en aquest sector, com també en alguna església del centre històric, es diuen algunes misses en llengües estrangeres, que jo he catalogat simplement entre les que no es diuen en mallorquí.

En total, doncs, per a Ciutat el percentatge és del 76 % de misses en castellà i només el 24 % en mallorquí.

Les dades no són gens satisfactòries, però tanmateix hem de confessar que s'ha avançat i molt, sobretot en alguns sectors. on s'ha passat del total de misses en castellà a un meitat i meitat, o fins i tot a una superació de les misses en català sobre les celebrades en castellà.

El cas del centre històric és el més lamentable. Hi ha una traició pro-castellanista, per una banda, fomentada tant per l'antiga gent practicant com pels funcionaris que habiten les parròquies antigues. També cal reconèixer que, en els espais més degradats, hi ha gent immigrada, que no sol anar a missa. Les parròquies del centre normalment han fet poc cas de les normes del bisbat, les darreres aprovades en la setmana de Pastoral urbana del 1976, que no foren tanmateix complides. Hi ha 27 esglésies, de les quals 15 no celebren cap missa en català: una parròquia diocesana, la parròquia castrense, cinc esglésies de religioses, sis de religiosos i dues esglésies singulars. Motius? Alguns responsables d'aquestes esglésies diuen que els preveres són no-catalanoparlants, altres per rutina i costum, altres per les reticències de la gent contra la pròpia llengua, un gosa dir «per democràcia». Només hi ha una església, la de les monges jerònimes, on no se celebra més que una missa en diumenge i en català. A la Seu només se celebra una missa en català.

En les parròquies i esglésies de l'eixample i foranes la situació és la millor de Ciutat. A algunes parròquies, que poden ser considerades rurals i on els immigrants s'han anat integrant, no hi ha misses en castellà (La Reial i Sant Jordi, per exemple). Així mateix n'hi ha 12, entre parròquies i esglésies, que no tenen misses en català entre les quals hi ha 4 parròquies, esglésies de religioses, 2 de religiosos i un santuari.

Les barriades, amb forta presència d'immigrants, presenten gairebé el mateix percentatge que les parròquies del centre històric, cosa ben curiosa. Hi ha 7 parròquies que no diuen misses en català i 7 que en diuen una en català, i la resta en castellà. Cal fer notar que, a diferència del que passa al centre de Ciutat, molts de preveres lamenten no dir misses en català i són conscients de les dificultats amb què topen.

Crec que no cal fer més comentaris sobre el sector turístic, on sovint es diuen misses en distintes llengües estrangeres i no hi ha lloc per a la llengua del país.

Misses en català i castellà a la part forana

Només he establert dues divisions entre aquestes parròquies:

les que tenen una forta presència de turistes (sobretot l'estiu) i les que podríem anomenar normals. Convé dir que moltes d'aquestes parròquies tenen un notable nombre d'immigrats.

Doncs bé, en les parròquies, esglésies i santuaris «normals» s'hi celebren en dissabte horabaixa i en diumenge un total de 368 misses, de les quals 275 se celebren en català i 93 en castellà, donant un percentatge d'un 75 % en català i un 25 % en castellà.

En les zones turístiques i d'estiueig de la part forana es diuen 84 misses, de les quals 21 en mallorquí i 63 en castellà, que fan un percentatge del 76 % de misses celebrades en castellà o en llengües estrangeres, i un 24 % de misses en mallorquí.

En total, doncs, a la part forana s'hi celebren 452 misses, de les quals 296 són en català i 156 en castellà, que donen un percentatge global a la part forana d'un 65 % en català i un 35 % en castellà.

Cal remarcar que a un total de 50 parròquies de la part forana, algunes d'elles amb un considerable nombre d'habitants, no es diu cap missa en castellà. Només n'hi ha 4 on injustificadament totes es diuen en castellà. Alguns casos de religiosos a parròquies i esglésies de pobles no són gens favorables.

En la part forana, si bé no podem parlar de normalització, sí hem de dir que s'han fet grans passes, i que de cap missa en mallorquí l'any 1965 ara s'ha passat a la totalitat de misses en la nostra llengua, a moltíssimes parròquies.

En total, doncs, a Mallorca he comptat la celebració de 795 misses, de les quals 377 se celebren en català i 416 en castellà o altres llengües (per als turistes estrangers). El percentatge total és del 48 % de misses en català i el 52 % en castellà.

Les celebracions eucarístiques d'abast diocesà

També en això la Setmana de Pastoral urbana del 1976 va ser decisiva. La conclusió 6, d, de la ponència III deia: «A les celebracions de caràcter diocesà o per a tota la Ciutat (missa crismal, misses concelebrades a la Seu per Pasqua, Nadal, Corpus...) i a les misses dels nostres Sants i a les relacionades amb la nostra història (festa de la Conquesta) s'usarà la nostra llengua»¹⁴.

Això es compleix en la missa crismal, en les festes del B. Ramon Llull i de Santa Caterina Tomàs i en la festa de Sant Sebastià, patró de Ciutat, i de la Conquesta (31 de desembre). Actualment a la Seu

14. BOOM, 1976, p. 210.

no es compleix aquesta norma en les misses que organitza el capítol de canonges, que tot ho sol celebrar en castellà o llatí.

En el santuari de Lluc es compleix exemplarment. S'ha pogut constatar sobretot en l'Any de Lluc, commemoratiu del primer centenari de la Coronació (1884-1984), que arplegà multituds de fel·ls.

Altres celebracions litúrgiques

De batejos, confirmacions, noces, exèquies, no dispòs de dades exactes i seria difícil d'aconseguir-ne tan exactes com de les misses. He de dir que mentre la normalització és absoluta, o gairebé, en la part forana, a Ciutat varia segons els criteris dels responsables de les esglésies. Els rectors més reticents fan, per principi, totes aquestes celebracions en castellà, fins i tot les més íntimes com poden ser la unció d'un malalt mallorquí a la seva casa o unes exèquies domèstiques per a una família totalment catalanoparlant. Altres atenen la realitat lingüística dels qui demanen les celebracions, cosa que cada cop es va fent més normal.

La producció musical litúrgica després del Vaticà II

No vull acabar aquest tractament de la nostra llengua en la Litúrgia sense esmentar la remarcable aportació dels nostres músics a la renovació litúrgica postconciliar. Els primers textos litúrgics musicats en català ens vingueren del Principat. Però molt aviat els nostres músics posaren mans a l'obra i ens donaren un esplet de composicions musicals sobre els textos litúrgics, i altres que podien ésser usats en les celebracions, d'altíssima inspiració i sovint ben acostats a la nostra millor tradició musical. Vull esmentar en primer lloc l'obra meritíssima del P. Antoni Martorell, T.O.R., coneguda també en el Principat. També són molt apreciables les composicions de Mn. Antoni Mateu, Mn. Pere Julià, del P. Jaume Palou, M.SS.CC., director de l'Escolania de Lluc, del P. Vicenç Rubí, organista d'aquest santuari, i del P. Francesc Batle, T.O.R.

El català en la documentació oficial de la nostra Església

Després de veure la progressiva normalització del català en les celebracions litúrgiques i sacramentals, passem ara a veure quin és l'ús de la llengua «pròpia i normal» en les altres activitats de l'Església mallorquina.

Ja hem vist com la declaració dels bisbes de les Illes, del juny del 1975, va obrir el pas decisivament de la nostra llengua en el B.O. del bisbat. Des d'aquella data també s'anà obrint pas la nostra llengua en la correspondència oficial i en tota la documentació. Així ja tota la correspondència que serví de preparació per a la Setmana de Pastoral urbana del 1976 fou redactada en català, trencant una tradició molt llargaruda.

El B.O. del bisbat porta el títol en català des de l'1 de gener del 1980, com ja he dit. Gairebé íntegrament és redactat en català. Surten d'aquesta norma els documents de cancelleria i sovint els documents dirigits als religiosos.

La correspondència que surt de la Secretaria de Pastoral, de l'Administració diocesana, com també de les Delegacions diocesanes, és en català.

Va ser una curiosa excepció que la documentació que es va enviar sobre l'Any Sant darrer era tota en castellà, cosa atribuïble sens dubte als criteris personals del delegat diocesà.

Dia 13 de març del 1982 el bisbe Teodor inaugura la nova seu de les oficines de la Cúria episcopal, amb un discurs en mallorquí.¹⁵ Tots els rètols de la casa de l'Església, on hi ha actualment la Cúria, el Centre d'Estudis Teològics i les Delegacions són en català.

El Tribunal eclesiàstic funciona íntegrament en castellà, quant a la documentació.

Finalment diré que els expedients matrimonials ja fa alguns anys que se'ns oferien en català o bilingües; ara darrerament ja són íntegrament en català, llevat de l'expressió del consentiment dels contraents, que és redactat en català i castellà. En canvi, no tenim encara impresos oficials de certificats en català.

Els llibres parroquials, com he dit abans, ja es poden escriure des del 1979 en català.

El català a la catequesi

Una vegada més en aquest camp, cal distingir molt bé entre Ciutat i part forana. En aquesta la normalització del català és molt considerable, en moltes parròquies tot es fa en català. En aquesta normalització hi ha ajudat força l'ensenyament del català a les escoles, sobretot pel problema dels nins de parla materna castellana.

A Ciutat el panorama canvia radicalment: la normalització és

15. BOOM, 1982, p. 95-100.

escassa. Tant el pes de les famílies castellano-parlants, com la rutina dels catequistes, no gaire mentalitzats, donen uns percentatges elevadíssims de catequesi en castellà. La llibreria de la Delegació de Catequesi ofereix molt de material en castellà, sovint més que l'elaborat pel Secretariat interdiocesà de Catequesi de Catalunya i les Illes.

Encara és molt trist que molts de nins catalano-parlants no sàpiguen ni les oracions més elementals en mallorquí. Encara no hem arribat, en alguns indrets, a aconseguir el que pretenia el bisbe Enciso en publicar les oracions en mallorquí l'any 1961.

De material autòcton en aquest sector només hi ha un *Oracional*, que va ser publicat per les Comissions de Litúrgia i Catequesi l'any 1971, just en català, i parcialment reeditat en publicació bilingüe en un sol volum ara fa alguns anys.

Publicacions en català

Per la Pasqua del 1977 es començà a publicar el «Full dominical», que s'imprimeix a Barcelona, també per a altres diòcesis catalanes, amb un espai reservat sempre a la nostra diòcesi. És bilingüe, però des de fa temps tot el material destinat a Mallorca és redactat en català. Se n'editen cada setmana uns 4.500 exemplars. Diuen que pròximament s'editarà íntegrament a Mallorca; esperem que la llengua preferentment usada sigui la nostra.

Des del 1979 apareix «Comunicació», com a revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, redactada en català. És bimestral i acaba de publicar el número 43, corresponent a març-abril d'enguany.

La segona revista que cal remarcar és «Lluc», que va començar a publicar-se l'any 1921, com a revista del santuari de Lluc. Des d'un començament va publicar algunes coses en mallorquí. El 1962, com ja he comentat, esdevingué bilingüe, i pel gener del 1963 va aparèixer íntegrament en català, la qual cosa provocà la intervenció del bisbe Enciso que la féu retornar al bilingüisme. L'any 1968 començà una nova etapa, ja totalment en català. Des de l'any 1974 l'Obra Cultural Balear es fa càrrec de l'edició, en bona harmonia amb la propietat, que continua essent la Congregació dels PP. Missioners dels Sagrats Cors. Des del gener d'enguany torna a ser mensual després d'un parèntesi en què fou bimestral.

Trimestralment el santuari de Lluc publica un suplement d'aquesta revista que es titula «Comunicació-Lluc». El darrer número de l'any passat és el 32.

El 1957 aparegué el primer número de «Estudios Lulianos», re-

vista científica medievalística i lulliana. Porta el títol en una llengua desconeguda de Ramon Llull (?), i publica articles en català i altres llengües.

Amb títol català, però bilingüe en el contingut, es publica «Comunitats cristianes de Mallorca», d'abast progressista diocesà.

Moltes parròquies tenen també el seu full o revista. Les de la part forana solen ser íntegrament en català. Esmentem aquí «Bellpuig» d'Artà, «Bona Pau» de Montuïri, «Hoja parroquial Cristo Rey» de Manacor, «Santa Bàrbara» de Vilafranca, «Semilla» de Porreres. Notau que algunes duen títol en castellà perquè en un primer moment es publicaven preferentment en castellà¹⁶.

Ràdio popular de Mallorca

Pel desembre del 1959 va ser fundada pel bisbe Enciso. De bon començament es féu cèlebre per les «Rondaies» que transmetia, emissió dirigida per Francesc de B. Moll, que s'arribaren a imprimir en disc.

Actualment forma part de la COPE, que és una societat anònima que manté la seva dependència de l'Església. Bona part de les emissions per ona mitjana vénen de Madrid i són en castellà; per freqüència modulada, en canvi, prevalen les emissions locals en mallorquí. Així els informatius locals i les taules rodones, les cròniques de pobles amb 27 corresponents i les cròniques esportives es transmeten en català.

També, a través de la fundació ECCA, integrada en Ràdio popular, es donen classes en català a tres nivells. Això començà en els anys 80.

Finalment diré que «Ràdio Mallorca» transmet cada diumenge a les 8 del matí una missa en mallorquí des del monestir de Santa Magdalena.

16. PERE LLABRÉS, *L'Església nostra i la comunicació en la nostra llengua*, «Lluc», n. 712, novembre-desembre 1983, p. 19-21. Vegeu també sobre el tema d'aquesta comunicació els meus dos articles publicats a «Quaderns de Pastoral»: *La nostra llengua en la pastoral mallorquina* (n. 63, novembre 1980, ps. 29-34) i *La llengua pròpia i normal de l'Església de Mallorca* (n. 91-92, 1985, ps. 43-49).

He d'agrair finalment a Mn. Rafel Horrach que m'hagi deixat el manuscrit del que llegí pel setembre de l'any passat a Lluc en el primer seminari de reflexió i estudi organitzat pel grup «Blanquerna», en una taula rodona, i que duu per títol: *Llengua i Església, avui*.

Ensenyament

Comencem per la primera Institució diocesana d'ensenyament, que és el Centre d'Estudis Teològics de Mallorca. Va ser fundat l'any 1970 reunint els diferents teologats que hi havia a Mallorca i fou afiliat a la Facultat de Teologia de Barcelona.

Té fonamentalment les activitats d'impartir els sis cursos institucionals de Teologia i Filosofia, de dirigir l'Escola de Teologia i de constituir la Delegació diocesana de Reflexió teològica i pastoral. Els estatuts, aprovats el 1984, determinen en el seu article 3,10, que la llengua pròpia normal del CETEM, per ser la del poble mallorquí, és el català. Endemés l'art. 24,3, estableix que els alumnes coneixeran la llengua catalana per seguir normalment les classes i redactar-hi els seus treballs.

En aquest Centre, doncs, l'ús del català és ben institucional i normal, en tot; en les classes, en la revista «Comunicació», en la correspondència i la documentació.

El Seminari diocesà segueix també aquests mateixos criteris.

Quant a l'ensenyament del català en les escoles depenents de l'Església, he de dir que se solen seguir les normes generals dictades pel Ministeri d'Educació i la Comunitat Autònoma.

En aquest camp no s'ha arribat fins on es podria. Pensem que només una Escola depenent de l'Església, la de l'Escolania de Lluc, imparteix totes les classes en català.

VI. BALANÇ I PERSPECTIVES

Després de les passes recorregudes per la nostra Església, especialment els darrers anys, i després de veure la situació actual de l'ús del català, el balanç s'ha de fer amb un cert goig i esperança.

No podem parlar certament de l'Església de Mallorca com si fos quelcom de monolític. Hi ha sectors i nivells dins aquesta Església, que forçosament, per tantes causes, té una pluriformitat. Així, de fora unes realitats o entitats totalment normalitzades en català (celebracions sacramentals i catequesi a moltes parròquies de la part forana, documentació de la Secretaria de Pastoral i, en general, del bisbat, el Centre d'Estudis Teològics, etc.), n'hi ha d'altres que viuen pràcticament com si fóssim un país castellano-parlant, pitjor encara, com si el nostre fos un país del qual s'ha d'ignorar o banejar la llengua pròpia. Veiem, doncs, ara de treure conclusions del que hem dit sobre la situació actual amb una mirada cap al futur.

Pes decisiu del concili Vaticà II

Per a l'ús de la llengua catalana en l'Església de Mallorca, el Concili Vaticà II va ser decisiu.

Per una banda, va potenciar la tradició noble de la nostra Església en l'ús pastoral i literari de la llengua del poble; per l'altre en va ampliar i enfortir l'àmbit en molts d'aspectes.

Bé és ver que això no s'esdevingué, com hauria estat just i desitjable, en el primer moment de la reforma litúrgica, el 1965; haguérem d'esperar malauradament el segon moment del post-concili.

El Vaticà II, no sols per les prescripcions en matèria litúrgica, sinó per l'ampli moviment renovador que induí en l'Església catòlica, va fer que la nostra Església de Mallorca s'hagi anat desprenint progressivament d'unes actituds bilingüistes i fins i tot diglòssiques, que havia anat acceptant com irremeiables gairebé pel pes dels esdeveniments en el camp polític i cultural.

Tampoc no començà a utilitzar-se la llengua com un simple instrument pragmàtic, per transmetre l'ensenyament religiós al poble, sinó que es començà a fer més per fidelitat a l'Evangeli i al Poble, és a dir, per aconseguir una Església més encarnada i personalitzada en un Poble, la identitat del qual també l'Església havia d'ajudar a recobrar en tots els seus aspectes.

Els obstacles

Els obstacles a un ús normal de la llengua per part de l'Església persisteixen, com hem vist, en sectors de la clerecia diocesana, dels religiosos i dels laics.

Diré primerament que ha fet més la renovació de càrrecs al front de les parròquies que no les normes diocesanes que s'hagin pogut donar el 1967 i el 1976. Sovint tot depèn del rector per bé i per mal.

El grup de capellans més refractari a l'ús normal de la nostra llengua pertany sovint a la generació influïda pel règim anterior en els seus plantejaments culturals i socio-polítics.

Quant als religiosos, hem de lamentar que a Mallorca, com a tantes altres diòcesis de parla catalana, siguin, ells i elles, factor de castellanització. Molts d'ells són castellano-parlants que endemés vénen a Mallorca sense cap informació o preparació que els mentalitzi per aprendre o almenys respectar la llengua del país. Cal fer distincions entre uns Ordes i Congregacions i altres, i cal fer les degudes i honroses excepcions. La deficient organització de les Províncies religioses, que comprenen territoris lingüísticament diver-

sos, fa que ens arribin religiosos castellano-parlants. La situació sol millorar en les Institucions nascudes a Mallorca i amb molts de membres mallorquins, però no sempre la fidelitat i la fermesa dels mallorquins és assegurada enfront de les influències forasteres.

Quant als laics, hem de dir que patim una tradició de desinformació i de nul·la formació en l'apreci i el conreu normal de la llengua. Ja he dit que, sobretot a Ciutat, el prestigi socio-cultural de la nostra llengua entre la gent practicant i benestant feia temps que havia caigut. No sempre els nostres laics han estat capdavanter en el recobriment de la llengua. I això es nota encara en aquelles reticències i resistències de cristians practicants enfront de l'ús cada vegada més estès de la llengua pròpia a l'Església. Aquí, com en altres sectors, hem de reconèixer que les culpes no són endossables només a les forces forasteres del poder; els mallorquins hi han tingut sovint també un lamentable protagonisme.

Temps de bones realitats i d'esperances

Feliçment som en uns temps de bones realitats i d'esperances. La realitat és aquesta: que sens dubte l'Església a Mallorca és l'entitat que reuneix més gent per dirigir-los una paraula en la llengua pròpia del nostre país i en la seva modalitat literària. És una tradició —també en aquest aspecte d'usar la llengua literària i, per tant, molt unificada quant a l'àmbit general de la llengua catalana— que ha mantingut la nostra Església i amb el Concili l'ha refermada.

(Vull dir entre parèntesis que em preocupen alguns moviments entre el clergat, sorgits no fa gaire, que s'inclinen més per un llenguatge dialectal.)

Encara més: podem veure signes de creixement i d'ascensió en la línia mantinguda des del 1975.

Així, doncs, la fredor dels nombres, de les quantitats, no ens ha de distreure d'una valoració qualitativa de la fidelitat cada cop més conscient i il·luminada de la nostra Església a la llengua del poble, per fidelitat a la Bona Nova que ha de predicar i encarnar.

Hem d'esperar que continuï aquesta comunió entre Església i Poble a Mallorca. Com ho demostren tants de suports d'entitats d'Església al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, hem de creure que les persones i les institucions més obertes al futur i més compromeses amb el progrés i la identitat del poble mallorquí sabran treballar conjuntament i impulsar el recobriment ple de llengua i poble que Marian Aguiló ja proposà com a ideal de la Renaixença i que certament prou se mereix ara el país nadiu de Ramon Llull, el fill major de l'Església de Mallorca.

L'ESGLÉSIA VALENCIANA I L'ÚS DE LA LLENGUA PRÒPIA

PERE RIUTORT

L'Església del País Valencià

Fixem-nos, de bon començament, en els trets històrics bàsics de la constitució de les diòcesis del País Valencià.

València. Seu episcopal visigòtica, sufragània de Toledo. Bisbat sufragani de Tarragona després de la Reconquesta de 1238, vençudes les apetències de Toledo que el reclamava com a Seu de la seua jurisdicció. Arquebisbat des del 1492, fruit de l'esplendor aconseguit per la Ciutat en el segle xv i de les gestions de Roderic Borja davant la Cúria Romana. Hi havia els bisbats de Xàtiva i Dénia, ara part de l'actual demarcació de l'Arquebisbat, i que després de la Reconquesta no foren reconstruïts pel Rei En Jaume pel problema de les apetències de Toledo. La Seu Arquebisbal actualment posseeix tota la província de València a més dels arxiprestats de Dénia, Benissa, Alcoi i Cocentaina de la província civil d'Alacant. Compta amb 12.308 km.² i més de 600 parròquies.

La Província Eclesiàstica Valentina actual correspon als tres bisbats propis del País Valencià, Albacete i els tres de les Balears.

Oriola. Bisbat segregat del de Cartagena l'any 1563 per raons lingüístiques i perquè era del Regne de València. Elx era capital de bisbat a l'època visigòtica. Des de 1959, tenim el bisbat d'Oriola-Alacant.

Sogorb. Abans del 1577 era una única diòcesi amb Albarrasí, punta de llança de l'arquebisbat de Toledo sobre València. Equivocadament es va creure que el bisbat de Sogorb era el que corresponia a l'antiga Segóbriga. Des de 1318 fins el 1577 és bisbat sufragani de Saragossa. El 1577 passa a ser seu sufragània de València, separada ja d'Albarrasí. El 1960 es crea la nova diòcesi de Sogorb-Castelló, que correspon a la part sud de la província de Castelló.

Tortosa. Amb la conquesta de València, s'estengué cap al sud del Regne fins a Almenara, a una distància de 30 km. al nord de la

ciutat de València; això durà fins el 1960, que es constituí la diòcesi de Sogorb-Castelló i restaren pertanyents a Tortosa els arxiprestats de Forcall, Morella, Sant Mateu i Vinaròs.

La història de la constitució de les diòcesis valencianes sembla obeir més a una suma d'interessos, que a la necessitat de la creació d'unes comunitats eclesials, promotores de la vivència cristiana del poble que hi ha entre el Sénia i el Segura. De bon principi s'ha de fer notar que aquesta invertebració d'una Església del País Valencià, amb les diòcesis que pertoqueu a 3.600.000 habitants, ha resultat molt negativa per a la consecució d'una Església que unís el fet Poble amb el de Poble de Déu. La deixadesa en l'ús de la llengua del Poble Valencià n'és una de les conseqüències.

Fites importants de la literatura religiosa al País Valencià

Fet singularíssim a les terres valencianes i dins el món llatí occidental, ho constitueix el còdex de Guillem Anglès *Expositio de Ordine Missae i exposició breu gramaticalment en romanç del Cànon*. És un còdex, datat el 1420, que tenim a l'arxiu del capítol de la Seu de València. Ens trobem amb una versió del Cànon Romà, feta per aquest dominicà, cap a l'any 1348, als voltants dels estralls demogràfics de la pesta negra. El llibre tenia el caràcter didàctic d'ensenyar als capellans que s'haguessen d'ordenar cuita-corrents què significava allò que deien en les celebracions de la litúrgia llatina. És un vertader tresor dins la història de les versions litúrgiques. Vet ací un fragment d'aquesta antiquíssima versió:

Donchs tu pare nostre qui est sobiranament piados pregam-te devotament e humilment per lo teu Fill Ihesu Christ Senyor nostre e demanam que tu haies per rebuts agradablement e que beneesques aquests dons que nós te offerim. Encara beneesques aquests dons que de tu havem rebuts. Encara que beneesques aquests sants sacrificis, mundes e nets de tots desfalliments (Seguex-se en après).

Entre les altres coses per les quals nós senyor offerim a tu aquests sants sacrificis, primerament nós offerim a tu per la esclésia tua sancta cathòlica la qual te pregam que deies pacifficar et guardar aiustar et adunar et regir per tot lo món ensemps ab lo teu servent Papa nostre et ab lo Bisbe nostre et ab lo Rey nostre e ab tots altres feels christians qui colen la sancta fe cathòlica.

El Misteri de l'Assumpció d'Elx és un monument cultural singular. Entre les diferents representacions medievals resta viva, amb composicions musicals de diferents èpoques, aquesta obra incomparable de la nostra llengua. Actualment té categoria de paralitúrgia; però hauria de recuperar el caràcter de vertadera litúrgia. La

Comissió interdiocesana de textos litúrgics tenia projectat fer-ne l'estudi i les gestions corresponents.

Fites importants en aquesta història gloriosa de l'ús de la llengua catalana entre el poble cristià de les terres valencianes, són entre altres:

El 1474 s'edita a València el primer llibre en llengua catalana: *Les Trobes en Lahors de la Verge Maria*.

El 1478 s'edita la primera Bíblia completa, en llengua catalana, que per ser la llengua pròpia dels valencians rep en el colofó, conservat, l'apellatiu de *llengua valenciana*. Aquesta obra de Fr. Bonifaci Ferrer i altres cartoixans de Vall de Crist va ser destruïda per manament de la Inquisició post-tridentina. Actualment en resten algunes pàgines, conservades casualment.

L'enumeració dels personatges que crearen la literatura clàssica a l'antic Regne de València i escriviren obres de tema religiós en llengua catalana, seria inacabable.

Dels més significatius: Eiximenis, Sor Isabel de Villena, Antoni Canals, Bernat Oliver, Roig de Corella, Bernat Fenollar, Pere Martínez, Miquel Péreç... cal que anotem que les seues obres configuren una tradició literària i són base filològica imprescindible, sense la qual la llengua catalana a les terres valencianes no hagués pogut assolir la solidesa actual i sobretot la pervivència vers el futur que tots, passades les dificultats actuals, creiem que tindrà.

El valor literari de Sant Vicent Ferrer, a base de la seua predicació transcrita pels que podríem anomenar taquígrafs, té un valor singular, perquè reflecteix el parlar popular del seu temps. En la seua figura, el Poble Valencià actual hi concreta la dignitat de la llengua que va ser usada per ell arreu del món d'aleshores. El sant patró del País Valencià tenia consciència de la unitat i denominació de llengua catalana. Encara que el sant no tinga una consideració unànime, per allò que va significar posteriorment el Compromís de Casp, la figura del taumaturg valencià és recordada afectuosament al llarg i ample dels Països Catalans, pel fet d'haver rebut la seua visita com a predicador a gran nombre de poblacions.

Els rituals valentins, un precedent i una pauta

La uniformitat de la litúrgia romana, especialment després del concili de Trento, pràcticament sols deixà un mínim d'iniciativa a les esglésies particulars: l'edició dels rituals dels sagraments.

Els rituals diocesans són els únics llibres de la litúrgia on hi té entrada, mínimament i per necessitat i tradició, la llengua popular.

Són pàgines amb caràcter catequètic, admonicional, o bé alguns diàlegs.

Pot resultar de gran interès l'estudi comparatiu de les diversitats lèxiques en les edicions diacròniques respecte a una mateixa diòcesi, o bé sincròniques de les diverses diòcesis on és comuna la llengua catalana.

Des del segle XVI al XIX comptem a l'arxidiòcesi de València amb les següents edicions:

1592: *Manuale valentinum ad Sacramenta Ecclesiae ministrada*, per l'arquebisbe St. Joan de Ribera.

1654: *Recens manuale valentinum ad Sacramenta Ecclesiae peragenda in politiore formam redactum et desideratissimis additionibus uberrime locupletatum*, per l'arquebisbe Pere d'Urbina.

1746: *Recens manuale valentinum ad Sacramenta...*, per l'arquebisbe Andrés Mayoral.

1811: *Manuale valentinum ad Sacramenta...*, per l'Arquebisbe Joaquim Company.

1859: *Manuale valentinum ad Sacramenta... Nova editio*, per l'arquebisbe Pau Garcia Abella.

Aquesta darrera edició restà vigent fins als anys 40 del nostre segle.

Els rituals dels segles XVI i XVII tenen en les monicions catequètiques exclusivament la llengua pròpia del Regne; no hi havia, almenys en un llibre oficial com el Ritual, el que ara se'n diu bilingüisme. L'arquebisbe Andrés Mayoral posa, al costat de la llengua del Poble Valencià, la traducció castellana sota l'epígraf: *vel lingua hispana*. Aquesta pràctica continuarà en les altres dues edicions.

S'ha de fer constar que el lèxic dels textos en vernacle dels rituals és d'una altura literària remarcable. Moltes expressions i paraules, que actualment no són usades popularment, es troben en els rituals valencians: *aquest, seure, tostemps, deslliurar, haver-n'hi, nosaltres, etc.*, o bé grafies que ara alguns no volen considerar com a valencians: *Redemptor, augmenta, etc.*

A l'hora d'elaborar «els textos litúrgics valencians» la llengua usada en els rituals ens resulta una pauta a imitar.

En l'època de preparació a la reforma litúrgica conciliar, anterior a l'any 1964, mossèn Vicent Sorribes i Gramatge, rector de Rocafort, representa un exemple isolat, quan en aquesta època publicava versions de la litúrgia romana perquè fos compresa pels fidels: El seu títol «Eucologi valencià», aparegut el 1951, és un misal dominical per als fidels i pregàries de devoció popular. L'edició desgraciadament fou bastant reduïda i tingué més bé poca incidència popular.

La castellanització, especialment des del segle XVII

Ens manquen estudis en profunditat i extensió sobre aquest tema, tan cabdal, per arribar a comprendre la situació lingüística de l'Església valenciana actualment.

D'antuï, cal fer la distinció entre les dignitats eclesiàstiques, sobretot els bisbes de les diòcesis, castellans de llengua gairebé tots des del segle XVI, i el poble, que continuava usant la llengua dels seus avantpassats. Mirem, per exemple, el cas de l'arquebisbat de València: Des de 1492 a l'actualitat, entre 43 arquebisbes que hi ha hagut, tots han estat de llengua castellana, excepte els absentistes Borja, romans més que valencians, un de Peralada, un mallorquí i tres valencians. L'actual arquebisbe, mallorquí de naixement, és madrileny pels quatre costats; no parla la llengua del seu lloc d'origen.

Els arxius diocesans i parroquials, fins i tot en poblacions ara castellanoparlants, continuen usant l'única llengua històrica del Regne fins als segles XVII-XVIII.

A partir del segle XVIII, les accions castellanitzadores dels bisbes, enviats pels Borbons a tot arreu dels Països Catalans, són vertaderament eficients en les terres valencianes, sobretot si ho comparem amb Catalunya i les Balears. La predicació en el País Valencià és i ha estat des de generacions en castellà, si exceptuem el folclore del dia de Sant Vicent Ferrer de predicar al poble en la llengua del Sant i uns pocs casos de persones i llocs que des del segle XVIII han usat la llengua del poble per a la predicació. Encara més, la gent d'edat, que quasi no entén el castellà, resa «padre-nuestros» i farà les invocacions «*Kesús, Kosé i Maria os doy el corasón...*». El cas més sorprenent és que no es té d'altra llengua per a la pregària i dirigir-se a Déu en la llengua que es parla, els resulta de bon començament estrany.

Alguns dels sacerdots que són conscients teòricament i conseqüentment de l'ús de la llengua del poble en la litúrgia i predicació, em confessen que quan prediquen en valencià, en certa manera, mentalment, han de traduir del castellà. No pot ésser d'altra manera si mirem els anys de vivència de la pròpia fe en llengua castellana, estranya al poble. Davant aquesta realitat ens vénen de seguida aquestes preguntes: ¿Fins a quin punt el cristianisme no és una cosa íntimament assumida entre molts valencians, pel fet d'arribar a través d'una llengua que no és la de la intimitat? ¿El que no s'arrelara dins la pròpia llengua i característiques de poble la fe, ha contribuït a ser poc creativa l'Església valenciana? Hi ha moltes veus que s'alcen en aquest sentit i crec que difícilment se'ls podrà llevar la raó. Aquesta dolorosa realitat de la història imme-

diata i la manca de tradició de la llengua del poble en l'Església constitueix un dels motius de la difícilíssima instauració de la llengua pròpia a la litúrgia i a la catequesi en els temps postconciliars.

La difícil instauració de la llengua pròpia a la litúrgia després del Concili Vaticà II

La reforma del concili Vaticà II quant a l'ús de la llengua vernacle a la litúrgia, topà a València amb la inèrcia castellanitzant, que hem vist venir de temps arrere, de part del clergat en general; més encara, s'enfrontà a la reforma conciliar, amb un militantisme fonamentat en falses raons, l'arquebisbe d'aleshores, dr. Marcelino Olaechea; la cúria diocesana de València, en la pràctica totalitat, abundava en el mateix parer. La diòcesi d'Oriola-Alacant ni qüestionava cap problema. Una actitud totalment diferent representava el bisbe de Sagorrb-Castelló, dr. Josep Pont i Gol, que va moure tot el que va poder per tal de fer possible la implantació de la llengua vernacle en la seua diòcesi i en tot el País Valencià.

El problema més greu era, com a les Balears, que els textos elaborats a Catalunya sense adaptar a la realitat del País Valencià no eren viables.

Calia una adaptació i per això consultà el *Consilium* el dr. Pont i Gol, bisbe de Sagorrb-Castelló, qui va rebre resposta negativa, segons la qual no es podien fer les adaptacions imprescindibles, malgrat acceptar la unitat bàsica dels textos dins la llengua de Catalunya, les Balears i el País Valencià: la llengua catalana. (Prot. núm. 2338/65. 13-5-1965). El principi d'unitat de versió dins de cada llengua era una norma dels documents conciliars (*Sacrosanctum Concilium* 36, 3, *Instructio* 40, 4 i *Discurs de Pau VI*, 11 de nov. de 1965).

La Comissió Interdiocesana de versions, que actuava des de Barcelona, maldava per la incorporació de membres de les Balears i del País Valencià. L'arxiu de la Comissió guarda la correspondència, que testimonia aquest desig.

El bisbe encarregat de les versions litúrgiques en llengua catalana, el dr. Narcís Jubany, bisbe de Girona, obtingué del *Consilium* el permís oficiós, oral, de fer edicions acomodades per a les Balears i el País Valencià, respectant la unitat de la comuna llengua (maig de 1966). Aquest permís oficiós es comunicà immediatament al dr. Olaechea, i es renovà la petició de nomenament de representants valencians a l'única Comissió de versions; però el dr. Olaechea, en una carta antològica del 26 de maig de 1966, respongué a la Comissió que, de litúrgia en llengua vernacle, no res; millor hagués

estat continuar en llatí i que en tot cas, quan ho demanarien els capellans, ell ja faria des de València les versions; i que per damunt de tot, la llengua vernacle era «la lengua vernácula oficial», és a dir, la castellana.

Aquesta actitud va comportar entre els anys 1965-68 una forta oposició de part del moviment nacionalista valencià, amb la recollida de 20.000 signatures que exigien el dret del Poble, amb la fixació fins i tot de cartells per les parets de la ciutat i altres llocs. En Vicent Miquel i Diego va ser un dels principals promotors d'aquestes accions.

L'any 1966, segons les normes del Concili, hi va haver el cessament del dr. Olachea que va ser substituït per temps indefinit pel bisbe auxiliar dr. Rafael González Moralejo, i va exercir en funcions de metropolità el bisbe de Sogorb-Castelló, dr. Josep Pont i Gol.

Aleshores va canviar l'actitud: Es nomenaren els delegats a l'única Comissió de versions; el Dr. Sanchis Guarner va ser admès, per les tres diòcesis, com a tècnic delegat en la Comissió; València i Sogorb nomenaren a més els seus representants srs. Alcón i Flors.

Ja era possible jurídicament i pràcticament la llengua vernacle del Poble Valencià a les celebracions litúrgiques. Calia fer les adaptacions i les edicions. Després de molt de discutir, sobretot gràcies a l'acció eficaç del dr. Pont i Gol, es va fixar l'Ordinari de la Missa —1969—. Mn. Lluís Alcón va sufragar personalment l'edició; els bisbes no es responsabilitzaren econòmicament d'aquesta, just al contrari que a les Balears. A Catalunya les edicions es feien per vies comercials normals.

Calia trencar el cercle viciós que no es feien les edicions perquè no hi havia litúrgia i no hi havia litúrgia perquè no estaven editats els textos. Comprovada la impossibilitat de les edicions dels textos d'altar, es va pensar en una edició manual, que des del moment que fos adquirida pels fidels fes possible resoldre el problema econòmic i pràctic.

Pel novembre de 1973 es constituí una comissió per als textos litúrgics valencians. Els qui subscriu va ser elegit president d'acord amb la normativa del decret d'erecció. Falsejariem la veritat si no fèiem constar que el pes majoritari del treball de la comissió va recaure sobre el seu president; però també és cert que comptàrem amb l'ajut entusiasta i eficient dels seus membres, conexedors de la llengua del Poble Valencià com ningú, dr. Sanchis Guarner, N'Enric Valor, Francesc Ferrer Pastor, Mn. Vicent Sorribes i els delegats de Castelló i Alacant. Entre tots, sense comptar les hores de treball, resolguérem el problema dels textos litúrgics. El resultat fou l'edició d'un tom de 1.600 pàgines amb els llibres més essen-

cials de la litúrgia. El seu títol: *Llibre del Poble de Déu*. Els bisbes valencians donaren suport oficial als textos i a l'edició manual (29 d'octubre de 1974). Encapçalaren amb les seues signatures la presentació, però no en prengueren cap responsabilitat econòmica.

Cal fer notar, per últim, dos estudis que presentaren els motius pels quals calia usar la llengua del Poble en la litúrgia: *Vicent Miquel i Diego*, «L'Església valentina i l'ús de la llengua vernacla», Edit. L'Estel, València 1965, amb pròleg de Josep Espasa; i *Pere Riutort Mestre*, «L'ús de la llengua vernacla en les diòcesis de la Província Valentina —País Valencià, Illes Balears—», Junta Diocesana d'Acció Catòlica de València, amb pròleg del bisbe consiliari dr. Josep Gea. D'aquest darrer se'n feren 20.000 exemplars, pràcticament tots distribuïts.

La revista «Saó» dedica bona part de les seues pàgines al diàleg món d'avui cristianisme. Té, això no obstant, un baix percentatge de lectors en el clergat valencià; els seus subscriptors són en gran part els laics.

L'any 1972 es va constituir a València l'associació canònica «*La Paraula Cristiana*» que ha tingut i té diverses associacions delegades en diversos indrets del País Valencià. La seua eficiència ha patit de les accions desestabilitzadores de «los valencianos bilingües». Té un butlletí intern titulat «*Rent*».

Anteriorment la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de València, per obra especialment dels srs. Ruíz Monrabal i Francesc Fayos, va preocupar-se els anys 1971 i 1972, a través de tres cartes circulars, de la promoció de la litúrgica en valencià.

Després de l'aparició del «Llibre del Poble de Déu»

Nou dies després de posar-se a la venda el *Llibre del Poble de Déu*, el 4 de desembre de 1975, apareixia en *Las Provincias*, en la secció «Las ideas y los hechos», el primer article contra el nostre treball, signat pel pseudònim Vives. Els articles i cartes al Director, contraris a l'edició valenciana dels textos litúrgics, continuaren en els dos diaris valencians. Els motius: que els textos no eren valencians sinó catalans; les raons de sempre per amagar que no es vol valencià sinó que es vol castellà. D'aleshores ençà no ha acabat l'animositat i pràcticament mai no ha estat possible un vertader diàleg constructiu.

L'influx negatiu en la venda del llibre —8.500 exemplars d'edició— es notà immediatament; edició que solament mitjanament es salvà, perquè constituïrem un estol de col·laboradors a tot el llarg i ample del País Valencià, als quals proporcionàvem l'exemplar

a preu de cost. El fet és que 6.200 llibres es manegen per les terres valencianes.

La Comissió diocesana de sagrada litúrgia de l'arquebisbat de València envià en sobre oficial als diferents llocs de culte una circular contra el treball dels textos litúrgics elaborats per la Comissió Interdiocesana i orquestrà la premsa de la ciutat de València en contra de l'edició. Davant d'això, els bisbes del País Valencià, el 10 de febrer de 1976, es reuniren i publicaren un comunicat, en el qual no defensaren clarament el treball de la comissió nomenada per ells mateixos, treball que havien aprovat prèviament abans de l'edició. És coneguda la influència i la mà que tingueren en aquest comunicat algunes autoritats procedents del franquisme.

La Comissió Interdiocesana per als textos litúrgics valencians mai no va ser cessada i continuàrem actuant. He de dir que, en aquesta nova campanya de premsa, sí que vàrem respondre als atacs calumniosos; però un dels periòdics de la ciutat, el més virulent, amb molta dificultat publicava les rèpliques, fins que, a la fi, ens decidírem davant la situació d'inferioritat en què ens col·locàvem, de callar; cosa que he mirat d'acomplir fins ara.

Davant això calia demanar justícia i començàrem pels tribunals civils, on demandàrem les asseveracions calumnioses de la premsa, i després volíem demanar la carta de la Comissió de l'arquebisbat en procés canònic. A la vista que en el procés civil es feien forts amb l'argument que les seues afirmacions recolzaven en la carta oficial de l'arquebisbat de València, haguérem d'accelerar el procés canònic contra els sotasignants d'aquesta, don Josep Almiñana i Jaume Sancho. Assessorats per tècnics canonistes, els demandàrem per via judicial: 41 punts de la carta responien a calúmnies, tergiversacions, veritats a mitges, etcètera; algú va escriure que podia entrar en una antologia del desfici. El provisor i el fiscal em convocaren per tal que retiràs la denúncia jurídica. L'entrevista durà prop d'una hora, i em demanaren que en nom de la caritat retiràs el procés; la meua resposta va ser que la justícia era el grau mínim de la caritat. Es dolien de la vergonya que suposaria per a València aquest procés. Don Jesús Pla, bisbe auxiliar, em va demanar, després de mig any d'iniciat, en bé de l'Església, que renunciàs al procés canònic. Després de reflexionar i amb desig de fugir de discussions i poder continuar treballant en pau, cosa que sempre he desitjat, vaig posar dues condicions per a la renúncia: la reiteració de l'aprovació del *Llibre del Poble de Déu*, per tal de desfer la carta de la Comissió i l'ambigua nota dels bisbes; i que es fessen càrrec de la responsabilitat econòmica com a obra de l'Església que era el llibre. Açò darrer es va fer només a mitges i la primera condició es va complir en un lacònic decret-circular de l'arque-

bisbe García Lahiguera, del 18 de gener de 1977, publicat en el «Boletín Oficial del Arzobispado» del més següent, on es deia textualment: «*Los textos que habrán de emplear en la celebración eucarística son los que con la aprobación de los cinco obispos de nuestra región se publicaron en el Libro del Poble de Déu*».

El nostre desig de pacificació no es va aconseguir; començaren aleshores les pintoresques i violentes actuacions, com la de fer manifestos anònims a base de certificacions notariales, la publicació de textos presentats com estudis, dels quals coneixem la veritable intenció de fet: crear confusió.

L'autoritat civil postfranquista no era aliena a les maniobres, i es va donar el cas interessant de la creació d'una mena de secretariat catequètic en la mateixa Diputació Provincial de València. Allí s'anaven a recollir els «Catecismes valencians».

La constant d'aqueixos textos editats era canviar, fins al punt que el 1978, en quatre edicions diferents es feren quatre textos diferents del «Prenostre valencià». D'aleshores és l'inici de les «entitats culturals» GAV i la societat civil «Amunt el Cor», que amb els noms de Xavier Casp i Lluís Alcón, segons el catàleg oficial dels llibres, presentaven editats com a llibres anònims d'estudi els diferents textos litúrgics, magníficament impresos...

Amb la presència a València d'un nou arquebisbe en la persona de l'antic representant del general Franco com a canonge de Santa Maria la Major de Roma, el madrileny pels quatre costats, i no mallorquí, don Miquel Roca Cabanellas, la situació va empitjorar. Des que ell està a València no ha estat possible el diàleg sincer i ha volgut fer tàbula rasa del treball aprovat anteriorment pels bisbes valencians. Hem vist persones que han usat de la violència contra la litúrgia pròpia, de vegades fins i tot sacrílega. El cas de l'església de la Companyia i d'altres són ben coneguts per tots. Això ha destruït pràcticament les deu misses que es celebraven a la ciutat de València en la llengua del nostre poble.

La resposta eclesiàstica a aquests fets hagué de venir de part del presbiteri de la diòcesi, després d'una forta queixa de l'associació «*La Paraula Cristiana*», i sobretot de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de València. Dues vegades hem convingut en encetar amb don Miguel Roca el diàleg sobre el tema, i cadascuna de les voltes m'ha comunicat que no em podia rebre a l'hora i dia convinguts. He de confessar que en una de les meues lletres que li he dirigit, li vaig haver de dir que la història demandaria l'actitud que estava seguint. En cert moment m'ha vingut al pensament el record de juí salomònic, aplicant a don Miquel Roca el paper de falsa mare; sembla que està content, veient com es va destruint o fossilitzant tot allò que havíem aconseguit amb tant de treball

en els diferents llocs on s'havia introduït la llengua pròpia del poble valencià.

Tots coneixem les perspectives actuals després que don Miguel Roca va aconseguir de la Comissió permanent de l'episcopat espanyol a Madrid, amb arguments sense clàrícia, la consagració de la *llengua valenciana verdadera*, distinta de la de Catalunya i Balears, com a llengua litúrgica. Comença amb això un capítol d'afronts a tot el nostre poble, que de cap manera produirà la pacificació que sempre hem desitjat. Si això s'arriba a donar no podrem callar des de Catalunya i les Balears.

Situació actual

Què tenim a l'actualitat en el País Valencià?

No hi ha cap institut religiós que com a tal haja assumit una Església valenciana. Tot són individualitats en escolapis, jesuïtes, franciscans, etc... que actuen conseqüentment al fet valencià. Hi ha intents de creació de comunitats religioses vertaderament valencianes; però són encara en els seus principis.

La diòcesi de Sogorb-Castelló, sobretot per la llavor sembrada en el seminari Mater Dei, ha estat bastant conseqüent i positiva respecte a l'ús de la llengua pròpia. L'ús del valencià a les comunitats parroquials ha estat molt desigual, pràcticament no s'ha incrementat l'ús de la llengua des de fa deu anys: el mal exemple i l'acció realitzada des de València han influït molt en la no-normalització de la llengua a la diòcesi castellonenca.

A l'arxidiòcesi de València, l'acció dels activistes ha estat molt destructura, com hem descrit anteriorment. Actualment sols hi ha una missa en la ciutat de València i una o més a Algemesí, Gandia, Albalat de la Ribera, Enova, l'Alcúdia, Canals, Oliva, Alcoi i possiblement en alguns pocs llocs més. En el seminari diocesà s'usa un dia a la setmana el valencià per a la litúrgia.

La diòcesi d'Oriola-Alacant té una sola missa a la concatedral de Sant Nicolau, tots els dissabtes, a les set de la vesprada. Des de fa dotze anys la celebra mn. Sebastià Soler.

Què fer davant aquesta realitat?

Abans que res necessitem una Església valenciana connectada amb una Església dels Països Catalans.

L'any 1982 des de València, promoguérem una carta al Papa, que en certa manera pot ser considerada com un manifest de l'Es-

glésia valenciana i de l'Església dels Països Catalans. La carta-manifest va ser redactada per un grup de preveres: mn. Pasqual Montoliu de Castelló, mn. Vicent Ribes de València, mn. Josep Maria Totosaus de Barcelona, mn. Pere Llabrés de Mallorca i el qui signa aquesta comunicació. Aquesta carta va ésser enviada al Papa des de diferents indrets dels Països Catalans. Heus-ne ací el text:

Els sotasignants, membres de les esglésies diocesanes que s'estenen de Salses a Guardamar i de Fraga fins a Maó, on parlem una mateixa llengua i compartim cultura i arrels històriques comunes, volem fer-vos presents alguns punts que afecten al nostre Poble i a la nostra Església.

Només ens mouen raons pastorals d'identificació amb el bé espiritual del nostre Poble. Ens adrecem a Vós, puix presidiu la caritat de l'Església Universal i en porteu la sollicitud i les aspiracions.

1. *Ens ha encoratjat el vostre missatge a la UNESCO de 2 d'abril del 1980, en el qual defenseu les nacionalitats no reconegudes a Europa. Entre aquestes hi ha la nostra, la dels Països de Llengua Catalana, actualment una de les de major importància dins l'Europa Occidental.*

2. *Membres de l'Església de Jesucrist, sabem, des de Pentecostès, que l'Evangeli s'ha d'encarnar en les diferents cultures i llengües del món, tal com dèieu a Kinshasa el 3 de maig del 1980 i als joves japonesos el 24 de febrer del 1981. L'Església Catòlica sovint no ha estat conseqüent, en totes les nostres terres, amb aquesta exigència (LG 13).*

3. *Recordem la vostra primera intervenció com a successor de Pere en la qual us obligàveu immediatament a aprendre correctament la llengua del poble romà. Aquesta determinació l'heu portada a terme arreu del món, adreçant-vos als pobles que visiteu en la seva llengua pròpia. Amb goig en podem constatar els fruits.*

En canvi, hem de deplorar que alguns bisbes de les nostres diòcesis —especialment en el País Valencià— ni parlen ni defensen la llengua històrica dels seus fidels. Demanem amb obediència filial i ferma que se'ns reconegui el dret com a catòlics de tenir bisbes nostres, ben identificats amb la cultura i aspiracions del nostre Poble.

Es norma general de l'Església de nomenar els bisbes entre els sacerdots que tenen com a pròpia la llengua de les respectives diòcesis; a les terres de missions, als pocs bisbes no indígenes que hi resten, se'ls exigeix l'ús de les llengües d'aquells llocs, o bé, molt sovint, els bisbes de fora han estat substituïts per altres que tenen com a pròpia la llengua del lloc (AG 4, 21, 26: GS 44).

4. *A exemple de Puerto Rico, on hi ha una Conferència Episcopal per a cinc diòcesis, i partint a més de la història de la nostra Seu Primacial de Tarragona, demanem la constitució de la Conferència dels bisbes de les diòcesis de parla catalana.*

5. *Es urgent la vertebració de l'Església del País Valencià, amb la creació de les diòcesis que reclamen la seua demografia de quasi quatre milions d'habitants, la història i una indefugible necessitat pastoral. Entre aquestes diòcesis, s'hauria de refer l'antiga diòcesi de Sogorb*

per a la gran majoria de les comarques castellano-parlants del País Valencià.¹

6. Ens cal la constitució de l'Arquebisbat de les Balears, que pot apellar a uns drets històrics, però sobretot perquè les diferents Illes formen una unitat geogràfico-humana.

7. Som prou conscients que la nostra llengua, universalment i científicament coneguda com a llengua catalana, ha constituït i constitueix un fet gloriós dins la cultura cristiana. Va ser la primera entre les llengües romàniques que per l'obra del seu creador literari, el beat Ramon Llull, tractà de Teologia i de totes les ciències amb afany missioner i ecumènic: Us demanem que vulgueu reconèixer oficialment la santedat d'aquest fill insigne de l'Església i testimoni autèntic de l'Evangelí.

8. Conseqüent amb el principi de l'autonomia de la cultura (GS 19), l'Església no pot secundar, sobretot pel que fa als textos litúrgics, la secessió lingüística que, per interessos polítics i per tal d'impedir la nostra recuperació com a Poble, s'està promovent al País Valencià (GS 58).

9. Quan amb ocasió de Nadal i Pasqua feliciteu tot el món i us expresseu en una llarga llista de llengües, veuríem amb goig que la nostra llengua catalana, amb nou milions de persones en setze diòcesis que la tenen com a pròpia, hi tinguéssin la cabuda que es mereix.

La nostra nacionalitat ha tingut, des de fa molts segles, un especial lligam amb la Seu Apostòlica. Esperem de la vostra ferma i valenta actuació en favor dels drets humans a la vostra pàtria Polònia i arreu del món, la defensa dels nostres drets com a Poble i com a Església de Jesucrist.

Perspectives de futur

Per a la recuperació de la llengua a l'Església és una bona notícia l'ensenyament de la llengua a les escoles. Si aquest ensenyament fa retornar de veritat la llengua al poble i no fa que el valencià siga una mena de llatí escolar, comptarem amb una bona eina per tal de començar.

1. La divisió històrica, demogràfica i sobretot pastoral de les diòcesis del País Valencià de Nord a Sud podria, a l'expectativa d'un estudi més detallat, concretar-se així: *Castelló de la Plana*; *Sogorb* (la menor d'habitants, però inclouria la majoria de comarques castellano-parlants del País Valencià); *Arquebisbat de València* (amb dos bisbes auxiliars especialment per a l'Horta Nord i l'Horta Sud respectivament, i la comarca del Camp del Túria); *Xàtiva* (comarques de La Costera, Ribera Alta, Canal de Navarrès, Vall d'Albaida); *Dènia-Gandia* (comarques de La Safor, Ribera Baixa i del Marquesat); *Oriola-Elx* (comarques del Vinalopó i Baix Segura); *Alacant* (L'Alacantí, L'Alcoià, El Comtat i La Marina).

La nostra esperança és esperar malgrat la desesperança que ens produeixen les dificultats, que són en veritat molt grans. Entre aquestes, la de veure el moviment nacionalista valencià en certa manera enfrontat al Cristianisme, que considera de dretes, etc... El «blaverisme» fa estralls aprofitant-se d'aquesta situació; el blaverisme abusa dels fets religiosos valencians i mira d'apropriar-se'ls.

Ens cal per al País Valencià, i situada en el centre de la ciutat de València, una institució, que done aixopluc i eficiència als cristians que volen ser fidels a l'evangeli, al Poble i a la mateixa institució de l'Església. Cal convocar tots aquells que poden aportar la seua col·laboració humana i econòmica per a aquesta empresa. Pensem en allò que la Balmesiana i el Foment de Pietat Catalana significaren a primeries de segle per al cristianisme català; ens cal una institució que siga centre i estímul per a tantes coses que necessitem per al nostre poble i la nostra Església valenciana: una llibreria on hi haja tota la producció de caràcter cristià, una mínima editorial amb el mateix caràcter, un lloc d'activitats, promoció d'associacions... Ens cal saber els que som per a poder actuar. Ens cal passar d'individualismes a una activitat organitzada i missionera. I tot això des de dins de l'Església mateix, fent, més que criticant.

Tots nosaltres no podem deixar els cristians valencians sols; cal una acció des dels Països Catalans: en diners i en persones, en realitzacions d'obres i en tota mena de recolzaments.

No oblidem que el País Valencià serà de tots o no serà, i mentre l'Església valenciana no existesca de veritat i siga viva, evangelitzadora, operant, creativa, i arrelada en el propi poble, el nacionalisme valencià dins els Països Catalans, continuarà problemàtic com fins ara.

Manca sobretot i abans que res una acció de Poble de Déu; els bisbes són importants però no són l'Església ells sols. Els bisbes del País Valencià seran nostres, i no castellans de llengua i d'esperit, quan l'Església del País Valencià, connexionada amb l'Església dels Països Catalans, se'ls aconsegueasca mitjançant una acció de Poble de Déu.

Repetim-ho ben fort i ben clar: cal una acció vertaderament missionera de tots els Països Catalans, amb tota mena d'ajuda, si volem que arribe a ser realitat una Església del País Valencià, que, conseqüentment, use la llengua del Poble Valencià.

4 VENTS

DES DE LA TERRA FERMA

Setmana d'evangelització

Poques dificultats m'ofereix aquesta vegada la crònica, que a més ja estava anunciada. Hem celebrat la Setmana d'evangelització i des d'aleshores la diòcesi de Lleida viu amb una nova esperança i un nou realisme els desafiaments de la tasca evangelitzadora.

Per a alguns va constituir una gran sorpresa l'afluència massiva d'assistents a la Setmana. Com a promig, i amb la constància fidel de qui hi està profundament interessat, ens trobàvem cada dia

al poliesportiu del col·legi episcopal més de vuit-centes persones vingudes de tots els punts del bisbat.

Pregària, ponència i treball (per sectors i grups de 20 a 25 persones), fou el sistema de treball dels dies del 15 al 18 d'abril, de dos quarts de nou del vespre fins a les onze de la nit. El dia 20 tingué lloc una gran trobada de cloenda amb la celebració del recés diocesà extraordinari, sobre «l'espiritualitat de l'evangelitzador», que dirigí Mn. Ventura Pelegrí. Tots els actes de la Setmana foren presidits pel Sr. Bisbe. La relació de les po-

nències i dels ponents, la podreu trobar en el número anterior de QUADERNS DE PASTORAL, p. 83.

Els sectors de treball foren: acció social, comunitat parroquial, ensenyament, joventut, matrimoni i família i pastoral de la salut. Els sectors més concorreguts foren: comunitat (216 inscrits), joventut (157, sobretot agents de la pastoral juvenil), matrimoni i família (149); els altres no arribaren al centenar.

Pel que fa a la procedència dels 769 inscrits podem remarcar: 543 eren de Lleida-ciutat; 27, dels arxiprestats de la zona d'Aragó (que acabaven de tenir una missió popular); 141, dels arxiprestats de la zona catalana; 58, de la resta del bisbat.

Les conclusions foren aprovades de manera assembleària, i penso que gràcies a la voluntat efectiva que hi ha de complir els compromisos, ha estat exorcitzat el fantasma de la Setmana de pastoral de fa deu anys que encara rondava.

Llums i ombres

Si es pot parlar d'èxit perquè l'assistència va superar tota previsió, cal no sorprendre-se'n, car la Setmana va ser molt ben preparada amb enquestes enviades a parròquies, moviments i grups. Això va fer que els endormiscats en la fe es desvetllessin i que els engrescats encara s'animessin més.

Tota rosa, però, té espines, i la Setmana, també. Sense voler desmerèixer ningú, cal fer notar que els participants foren més aviat gent gran, feta i madura. Hi havia joves, però no tants com podia haver-n'hi hagut. Potser tampoc no va haver-hi prou consciència per incidir més en les grans qüestions de tipus social i de justícia, que tant preocupen l'home d'avui i que exigeixen una presa de posició clara als cristians. Va faltar coratge per endinsar-se en el diàleg fe-cultura. Quant a la llengua, sembla que la qüestió es va resoldre pacíficament: les ponències foren llegides en castellà i al treball de grups cada component s'expressà en la seva llengua, solució que no va satisfer tothom.

En ocasió de la Setmana, el Sr. Bisbe va fer una roda de premsa amb els informadors dels mitjans de comunicació locals.

Per part dels impulsors, organitzadors i participants, la Setmana s'ha fet mereixedora d'un aplaudiment, sobretot perquè ha assumit amb molta serietat la responsabilitat de la continuïtat.

El després i l'ara

Estem en la postsetmana i per ara la tasca realitzada no se n'ha anat en orris. Tot just acabada la Setmana es va reunir la Comissió gestora per fer-ne la revisió i el Sr. Bisbe es va manifestar com a primer interessat en el compliment dels acords i les conclusions.

A molts arxiprestats i parrò-

quies s'han celebrat reunions amb tots els qui participaren a la Setmana.

Quant a les conclusions (tres per cada sector), va haver-hi unanimitat per demanar la constitució del Consell pastoral diocesà, fet que posa de manifest la voluntat de participació dels laics en la missió evangelitzadora de l'Església. I per cert que ja s'estan fent passes de cara a la formació del Consell de pastoral. A la reunió del Consell presbiteral de primers de juny es va acordar que la co-

missió gestora i encarregada del seguiment i del compliment de les conclusions de la Setmana assumís en certa manera les funcions del Consell de pastoral fins que aquest no fos constituït formalment dintre els terminis establerts.

Ah, acabo amb un bon anunci i un bon auguri: el proper 29, festa dels apòstols sant Pere i sant Pau, serà ordenat de prevere el seminarista de Lleida Jaume Clusa Barrabé, de Monçó, on se celebrarà la cerimònia.

Jaume Montaña

TORTOSA

Avui, 16 de maig, m'acaba d'arribar el Butlletí Oficial del Bisbat del mes de març. No sé si a d'altres llocs passa el mateix. Aquí sempre arriba amb mesos de retard. I no va malament, perquè et recorda i recopila tots els decrets, circulars, normes, etc., que haves rebut i que va bé de repassar. Aquesta crònica es basarà en dues notícies d'aquest butlletí.

Reorganització de les delegacions diocesanes

No es tracta de la reorganització

de la cúria ni de l'alta direcció del bisbat, sinó de les dotze delegacions de les tasques eclesials i pastorals, amb el seu delegat, l'estructura corresponent i els organismes particulars. Ve't aquí la relació de les delegacions i llurs organismes, escrits entre parèntesis: Ensenyament i Catequesi (5), Reflexió teològica i pastoral (3), Comunió entre les esglésies (2), Mitjans de Comunicació social (4), Sagrada Litúrgia (3), Pastoral social (7), Clergat (2), Formació del Clergat (3), Instituts de Vida Consagrada, Apostolat seglar (18),

Apostolat familiar (5), Economia (12).

El total, entre delegacions i organismes, suma seixanta-sis. I no pensem que siguin massa, perquè a la relació no hi ha cap branca d'Acció Catòlica, ni moviments especialitzats (obrer o rural), ni organitzacions com Justícia i Pau, etc.

Consell pastoral diocesà

Ja en teníem, de Consell pastoral diocesà, però el 20 de març el senyor bisbe aprovà els estatuts pels quals es regirà aquest organisme, que serà nou de trunca. Ahir va acabar el plaç d'elecció dels membres elegibles: un arxiprest per cada una de les tres zones de la diòcesi, un religiós, dues religioses, un laic per cada arxiprestat i set laics representants de les delegacions diocesanes.

La durada en el càrrec serà de quatre anys, si bé en aquest primer període la meitat de consellers només ho seran per dos anys. Els membres nats del Consell per raó del càrrec i mentre aquest duri són: el vicari general, els vicaris episcopals i la comissió per-

manent del Consell presbiteral.

Reproduïm alguns punts dels estatuts del Consell:

«Correspon al Consell diocesà de Pastoral, per poder complir la seva finalitat, investigar i ponderar tot el que es refereix a les activitats pastorals i proposar-hi **conclusions pràctiques** (C. 511), per mitjà de:

— l'estudi de la presència de l'Església als diferents sectors i ambients de la diòcesi;

— la programació i la promoció de les accions pastorals necessàries per fer més viva i operant aquesta presència de l'Església en tots els sectors i ambients de la diòcesi;

— la revisió periòdica de les activitats pastorals programades».

«Es considerarà Acord del Consell diocesà de Pastoral la conclusió que obtingui, a més de l'aprovació del Sr. Bisbe, el vot favorable de dos terços dels membres presents en sessió plenària, quan participin en ella la majoria dels qui han de ser convocats.»

Com veieu, la barca de l'Església és ben fornida, bufa l'oreig de l'Esperit, hissem les veles i... no ens descuidem de treure tantes àncores que ens han immobilitzat.

Joan Masip

URGELL

El Bisbat ha venut el col·legi «Pius XII», de Tremp

El Bisbat d'Urgell, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Tremp han ratificat l'acord establert en la reunió celebrada el dia 14 d'abril a Balaguer sobre la venda del col·legi «Pius XII» de la capital de la Conca Pallaresa. El preu s'establí en 155 milions, dels quals l'Ajuntament de Tremp en pagarà 35 el 1986 i els restants els farà efectius la Generalitat en tres lliuraments de 40 milions. El departament d'ensenyament de l'Ajuntament de Tremp es farà càrrec de la gestió de la residència instal·lada al mateix centre durant un període de tres anys. També es concertà el tracte a establir amb la plantilla de professors: alguns tenen garantida la continuïtat, altres seran considerats substituïts, i a tots se'ls tindran en compte els anys de treball al col·legi. Dos sacerdots continuaran al centre i es faran càrrec de les classes de religió. Fins aquí el fet oficial i burocràtic; ara cal analitzar la història del centre i el perquè d'aquesta decisió.

El bisbe anterior, el Dr. Iglesias Navarri, maldava d'una forma especial per la formació cristiana de la joventut. Fruit d'aquest fervor pastoral és la construcció de dos col·legis diocesans: el de Tremp i el d'Andorra la Vella. El de Tremp

oferia una atenció ben important a una comarca ben desfavorida en tots els serveis i potser fins i tot el bisbe Iglesias donava una mostra d'estimació al seu origen pallarès. El col·legi arribà a donar ensenyament de batxillerat i professional a alumnes provinents de 142 poblets del Pirineu lleidatà. Inaugurat aquest centre el 1960, el bisbe Iglesias de bon principi n'encomanà la direcció als pares salesians, però aquests, per raons d'estructuració interna de l'orde, el 1975 deixaven el col·legi de Tremp, que fou assumit per un equip de sacerdots diocesans. Darrerament assistien a les aules del «Pius XII» 416 alumnes, nois i noies que estudiaven cursos de BUP, COU i Professional.

El mateix director, Mn. Lluís Barbal, ha explicat les raons que han determinat la decisió de vendre el col·legi: «Fins ara el col·legi s'ha autofinançat i ha rebut subvencions. L'any vinent no hi haurà professors pagats per l'administració, les subvencions desapareixeran i el centre oficial de Tremp, l'institut, es va emportant els alumnes a causa de la gratuïtat». El Consell del Presbiteri expressava en l'acta de la seva darrera sessió el sentiment general dels seus membres: «ens sap greu, però s'ha de vendre».

Així es clou una pàgina de servei a una de les comarques més

deprimides i marginades de Catalunya. S'obre un institut públic, i es tanca un col·legi privat. La solució ideal potser hauria estat una altra, ara però l'Església, com en totes les èpoques de la història, haurà d'esbrinar quins són els serveis que ha d'oferir a l'home d'avui. Perquè, també cal donar-ne fe, les notícies dels col·legis privats que tanquen les portes, algunes vegades també van acompanyades de comentaris de persones que comencen a posar interrogants a la conveniència actual d'aquesta tasca. L'Església planteja sempre els seus programes des de la pobresa més compromesa.

Han mort quatre preveres

Gairebé en un mes han mort quatre preveres del bisbat.

El dia 22 d'abril, a Saragossa, moria Mn. Josep Codina i Canals, un canonge ben conegut a la Seu d'Urgell per la seva predicació intrèpida i coratjosa a les pontificals dels anys 50, i prevere també ben estimat per la seva bonhomia i virtut. El que l'havia distingit darrerament era el fet d'ésser fundador d'una família religiosa femenina destinada principalment a l'evangelització en terres de Sud-Amèrica. Són setze religioses de Nostra Senyora del Pilar i Santiago Apòstol, amb la casa-mare a Saragossa, amb vocació missionera i consagrades algunes a la col·laboració parroquial.

Dos dies més tard, el 24 d'abril, moria un altre prevere d'Urgell,

Mn. Francesc Sabaté i Mir. Darrerament residia a Agramunt, però anteriorment havia estat rector de Tornabous, d'Artesa de Segre i de la mateixa capital segarrenca. Prevere inquiet i treballador, esmerçà els anys de la seva jubilació —ara tenia 71 anys— en la creació i l'organització de l'Hospitalitat de Nostra Senyora de Lourdes al bisbat. Aquesta entitat, a part d'ésser molt respectable per les finalitats que la mouen, al bisbat d'Urgell ha aconseguit aglutinar bon nombre de cristians sobretot en les dues diades anuals que organitza: l'aplec de malalts al Castell del Remei i el pelegrinatge a Lourdes amb assistència, respectivament, de 300 i 700 persones.

El dia 6 de maig, a conseqüència d'un accident de circulació, ben a prop de la seva parròquia de Balaguer, moria Mn. Xavier Prilló i Sabaté. Un pellarès de 55 anys, que duia a terme una tasca pastoral ben meritòria en els camps de la catequesi, colònies i campaments i Càritas. Les dues terceres parts del presbiteri diocesà van estar presents a les exèquies celebrades a l'església del Sagrat Cor de la capital de la Noguera.

Finalment, el dia 24 de maig, a Andorra, moria Mn. Lluís Pujol i Tubau. Tenia 85 anys i residia com a jubilat a Santa Coloma. Quaranta-tres anys al cap de la parròquia d'Andorra la Vella i trenta-nou anys arxiprest de les Valls d'Andorra ja l'havien identificat amb el Principat, on era venerat de tothom.

Hom pot constatar a les exèquies d'aquests preveres un sentiment general entre els fidels: el poble els estimava, havien sofert contradiccions i dificultats, però el poble agraeix el servei del prevere i l'estima sincerament. I cal subratllar també una nota ben singular: a les exèquies és remarcable la presència d'infants, nois i noies. Bonic i esperançador.

Trobades de pregària

El tema dels joves m'ha evocat una altra informació ben significativa. El dia 13 de març, 74 joves de la Seu d'Urgell van aplegar-se en una esglésiola de la ciutat per a participar en una reflexió i pregària sobre el tema de la pau. El bisbe Joan també s'hi va fer present i adreçà unes paraules als joves.

Aquest acte va entusiasmar els assistents i va encoratjar-los a organitzar-ne d'altres amb continuïtat. Així el prop passat dia 16 de maig seixanta-set joves de la mateixa ciutat van organitzar una marxa nocturna a una ermita, tot reflexionant pel camí sobre la problemàtica de la pau. En arribar a l'ermita, van encendre una foguera, els diferents grups van presentar les conclusions dels seus diàlegs i van organitzar una vetllada.

Amb aquests actes hom pot dir que els joves cristians de la Seu d'Urgell han endegat un programa d'activitats entre les quals cal ressaltar la pregària, l'estudi i la festa. Alguns d'aquests joves estan inscrits als moviments eclesials

d'Hora-3, Escoltisme i Colònies d'Estiu.

Els joves de Confirmació

Entre altres efectes, la confirmació incorpora el cristià, ja com una persona adulta, en la missió evangelitzadora de l'Església. Aquesta acció, el cristià la durà a terme, conscient que participa i comparteix la missió del mateix ministre de la Confirmació, i integrat a la seva església local. Segurament que aquests són els raonaments que han mogut els sacerdots d'Andorra i la Seu d'Urgell a realitzar una experiència catequètica ben significativa.

El dia 3 de maig, 180 joves d'Andorra la Vella i les Escaldes, que es preparaven per a rebre la confirmació, van traslladar-se a la capital diocesana per visitar el Sr. Bisbe i la catedral. A la Casa del Bisbat el bisbe Joan va rebre els joves, els explicà els diferents serveis de la Cúria i la missió del bisbe, i finalment, després de respondre algunes preguntes dels joves, lliurà un exemplar del Nou Testament a cada un. A la catedral un prevere informà els joves sobre el sentit de la primera església diocesana i també els explicà les característiques artístiques del temple romànic. El dia 6 de maig, els joves de Confirmació de la Seu d'Urgell van prendre part també en un acte semblant celebrat als claustres de la catedral. Una iniciativa ben significativa i una experiència ben fructuosa.

Antoni Mirabet

L'ESPECTADOR

JOAN OLIVER / PERE QUART

«Joan Oliver, escriptor, ha mort tot invocant la vida i la doctrina de Jesús de Natzaret, Mestre de l'Amor i del Perdó», podíem llegir a l'esquela familiar, que contrastava amb les que li dedicaven diferents col·lectius, i que, segons notificaven els diaris, havia estat redactada personalment per l'escriptor, amb la indicació que fos publicada a l'«Avui» i al «Diari de Sabadell»: fidelitat a la llengua i al bressol.

No ens enganyéssim: en un home tan radicalment català com Joan Oliver, aquesta invocació conté una referència a la tra-

dició cristiana de Catalunya. I aquest fet molesta. D'aquí algunes insinuacions, entre ignorants i mofetes, a la ràdio i a la televisió, a una possible conversió «in extremis» o a una darrera broma del poeta (com retreu Joan Triadú en un bell article a l'«Avui» del primer de juliol).

Però no ens enganyéssim, tampoc, per un altre extrem. Aquestes paraules de Joan Oliver/Pere Quart expressen també un distanciament de la institució eclesiàstica del país, també.

Era pública la preocupació religiosa de Joan Oliver. Era públi-

ca, també, la seva referència explícita a Jesús de Natzaret. ¿De què estranyar-se, doncs, que l'invocui, amb tota seriositat, a l'hora de la mort? N'invoca la vida i la doctrina (tot assenyalant, implícitament la coherència d'un home, ell, de qui ha estat subratllada la profunda coherència). I per aquí assenyalava també el que el distanciava de la institució eclesiàstica: la falta de coherència amb la vida i la doctrina de Jesús de Natzaret.

De la seva sensibilitat religiosa en són testimonis propers aquells que l'havien tingut a taula, any rera any, a la rectoria de la paròquia de Sant Medir, amb motiu de la concessió dels premis de poesia «Amadeu Oller», el jurat dels quals presidia, o els familiars i amics que l'havien vist arran de la primera comunió dels seus néts i n'havien rebut els versos per als recordatoris.

Per als cristians del país aquesta esquela de Joan Oliver té cara i creu. La cara ens diu que, a desgrat de tot, hem deixat transparentar el testimoni de la vida i la doctrina de Jesús de Natzaret amb prou nitidesa perquè un home del tarannà crític i de la his-

tòria personal de Joan Oliver s'hi reconegués en vida i l'invoqués a l'hora de la mort. La creu és el distanciament crític: «jesusisme» s'oposa fins a cert punt a «Església catòlica» i, certament, a «Vaticà»: «El jesusisme de Pere Quart (...) finalment ha desembocat en un antivaticanisme inflexible, que ell considera profundament cristià», llegim al pròleg de Joan Oliver a «Poesia empírica», de Pere Quart (1981). Abans, però, havia passat per aquell poema «Angelo Roncalli», que porta com a lema «Joan Vint-i-tres, / catòlic i cristià, / cosa que molts no han entès» («Circumstàncies», 1968, p. 55-58) I no va ser només ell; aquells anys de Joan XXIII i de l'embranchida conciliar molta gent del país es va acostar amb interès i esperança a una Església que semblava voler entrar decididament pels camins d'una conversió a l'evangeli.

El record de Joan Oliver és un agulló per als cristians de Catalunya. Ens esperona a ser més fidels personalment i a treballar per a fer una Església més fidel tota ella a «la vida i la mort de Jesús de Natzaret, Mestre de l'Amor i del Perdó».

Josep M. Totosaus

COLLABORADORS D'AQUEST NÚMERO:

Salvador Bardulet (vicari episcopal de la zona sud de Vic: Igualada, Manresa i Calaf), Pere Llabrés (director del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, Palma de Mallorca; corresponsal de «Quaderns»), Joan Masip (rector de Benisanet, Tortosa; corresponsal de «Quaderns»), Antoni Mirabet (membre de la Delegació de Mitjans de Comunicació Social, Urgell; corresponsal de «Quaderns»), Jaume Montaña (delegat de Mitjans de Comunicació Social, Lleida; corresponsal de «Quaderns»), Pere Riutort (president de la Comissió Interdiocesana Valentina de Textos Litúrgics) i Josep M. Totosaus (director de «Quaderns», Barcelona).

QP

QUADERNS DE PASTORAL

Revista del Centre d'Estudis Pastoral. Rivadeneyra, 6, 3r. Telèfon 317 48 58 - 08002 - BARCELONA.

Director: Josep M. Totosaus - Consell de redacció: Salvador Bardulet, Joan Batllés, Lluís Bonet, Jaume Duch, Josep M. Fisa, Jesús Huguet, Joaquim Pla, Mateu Terrats i Josep Torrella.

Disseny: Jaume Duch - Impressió: I. G. Santa Eulàlia. Santa Eulàlia de Ronçana - Preu de la subscripció per al 1986: 1.700 ptes. - Dipòsit legal: B 25.506 - 1969 - Amb llicència eclesiàstica. Juliol 1986.

ACTES DE LA COMMEMORACIÓ

DIMARTS, DIA 15 DE JULIOL

a les 7 de la tarda

a **SANT MARTÍ DEL CANIGÓ**

- trobada dels bisbes i abats
- conferència de MODEST PRATS, capellà de Girona sobre el poema «Canigó»
- cant de vespres.

DIMECRES, 16 DE JULIOL

actes oberts a tothom

a **PERPINYÀ:**

- 11.00 Concelebració de l'eucaristia a la Catedral de St. Joan Bpta. presidida pel cardenal NARCÍS JUBANY, arquebisbe de Barcelona, amb assistència del CARDENAL MARTY, arquebisbe emèrit de París, els bisbes de la Conferència episcopal Tarraconense, alguns bisbes de la regió apostòlica del Sud de l'estat francès i els abats d'Encalcat, Montserrat, Poblet i Solius.
- 12.30 Dinar de germanor.
(Inscripcions al bisbat de Girona: tel. 972/20 19 58)
(preu 1.000'— ptes.)
- 16.00 a la catedral de Sant Joan Bpta., evocació de mossèn **JACINT VERDAGUER**, per HILDEBRAND M. MIRET, monjo de Montserrat.
- 17.00 Cant de comiat.

**MONESTIR DE SANT MARTÍ DEL CANIGÓ
CATEDRAL DE PERPINYÀ**

**ACTES DE COMMEMORACIÓ
DEL CENTENARI DEL POEMA
«CANIGÓ»**

organitzats pel Bisbat de Perpinyà
amb la col·laboració del Bisbat de Girona

**INFORMACIÓ I INSCRIPCIONS:
BISBAT DE GIRONA, TEL. 972/20 19 58**

centre d'estudis pastorals